

FILOZOFIA E MËSIMEVE TË ISLAMIT

Hazret Mirza Ghulam Ahmed^{as}

Mesih i Premtuar dhe Imam Mehdi

Filozofia e mësimeve të Islamit

Hazret Mirza Ghulam Ahmed

pagja qoftë mbi të

Mesih i Premtuar dhe Imam Mehdi

Themelues i Xhematit Musliman Ahmedia

Islam International Publications Ltd.

Tiranë, 2019

Filozofia e mësimëve të Islamit اسلامی اصول کی فلاسفی

Autor: *Hazret* Mirza Ghulam Ahmed paqja qoftë mbi të

Mesih i Premtuar dhe Imam Mehdi

Themelues i Xhematit Musliman Ahmedia

(Albanian rendering of Urdu book *The Philosophy of the Teachings of Islam*)

Botimi i parë në gjuhën urdu: 1896

Përkthimi i parë në shqip: 1989; u ribotua në 2000

Përkthimi i dytë në shqip: 2019

E përkthetur nga origjinali: Samad Ahmed Ghori

Redaktore gjuhësore: Ina Komino

Botues:

Fondacioni Xhemati Musliman Ahmedia i Shqipërisë

Tiranë, Shqipëri (Albania)

© Islam International Publications Ltd.

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara.

Kopertina: Petani Design, Tiranë

U shtyp në shtypshkronjën: Gent.grafik, Tiranë

ISBN: 978-9928-4491-1-5

www.alislam.al

Përmbajtja

Parathënie.....	7
Shënime të rëndësishme.....	7
Paraqitje.....	9
“Një lajm madhështor për kërkimtarët e së vërtetës.....	15
Shënim	25
ISLAMI	29
Pohimi dhe argumenti duhet të jenë nga Libri i Shenjtë.....	29
Përgjigjja e pyetjes së parë	30
Tri gjendjet e njeriut	30
E para: Shpirti që urdhëron për të keqen (<i>emmāreh</i>)	31
E dyta: Shpirti qortues (<i>levvāmeḥ</i>).....	31
E treta: Shpirti i qetësuar (<i>mutmeinneḥ</i>)	33
Shpirti është krijesë	43
Lindja e dytë e shpirtit	43
Zhvillimi gradual i njeriut	44
Kuptimi i vërtetë i Islamit	45
Dallimi mes gjendjeve instinktive dhe morale	47
Përgënjeshtrimi i doktrinës që ndalon therjen a mbytjen e kafshëve	48

Tri stadet e reformimit.....	49
Ardhja e të Dërguarit të Allahut ^{savs} në kohën më të nevojshme të reformimit	50
Qëllimi i vërtetë i mësimëve të Kuranit është të sjellë tri reformime	52
Gjendjet instinktive, nëse mbahen në ekuilibër, shndërrohen në morale.....	53
Moralet e vërteta	54
<i>Khalk</i> (krijesat) dhe <i>khulk</i> (moralet)	55
Reformimi i parë – gjendjet natyrore	57
Ndalimi i mishit të dërrit	65
Gjendjet morale të njeriut	66
Moralet që aftësojnë njeriun për të hequr dorë nga mëkatet	67
Pesë ilaçe për të qenë i dëlirë.....	72
Moralet lidhur me mirëbërësinë.....	83
Trimëria e vërtetë	94
Vërtetësia.....	96
Durimi.....	99
Dhembshuria.....	100
Kërkimi i një qenieje më të lartë	102
Arsyeja pse Profeti i Shenjtë ^{savs} u shfaq në Arabi.....	106

Mirësia e Kuranit Famëlartë ndaj botës	107
Argumente për ekzistencën e Zotit të Madhërishëm	108
Cilësitë e Zotit të Madhërishëm	112
Gjendjet shpirtërore	122
Një lutje e bukur	126
Kuptimi i pijeve me kamfur dhe xhenxhefil	134
Ndikimi i xhenxhefilit	135
Mjeti për të krijuar lidhje të përsosur shpirtërore me Zotin e Madhërishëm	144
PYETJA E DYTË	149
Çfarë ndodh me njeriun pas vdekjes?	149
Tri domethënie kuranore për botën tjetër	154
Domethënia e parë	154
Tri shkallët e dijes	156
Tri botët	157
Domethënia e dytë	164
Domethënia e tretë	169
PYETJA E TRETË	172
Cilat janë qëllimet e jetës së kësaj bote dhe si mund të arrihen ato?	172
Mjetet për të arritur qëllimin e jetës	175

PYETJA E KATËRT	184
Cili është zbatimi praktik i Sheriatit në këtë jetë dhe pas kësaj jete?184	
Urtësia e betimeve të Allahut në gjëra të ndryshme.....	187
PYETJA E PESTË	194
Cilat janë mjetet për të arritur dijen dhe njohjen ndaj Zotit?	194
Natyra e ndërgjegjes njerëzore	199
Çfarë është shpallja Hyjnore?.....	202
Një veçanti e Islamit.....	206
Folësi është i nderuar me komunikimin dhe shpalljen Hyjnore ..	207
Shpallja e Zotit të Madhërishëm është mjeti për të arritur dijen e përsosur	208
Dy periudha të jetës së Profetit Muhammed ^{savs}	213
Qëllimi i luftërave të Profetit Muhammed ^{savs}	218
Rreth autorit.....	223
Shkurtesat.....	225
Kontakte	226

Parathënie

Kemi kënaqësinë t'ju sjellim përkthimin e ri të librit famëmadh “Filozofia e mësimëve të Islamit” të *Hazret Mirza Ghulam Ahmedit*^{as}, Mesih i Premtuar, Imam Mehdi dhe Themelues i Xhematit Musliman Ahmedia. Libri, në fakt, është një ligjëratë, e cila mund të quhet një paraqitje e përsosur e Islamit brenda kornizës së pesë pyetjeve të kërkuara. Siç edhe autori thotë: *“Kushdo që do ta dëgjojë këtë ligjëratë nga fillimi deri në fund, pra përgjigjet e pesë pyetjeve, jam i bindur se ai do të fitojë një besim të ri, një dritë të re dhe do të ketë në dorë një komentim të përsosur të Kuranit, të Fjalës së pastër të Zotit të Madhërishëm”*. (f. 16)

Pas përkthimit të parë të bërë nga Z. Muhammed Zakaria Khan, botuar në vitin 1989 dhe ribotuar në vitin 2000, ky është përkthimi i dytë në gjuhën shqipe prej origjinalit, i bërë nga Z. Samad Ahmed Ghorri dhe redaktuar nga Znj. Ina Komino. Zoti i shpërbleftë të gjithë!

Shënime të rëndësishme

- Autori i ligjëratës, Hazret Mesihu i Premtuar^{as}, ajetet e Kuranit Famëlartë që citoi në gjuhën arabe, shpesh i përktheu duke i shpjeguar njëkohësisht. Prandaj për lexuesit, janë vendosur përkthimet e të gjitha ajeteve të cituara edhe në fusnotë. Kështu, të gjitha fusnotat janë nga botuesi, përveç fusnotës që gjendet në paraqitje, në faqen 15, ku citohet njoftimi i autorit pak ditë përpara konferencës.
- *Ajeti* (vargu) *“Bismil-lahirr-rrahmanirr-rrahim”* (Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit) që i referohet

Kuranit Famëlartë, në tekstet e Xhematit Musliman Ahmedia numërohet si ajeti i parë i çdo *sureje* (kapitulli). Në disa tekste, ai nuk shënohet si ajeti i parë, prandaj lexuesi duhet të ketë parasysh se ajeti i cituar në këtë libër, në tekste të tjera do të gjendet në një ajet më përpara.

Zoti i Madhërishëm bëftë që ky libër të shërbejë si fener për të gjithë shqiptarët që janë në kërkim të së vërtetës! Amin!

Ves-selam

Munir-ud-Din Shams

Add. Vakilut-Tasnif

(Drejtor i botimeve të Xhematit Musliman Ahmedia)

Prill, 2019

Paraqitje

I nderuari Svami Sad'hu Shogan Çander që shërbeu për tre-katër vjet për reformën e kastës *Ka'isth* të besimit hindu, në vitin 1892 mendoi se dobia qëndron vetëm në bashkimin e njerëzve. Për realizimin e kësaj dëshire, i lindi ideja e organizimit të një konference fetare. Konferenca e parë u organizua në qytetin Axhmer (Ajmer), ndërsa për konferencën e dytë, të vitit 1896, ai pa si të përshtatshme atmosferën në qytetin e Lahorit dhe nisi përgatitjet.

Svami i nderuar hartoi një këshill për organizimin e kësaj konference fetare, kryetar i të cilit u emërua Z. Master Durga Prashad, dhe sekretar i përgjithshëm Z. Lalah D'hanpat Roy BA, LLB. Konferenca u caktua të zhvillohej më 26, 27 dhe 28 dhjetor 1896, dhe si moderatorë u zgjodhën:

1. Z. Roy Bahadur Babu Partol Çand, Gjyqtar i Gjykatës së Lartë të rrethit të Panxhabit (Punjab)
2. Z. Khan Bahadur Sheikh Khuda Bakhsh, Gjyqtar i Gjykatës së Ulët të Lahorit (Lahore)
3. Z. Roy Bahadur Pandit Radha Kishan Kol, këshilltar ligjor i Gjykatës së Lartë të Lahorit dhe ish-Gubernur
4. *Hazret* Maulvi Hakim Nurud-din^{ra}, mjek mbretëror
5. Z. Roy Bhavani Das, MA, Promotor financiar, Xhehlam (Jhelum).

6. Z. Sardar Xhevaher Singh, Sekretar i Komunitetit Khalsa,
Lahor

(“*Report Xhelsa-e-Azam Madhabib*” (Raporti i Konferencës së Madhe të Feve), botuesi “Siddiqi Press”, Lahore, 1897, f. 253-254.)

I nderuari Svami Shogan Çander, përfaqësues i këshillit, duke njoftuar për Konferencën e Madhe të Feve, i lidhi në besë muslimanët, të krishterët dhe arjët, që dijetarët e tyre të shquar patjetër të merrnin pjesë në të dhe të paraqitnin dobitë e feve të tyre. Objektivi i Konferencës së Madhe të Feve, të zhvilluar në *Town Hall* të Lahorit, ishte që të shfaqeshin meritat dhe dobitë e fesë së vërtetë në një mbledhje, ku të merrnin pjesë njerëz me kulturë, që dashuria për fenë e vërtetë të mbillej në zemrat e tyre dhe që ata të kuptonin mjaftueshëm shenjat dhe argumentet e saj. Prijësi i çdo feje të gjente mundësinë të gdhendte vërtetësitë e fesë së tij në zemrat e njerëzve, gjithashtu edhe dëgjuesit të kishin shansin të ndiqnin prijësit dhe folësit e nderuar të të gjitha feve dhe t’i krahasonin për të pranuar atë që do t’u jepte dritën e së vërtetës.

Grindjet gjithnjë në rritje mes ithtarëve të feve të ndryshme kishin nxitur zemrat e njerëzve për kërkimin e fesë së vërtetë. Konferenca u pa si mundësi e artë ku prijësit dhe predikuesit e feve që ushqenin dashamirësinë për njerëzit, të mblidheshin në një vend dhe të paraqisnin meritat e feve të tyre përkatëse, duke iu përmbajtur pyetjeve të përcaktuara. Ajo fe që është e vërtetë dhe që është prej Zotit të vërtetë, patjetër do të shfaqte dritën e vet në këtë Konferencë të Madhe të Feve, gjë që sipas këshillit, ishte edhe synimi i saj. Svami Shogan Çander theksoi se prijësi i çdo feje duhet të jetë i vetëdijshëm se e ka për detyrë të tregojë vërtetësinë e fesë që predikon. Andaj, me qëllim që të vërteta të dalin në dritë, Zoti i Madhërishëm u siguroi prijësve të

feve mundësinë e artë që ata vetë nuk e krijojnë dot. Duke i nxitur, ai shkruan:

“A mund të pranoj vallë, se ai që beson se të tjerët kanë “sëmundje” vdekjeprurëse dhe se ka në dorë ilaçin për shërimin e tyre, dhe që pretendon të ketë dhembshuri ndaj njerëzimit, të largohet qëllimisht kur të sëmurët e gjerë e thërrasin për kurim?! Po më digjet zemra nga dëshirë e flaktë, që të vendoset se cila fe është e mbushur me vërtetësi dhe argumente. Nuk kam fjalë ta përshkruaj këtë dëshirë.”

Përfaqësues të feve të ndryshme iu përgjigjën pozitivisht ftesës së Svamit të nderuar dhe kjo Konferencë e Madhe e Feve u zhvillua në dhjetor të vitit 1896 në qytetin e Lahorit, gjatë pushimeve të Krishtlindjes. Përfaqësuesit e feve mbajtën ligjëratat e tyre duke iu përgjigjur pesë pyetjeve, të cilat këshilli i kishte publikuar paraprakisht që folësit të kishin kohë të mjaftueshme për të përgatitur përgjigjet e tyre.

Këshilli gjithashtu vuri kushtin që çdo folës t’i përmbahet sa të jetë e mundur, Librit që ndjek dhe që e konsideron të shenjtë.

Pyetjet ishin këto:

1. Gjendjet trupore, morale dhe shpirtërore të njeriut.
2. Cila është gjendja e njeriut pas kësaj jete, pra në botën vijuese?
3. Cili është qëllimi i vërtetë i qenies së njeriut në këtë botë dhe si mund të përmbushet ai qëllim?
4. Si ndikojnë veprat te njeriu në këtë botë dhe në botën vijuese?

5. Cilat janë mjetet për të arritur dijen dhe njohjen Hyjnore?¹

Në këtë konferencë që u zhvillua nga data 26 deri më 29 dhjetor, mbajtën ligjërata përfaqësuesit e feve: Senaten D'herm, Hinduizëm, Arje Semaxh, Free Thinker, Brahma Semaxh, Theosophical Society, Religion of Harmony, Krishterimi, Islami dhe Sikhizmi. Megjithatë, vetëm njëra prej ligjëratave dha përgjigjet e plota për të gjitha pyetjet.

Nuk mund të përshkruhet me fjalë atmosfera që kishte kapluar mbledhjen në kohën kur *Hazret* Maulvi Abdul Kerim Sijalkoti^{ra} lexonte fjalimin me zërin e tij të bukur. Njerëzit e çdo feje përgëzonin dhe brohorisnin vetvetishëm. Emocioni dhe përqendrimi i kishin mbështjellë të gjithë. Edhe mënyra e paraqitjes ishte e këndshme për të gjithë. Ç'sukses tjetër mund të pretendohet sesa kjo që edhe kundërshtarët ta përgëzonin. Gazeta e famshme angleze, "The Civil and Military Gazette", që pavarësisht se është e besimit të krishterë, lavdëroi me të madhe vetëm këtë kumtesë dhe e quajti të denjë për ta përmendur.

Tema ishte e shkruar nga *Hazret* Mirza Ghulam Ahmedi i Kadijanit, Themelues i Xhematit Musliman Ahmedia. Ligjërata nuk përfundoi në dy orë, në kohën e përcaktuar, kështu që organizatorët së pari dhanë kohë shtesë, më pas vendosën që konferenca të zgjatej e të vijonte edhe më datë 29 dhjetor.

---

¹ "Report *Xhelsa-e-Azam Madhabib*" (Raporti i Konferencës së Madhe të Feve), botuesi "Siddiqi Press", Lahore, 1897, f. "b".

Gazeta “Punjab Observer” mbushi kolonë pas kolone duke lëvduar fjalimin. Gjithashtu gazetat e tjera si “Paisa Akhbar”, “Çaod’hvin Sedi”, “Sadik-ul-Akhbar”, “Mukhbir-e-Dakkan”, “General ve Gohar Asifi” i Kalkutës etj., që të gjitha e përmendën temën në fjalë me superlativa. Edhe jomuslimanët e cilësuan si më të mirën e ligjëratave. Vetë sekretari i konferencës z. Lalah D’hanpat Roy BA, LLB Këshilltar ligjor i Gjykatës së Lartë të Panxhabit, në librin “*Report Xhelsa-e-Azam Madhabib*” (Raporti i Konferencës së Madhe të Feve), në lidhje me këtë ligjëratë, shkruan:

Pas ligjëratës së Z. Pandit Goverd’hen Das u bë pushim për gjysmë ore, por ngaqë pas asaj do të mbahej fjalim nga një mbrojtës i shquar i Islamit, shumica e pjesëmarrësve nuk lëvizën nga vendi. Kishte ende mjaft kohë që ora të shkonte 1:30, por salla e madhe e Kolegjit Islamia, filloi të mbushej me shpejtësi. Vetëm në disa minuta salla u mbush plot e përplot. Pjesëmarrja ishte prej rreth shtatë-tetë mijë vetash. Ndër të pranishmit kishte një numër të konsiderueshëm dijetarësh dhe figurash të shquara që vinin nga fe dhe shoqëri të ndryshme. Pavarësisht se organizatorët kishin shtruar me bujari karriget, tavolinat dhe edhe hapësira dyshemeje, qindra njerëz nuk kishin zgjidhje tjetër përveçse të qëndronin në këmbë. Ndër ata që mbetën në këmbë, spikateshin dendur kryetarë, liderë të Panxhabit, dijetarë, gjyqtarë, avokatë, profesorë, asistentë shtesë, mjekë dhe njerëz të shkencave të ndryshme. Pjesëmarrja kaq masive dhe qëndrimi i kaq shumë njerëzve në këmbë për 4-5 orë rresht, si dhe durimi e vëmendja e tyre,

tregonin bindshëm se sa shumë ata e vlerësonin këtë kauzë të shenjtë. Autori i ligjëratës vetë nuk ishte i pranishëm në konferencë, por kishte dërguar një nxënës të tij të veçantë, të nderuarin Maulvi Abdul Kerim Sijalkoti, për të lexuar temën. Këshilli i kishte vënë në dispozicion vetëm dy orë për këtë ligjëratë, por duke parë interesin e veçantë të pjesëmarrësve, moderatorët me gjithë gëzim dhe unanimitet lejuan që programi i mbledhjes të mos quhej i përfunduar, derisa të përfundonte tema. Kjo deklaratë e moderatorëve ishte edhe dëshira e organizatorëve dhe e pjesëmarrësve të konferencës, sepse teksa po i mbaronte koha e përcaktuar, folësi i radhës, i nderuari Maulvi Ebu Jusuf Mubarak Ali, kohën e tij ia dedikoi kësaj teme. Organizatorët dhe pjesëmarrësit brohoritën duke e falënderuar atë. Sërish, programi sipas orarit do të përfundonte në 4:30 pasdite, por duke vlerësuar dëshirën e shumicës, u lejua të vijonte deri pas orës 5:30, sepse kjo ligjëratë zgjati rreth 4 orë dhe nga fillimi deri në fund, tërhoqi të njëjtin interes dhe aprovim.”²

Disa ditë përpara se të zhvillohej konferenca, më 21 dhjetor 1896, Themeluesi i Xhematit Musliman Ahmedia, deklaroi publikisht përmes një njoftimi të botuar, se ai mori njoftimin prej Zotit të Madhërishtëm se tema e tij do të mbizotëronte. Përkthimi i njoftimit të tij është si vijon:

---

² “*Report Xhelsa-e-Azam Madhabib*” (Raporti i Konferencës së Madhe të Feve), botuesi “Siddiqi Press”, Lahore, 1897, f. 79-80.

“Një lajm madhështor për kërkimtarët e së vërtetës

Në Konferencën e Madhe të Feve³ që do të zhvillohet më 26, 27, 28 dhjetor 1896, në Town Hall të Lahorit, do të lexohet tema e këtij modesti rreth përsosurisë dhe mrekullive të Kuranit Famëlartë. Kjo temë është e tillë që shkon përtej fuqive të njeriut, përbën një prej shenjave të Zotit dhe është shkruar me ndihmën e Tij të veçantë. Ajo është e mbushur me njohuri dhe vërtetësi të tilla të Kuranit Famëlartë, që do të tregojnë si drita e diellit se në të vërtetë Kurani është Fjala e Zotit dhe Libri i Krijuesit të botëve. Kushdo që do ta dëgjojë këtë ligjëratë nga fillimi deri në fund, pra përgjigjet e pesë pyetjeve, jam i bindur se ai do të fitojë një besim të ri, një dritë të re dhe do të ketë në dorë një komentim të përsosur të Kuranit, të Fjalës së pastër të Zotit të Madhërishtëm.

---

³ Në njoftimin e tij, i nderuari Svami Shogan Çand, u dha betimin në emër të Zotit muslimanëve, të krishterëve dhe arjëve të nderuar që dijetarët e tyre të shquar medoemos të tregojnë bukuritë e feve të tyre përkatëse në këtë mbledhje. Dua të njoftoj të nderuarin Svami: Kemi sedër për këtë betim të shenjtë, andaj, jemi bërë gati për ta përmbushur dëshirën tuaj dhe, në dashtë Zoti i Madhërishtëm, tema ime do të jetë pjesë e mbledhjes suaj. Islami është feja që porositi muslimanin e vërtetë të tregojë bindje të plotë kur përmendet në mes emri i Zotit të Madhërishtëm. Por do të shohim nëse do të tregohen po kaq të gatshëm e do të kenë sedër për Parmeshverin ose Jezusin e tyre, vëllezërit tuaj, të nderuarit arjë dhe të krishterë, kur u jepet betimi në emër të të Madhit Zot. (Autori)

Fjalimi im është i pastër nga llafazanëria dhe nga pretendimet e kota.

Mua më nxiti vetëm dashamirësia ndaj njerëzimit që të shkruaj këtë njoftim, në mënyrë që ata të dëshmojnë bukurinë dhe meritën e Kuranit Famëlartë dhe të shohin se sa të padrejtë janë kundërshtarët tanë që duan errësirën dhe urrejnë dritën. Zoti i Gjithëdijshëm më njoftoi përmes shpalljes që tema ime **do të mbizotërojë të gjitha temat e tjera** dhe se ajo ka në vete dritën e vërtetësisë, të urtësisë dhe të njohjes ndaj Zotit, që popujt e tjerë, në qoftë se do ta ndjekin nga fillimi gjer në fund, do ta ndiejnë zbrazëtinë e tyre dhe kurrsesi nuk do të kenë fuqi për t'i treguar këto përsosuri nga librat e tyre, qofshin ata të krishterë, qofshin arjë, qofshin të besimit senaten, qofshin të tjerë. Sepse Zoti i Madhërishtëm vendosi që në këtë ditë ta manifestojë Librin e Tij të Pastër. Unë kam parë në *keshf* (vizion shpirtëror) që një dorë nga e padukshmja ka prekur kështjellën time dhe me të prekur doli një dritë e fuqishme nga ajo, e cila më pas ndriçoi gjithë rrethinën. Drita e saj ndriçoi edhe duart e mia. Atëherë një njeri që po qëndronte afër meje, trumbetoi:

الله أكبر خَيْرٌ خَيْرٍ -

(Allahu është më i Madhi! Ra Khajberi!)

Interpretimi i kësaj është që kështjella nënkupton zemrën time, e cila u bë pritëse e dritave qiellore. Dritat janë njohuri të shumta shpirtërore të Kuranit, kurse Khajberi simbolizon të gjitha fetë e

prishura, ku janë përzierë tashmë idhujtaria dhe e pavërteta dhe që pozitën e Zotit ia kanë dhënë njeriut, ose që i kanë zhvlerësuar cilësitë e Tij. Me anë të këtyre njoftimeve prej Zotit, mua më është thënë në mënyrë të theksuar që pas përhapjes masive të kësaj teme, do të dalë në shesh pavërtetësia e feve të pavërteta, ndërsa vërtetësia e Kuranit do të përhapet çdo ditë e më shumë, deri sa të mbushë gjithë horizontin e saj. Pastaj, m'u bë që nga ky vizion, kalova në shpallje, dhe Zoti i Madhërisëm më tha:

إِنَّ اللَّهَ مَعَكُمْ. إِنَّ اللَّهَ يَقُومُ أَيْنَمَا قُمْتُمْ.

Zoti është me ty dhe Zoti qëndron aty, ku qëndron ti.

Kjo natyrisht është një metaforë për të treguar ndihmën e veçantë të Zotit. Nuk dua të zgjat më shumë. Doja të njoftoja të gjithë që të marrin pjesë patjetër në këtë konferencë në Lahor, edhe sikur pjesëmarrja të jetë e vështirë për ta, në mënyrë që të ndjekin njohuritë e larta shpirtërore. Sepse mendja dhe besimi i tyre do të përfitojnë kaq shumë, sa që ata nuk mund ta imagjinojnë dot.

Paqja qoftë mbi atë që ndjek udhëzimin!

Modest,

Mirza Ghulam Ahmed, nga Kadijani

21 dhjetor 1896.”⁴

---

⁴ “*Mexhmua Ishtihara*”, vëll. 1, botuesi “*Nazaret Isha’at Rabvab*” f. 614-615.

Është e udhës të sjellim edhe komentet e dy-tre gazetave si shembuj.

“Civil and Military Gazette” e Lahorit shkruan:

“Interesin më të veçantë në këtë konferencë pjesëmarrësit e treguan gjatë ligjëratës së Mirza Ghulam Ahmedit të Kadijanit, i cili është një mbrojtës i përsosur i fesë Islame. Në sallë ishte mbledhur një turmë e madhe njerëzish që vinin nga afër dhe larg për ta ndjekur këtë ligjëratë. Ngaqë Z. Mirza vetë nuk erdhi dot, temën e tij e lexoi rrjedhshëm një nxënës i denjë i tij, Z. Abdul Kerim Sijalkoti. Më datë 27, fjalimi vijoi plot tri orë, dhe njerëzit e dëgjuan me shumë gëzim dhe vëmendje, por me kaq kishte përfunduar vetëm përgjigja e pyetjes së parë. Z. Abdul Kerim premtoi se po t’i jepej kohë shtesë, do ta lexonte edhe pjesën tjetër. Andaj, kryetari dhe këshilli i konferencës miratuan propozimin që të shtohet edhe një ditë dhe konferenca të vijonte edhe më datë 29 dhjetor.”

Gazeta “Çaud’hvi Sedi” e Ravalpindit komentoi si më poshtë ligjëratën e *Hazret Mesihut të Premtuar*^{as}:

“Ligjëratat më e mirë nga të gjitha, e cila qe shpirti i konferencës, ishte ajo e Z. Mirza Ghulam Ahmed të Kadijanit, të cilën e lexoi Z. Maulvi Abdul Kerim Sijalkoti me një zë dhe mënyrë shumë tërheqëse. Ligjëratat mori dy ditë për të përfunduar. Katër orë më datë 27 dhjetor dhe dy orë të tjera më 29 dhjetor. Mund të ketë qenë më shumë se 100 faqe. Sapo filloi Z. Abdul Kerim të lexonte, pushtoi vëmendjen e audiencës. Dëgjoheshin përgëzime

për çdo fjali dhe disa herë pjesëmarrësit kërkonin të rileohej fjalia. Ne nuk kemi dëgjuar një ligjëratë të tillë gjatë gjithë jetës. Folësit e feve të tjera, për hir të së vërtetës, nuk dhanë as përgjigjet e plota të pyetjeve të kërkuara. Në përgjithësi ata mbetën vetëm te pyetja e katërt, kurse pyetjet e tjera shumë pak i trajtuan. Kishte edhe të tillë që flisnin shumë, por pa thënë diçka me vlerë. Vetëm tema e Z. Mirza dha përgjigjet e detajuara për secilën pyetje, që pjesëmarrësit e konferencës e ndoqën me shumë vëmendje dhe interes dhe e vlerësuan si tejet të çmueshme dhe urtiplotë.

Ne nuk jemi ndjekës të Z. Mirza, as nuk kemi ndonjë kontakt me të, por kurrësi nuk mund ta shtrembërojmë drejtësinë. Z. Mirza dha përgjigjet e të gjitha pyetjeve nga Kurani i Shenjtë, siç ishte kërkuar, dhe të gjitha parimet kryesore dhe degët e Islamit i paraqiti me argumente të logjikshme dhe bindëse. Çështjen e fesë së pari e provonte me argumente të logjikshme dhe më pas lexonte fjalët Hyjnore si referencë, dhe kjo e bënte të mahnitshme temën.

Z. Mirza jo vetëm që tregoi filozofinë e porosive të Kuranit, por paraqiti edhe filologjinë dhe filozofinë e fjalëve të tij. Shkurt, ligjëratat e tij ishte e përsosur dhe mbizotëroi, duke përhapur në mënyrë të panumërt perlat e shumë njohurive dhe vërtetësive. Filozofinë e fesë e paraqiti në atë mënyrë, sa të gjithë njerëzit e feve mbetën të habitur. Asnjë fjalim tjetër nuk tërhoqi kaq shikueshmëri sa salla të mbushej plot e përplot siç ishte në orët kur mbahej fjalimi i Z. Mirza. Për të treguar dallimin mes këtij fjalimi dhe fjalimeve të tjera, mjafton të themi se gjatë fjalimit të tij

njerëzit i vërsuleshin sallës, kurse gjatë fjalimeve të tjera, nga padurimi, çoheshin nga vendi dhe largoheshin. Fjalimi i Z. Maulvi Muhammed Husejn Batalvi ishte i thjeshtë. Ishte i njëjti avaz mullash që dëgjojmë ditë për ditë. Nuk kishte ndonjë gjë me interes të veçantë. Z. Maulvi mori fjalën edhe ditën e dytë, por atëherë shumica u larguan. Atij nuk iu dha as kohë shtesë për ta përmbyllur temën e tij.”⁵

Gazeta “General ve Gohar Asifi” e Kalkutës në botimin e datës 24 janar 1897, nën titullin: “Konferenca e Madhe e Fëve dhe Fitorja e Islamit”, shkruan:

“Para se të flasim rreth programit të konferencës, është e nevojshme të pohojmë që në gazetën tonë, siç lexuesit e saj e dinë, është debatuar se cili duhet të ishte njeriu më i denjë për ta përfaqësuar dhe për ta mbrojtur Islamin në këtë konferencë. Një opinionist i nderuar i gazetës sonë, pa qenë paragjykses dhe duke synuar të vërtetën, më së pari dha mendimin e tij pozitiv për *Hazret* Mirza Ghulam Ahmedin, kryetar i Kadjanit, për këtë detyrë. Një tjetër figurë e shquar dhe e nderuar ndau të njëjtin mendim në një letërkëmbim me ne. Gjithashtu, i nderuari Maulvi Sejjid Muhammad Fakhruddin argumentoi fuqishëm përpara publikut vënien në vendin e parë të listës pikërisht emrin e *Hazret* Mirza Ghulam Ahmedit, kryetar i Kadjanit, të ndjekur më pas nga emri i të nderuarit Sir Sejjid Ahmed i Ali Gar’h. Ai sugjeroi

---

⁵ Gazeta “Çaud’hvin Sadi”, Rawalpindi, dt. 1 shkurt 1897.

edhe emra të tjerë si, i nderuar Maulvi Muhammed Husejn Batalvi, i nderuar Maulvi Haxhi Sejjid Muhammed Ali Kanpuri dhe i nderuar Maulvi Ahmed Husejn Azimabadi. Nuk do të ishte e pavend të themi se njëri prej kolegëve tanë sugjeroi edhe emrin e të nderuarit Maulvi Abdul Hak Dehlwi, autor i librit *Tefsir-e-Hakkani*.”

Më pas, gazeta në fjalë citon pjesën e njoftimit të Svami Shogan Çanderit, në të cilën ai u bën thirrje dijetarëve të feve duke u dhënë betim në emër të Zotit, që ata të vijnë dhe të tregojnë bukuritë e fesë së tyre përkatëse, dhe vijon:

“Pas njoftimeve dhe ftesave të shumta të konferencës, (duhet të dimë se) cilët prej dijetarëve të Indisë treguan gatishmërinë e tyre për ta mbështetur fenë e shenjtë të Islamit, dhe se deri ku ata arritën të merrnin përsipër përgjegjësinë e mbrojtjes së Islamit dhe ta gdhendnin ndikimin e Kuranit Famëlartë me argumente të pathyeshme në zemrat e ithtarëve të feve të tjera.

Disa burime të sigurta na njoftuan që organizatorët e konferencës u kishin bërë kërkesë në mënyrë të veçantë *Hazret Mirza Ghulam Ahmedit* dhe *Sir Sejjid Ahmedit* që ata të merrnin pjesë në të. *Hazret Mirza Sahibi*, për shkak të problemeve shëndetësore, vetë nuk qe prezent, por dërgoi ligjëratën e tij dhe caktoi një nxënës të tij të veçantë *Z. Maulvi Abdul Kerim Silakoti* që ta lexonte atë. Ndërsa i nderuari *Sir Sejjid* u shmang nga pjesëmarrja dhe refuzoi të dërgonte ligjëratën e tij. Kjo, jo për arsye se tanimë ai ishte i moshuar dhe nuk kishte fuqi të marrë pjesë në takime të tilla, apo

se ato ditë do të zhvillohej konferenca e edukimit në qytetin Mirat'h. Arsyeja ishte se takimet fetare atij nuk i tërheqin vëmendje, sepse në letrën e tij, të cilën, në dashtë Zoti i Madhërisëm, ne do ta sjellim në gazetën tonë ndonjë ditë tjetër, tha shprehimisht se ai nuk është hoxhë a këshillues dhe sipas tij kjo punë u takon njerëzve të tillë.

Pas ndjekjes së veprimtarisë së konferencës dhe pas disa hulumtimesh, mësuam se Z. Maulvi Sejjid Muhammed Ali Kanpuri, Z. Maluvi Abdul Hak Dehlvi dhe Z. Maulvi Ahmed Husejn Azimabadi nuk treguan vëmendje të veçantë ndaj konferencës, dhe as ndonjë dijetar tjetër nga grupi i dijetarëve tanë të zgjedhur nuk shfaqti vullnet për të lexuar ose për të dërguar temën e tij. Po, dy-tre dijetarë morën guximin duke thënë “ne nuk jemi si ata”, dhe hodhën hapin, por mjerisht në drejtimin e kundërt. Ata nuk i çekën fare pyetjet e përcaktuara, ose bënë disa komente boshe, siç do të provohet nga raporti ynë i ardhshëm. Shkurt, punimet e konferencës provuan se ishte vetëm *Hazret Mirza Ghulam Ahmedi*, kryetar i Kadijanit, që doli në këtë fushëbetëje dhe luftoi denjësisht për kauzën e Islamit, duke u dalë kështu pritshmërive të muslimanëve që kishin ndaj personalitetit të tij. Muslimanët që u përkasin sekteve të ndryshme, nga qytetet e Indisë si: Peshaver, Ravalpindi, Xhehlum, Shahpur, Bhera, Khushab, Sialkot, Xhammu, Vazirabad, Lahor, Amritsar, Gurdaspur, Lud'hijana, Shimla, Dehli, Ambala, Riasat Patiala, Dehradun, Ilahabad, Madras, Bombej, Hyderabad Deken,

Benglor, etj., aprovuan me nënshkrime që pikërisht Mirza *Sabibi* të ishte mbrojtësi i Islamit në këtë konferencë.

E vërteta është që po të mos ishte fjalimi i *Hazret Mirza Sabibit*, muslimanët do të turpëroheshin përballë feve të tjera në këtë konferencë. Por dora e fuqishme e Zotit të Madhërishëm e shpëtoi Islamit e shenjtë nga rënia. Madje, përmes kësaj teme, Ai i siguroi Islamit fitore të tillë që miqtë dhe kundërshtarët njësoj pranuan triumfin e kësaj ligjërata mbi ligjëratat e tjera. Në fakt, pas mbylljes së temës, edhe kundërshtarët e Islamit u detyruan të pranonin se fjalimi i kishte ndihmuar të kuptonin mësimet e Islamit dhe se tani Islami kishte fituar. Përzgjedhja e Mirza *Sabibit* si triumfues i Islamit ishte e duhura. Askush nuk mund ta kundërshtojë zgjedhjen e tij, sepse ai na ka dhënë arsye të ndihemi krenarë. Në këtë është lavdia dhe madhështia e Islamit dhe kjo pikërisht është edhe e vërteta.

Kjo konferencë ndonëse ishte e dyta në llojin e vet në Indi, për nga përmasat e tubimit dhe përmbajtja e lartë intelektuale, tejkaloi të gjitha kongreset dhe konferencat e tjera në mbarë vendin. Liderë të mëdhenj nga qytete të ndryshme të Indisë morën pjesë. Dhe ne me shumë gëzim dëshmojmë se pjesëmarrje kishte edhe nga qyteti i Madrasit. Interesi i audiencës ishte kaq i lartë, sa që pas tri ditëve të caktuara, u shtua edhe një ditë tjetër. Për organizimin e konferencës këshilli zgjodhi ambientin më të madh të qytetit Lahor, pallatin e Kolegjit Islamia, por pjesëmarrja ishte kaq masive, sa që salla rezultoi e vogël. Një provë e mjaftueshme që

tregon rëndësinë e konferencës është fakti që përveç liderëve të ndryshëm të të gjithë rrethit të Panxhabit, morën pjesë edhe gjyqtarët e nderuar të Gjykatës së Apelit dhe të Gjykatës së Lartë të Alahabadit, Z. Babu Partol Çander dhe Z. Benerxhi.”

Ky fjalim në fillim u botua në “*Report Xhelsa-e-Azam Madhabib*” (Raporti i Konferencës së Madhe të Feve). Më pas atë e botoi Xhemati Musliman Ahmedia në formë libri me titullin “*Islami usul ki filosofi*” (Filozofia e mësimeve të Islamit). Dhjetëra herë u ribotua në urdu, në gjuhën origjinale, dhe në gjuhën angleze. Më pas është përkthyer në gjuhë të ndryshme të botës si në frëngjisht, gjermanisht, holandisht, spanjisht, arabisht, etj., dhe filozofë dhe kryeredaktorë të gazetave dhe revistave të ndryshme të botës dhanë përshtypjet e tyre shumë pozitive. Mendimtarë perëndimorë e lëvduan temën. Për shembull:

1. The Bristol Times and Mirror: “Ai që u drejtohet Evropës dhe Amerikës në këtë mënyrë, pa dyshim nuk mund të jetë njeri i thjeshtë.”
2. “Spiritual Journal” e Bostonit: “Ky libër është një sihariq për njerëzimin.”
3. “Theosophical Booknotes”: “Ky libër është pamja më e bukur dhe më tërheqëse e fesë së Muhammedit” (s.a.v.s.).
4. Indian Review: “Mendimet e këtij libri janë të ndritura e urtiplota dhe lexuesi nuk mbetet pa u kënaqur.”

5. Muslim Review: “Kushdo që do ta lexojë këtë libër, do të gjejë me shumicë mendime që pasqyrojnë të vërtetën, realitetin dhe thellësinë shpirtërore.”⁶

Veçantia e kësaj teme është se ajo nuk sulmon asnjë fe dhe tregon vetëm bukuritë e Islamit dhe të gjitha pyetjeve u përgjigjet vetëm nga Kurani Famëlartë në atë mënyrë që Islami vetvetiu provohet feja më e përsosur dhe më e bukur.

Xhelalud-din Shams (Jalal-ud-Din Shams)

Shënim

Botimi aktual i librit “Filozofia e mësimeve të Islamit” është kopje e dorëshkrimit që *Hazret* Maulvi Abdul Kerim Sijalkoti^{ra} e lexoi në konferencë. Ky dorëshkrim është i ruajtur në Bibliotekën *Khilafat* të qytetit Rabvah dhe rreth këtij dorëshkrimi, *Hazret* B’hai Abdurrahman Kadijani^{ra} shkruan:

“Unë e kam të ruajtur deri më sot dorëshkrimin e temës së *Hazret* Mesihut të Premtuar^{as}, të cilën e shkruan me dorë *Hazret* Munshi Xhelalud-din Belanvi^{ra} dhe *Hazret* Pir Siraxhul Hak No’mani^{ra} dhe që e lexoi *Hazret* Maulvi Abdul Kerimi^{ra} në konferencë. Por ngaqë nuk kam mundësi ta ruaj këtë amanet të shenjtë e të shtrenjtë, po ia dorëzoi *Hazret* Mirza Bashir Ahmedit, Zoti e ruajttë, i cili është më i denji për këtë, që ai ta vërë më pas në muzeun e Xhematit që do të ndërtohet, në mënyrë që kjo të

---

⁶ Marrë nga Mirza Bashir Ahmed, “*Silsila Ahmedia*”, f. 69.

mbetet trashëgimi dhe nxitëse e besimit dhe e bindjes për të gjithë brezat e ardhshëm.

Abdurrahman Kadijani

20 korrik 1946”⁷

Botimi i parë i kësaj ligjërate në formë libri të titulluar “Filozofia e mësimeve të Islamit” në gjuhën origjinale doli në korrik të vitit 1905 nga shtypshkronja “Zijaul-Islam” e Kadijanit, sipas raportit të publikuar nga këshilli ekzekutiv i Konferencës së Madhe të Feve që u botua në vitin 1897. Botimi aktual vjen pas krahasimit edhe me dorëshkrimin që përmendëm më sipër. Prandaj, përveç disa fjalëve tek tuk që kemi nënvizuar, janë shtuar edhe tri faqe të tjera ku flitet për një çështje të thellë shpirtërore, të cilat kishin mbetur pa u botuar në botimin e parë, por që gjenden në dorëshkrimin. Edhe konteksti tregon që këto faqe me të vërtetë janë pjesë e këtij libri. Shikoni f. 322a, 322b, 322c dhe 322d.⁸

Botuesi

Sejjid Abdul Haj

---

⁷ “*Siratul-Mehdi*” vëll. 2, f. 360.

⁸ U referohen faqeve të librit në gjuhën urdu. Në këtë përkthim këto faqe janë 38 – 42.

*Filozofia e mësimëve
të Islamit*

ISLAMI

Ligjëratë e shkruar nga Hazret Mirza Ghulam Ahmed, kryetar i Kadjanit, dhe lexuar nga i nderuari Mauvli Abdul Kerim Sijalkoti në "D'herm Mahotsav", në Konferencën e Madhe të Feve, në Labor, më 27 dhjetor të vitit 1896.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ   نَحْمَدُهُ وَنُصَلِّي عَلَى رَسُولِهِ الْكَرِيمِ

*Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit
Atë e lavdërojmë dhe i dërgojmë salavate të Dërguarit të Tij fisnik*

Pohimi dhe argumenti duhet të jenë nga Libri i Shenjtë

Sot, në këtë konferencë të bekuar, qëllimi i së cilës është që folësit e saj të tregojnë të mirat e feve të tyre, duke iu përmbajtur pyetjeve të përcaktuara, unë do të tregoj bukuritë e fesë Islame. Para se të nis fjalimin tim, e shoh të udhës t'ju tregoj se për çdo gjë që paraqes këtu, kam ndjekur parimin që t'i referohem Kuranit Famëlartë, Fjalës së Pastër të Zotit të Madhërishëm. Sepse, sipas meje është shumë e domosdoshme që ai që ndjek një libër, të cilin e quan Hyjnor, të përgjigjet duke iu referuar vetëm atij dhe kompetencën në mbrojtje të Librit ta ushtrojë duke mos u zgjeruar aq shumë sa të lërë përshtypjen se po harton një libër të ri. Kështu që, jam caktuar të tregoj bukuritë e Kuranit Famëlartë e të shfaq meritat e tij, andaj, është mirë të paraqes çdo pohim në përputhje me shenjat, shpjegimet ose ajetet e tij, në mënyrë që pjesëmarrësit të mund ta kenë të lehtë ta krahasojnë atë me fetë e tjera. Duke qenë se çdo folës do t'i përmbahet Librit të shpallur që beson dhe do të tregojë vetëm gjërat që janë përmendur në Librin e

tij të shenjtë, edhe unë, në këtë mbledhje, nuk do të sjell *hadithe*.⁹ Sepse të gjitha *hadithet* e vërteta burojnë pikërisht nga Kurani Famëlartë, i cili është Libri më i përsosur që përmbledh të gjithë librat e tjerë. Pra, sot është dita kur do të shfaqet madhështia e Kuranit dhe i lutem Zotit që Ai të më ndihmojë në këtë punë. Amin!

Përgjigjja e pyetjes së parë

Të nderuar pjesëmarrës, të keni parasysh se në faqet e para të kësaj ligjërate, ka disa rreshta hyrës, që mund të duken se nuk kanë lidhje me temën, por janë shumë të nevojshëm të përmenden për të ditur përgjigjet e sakta të pyetjeve. Prandaj, i kam shtuar këto fjalë, në mënyrë që të mos ketë vështirësi për ta kuptuar problemin që po diskutojmë.

Tri gjendjet e njeriut

Që të jetë e qartë, pyetja e parë ka të bëjë me gjendjen instinktive, morale dhe shpirtërore të njeriut. Fjala e pastër e Zotit të Madhërishëm, Kurani i Shenjtë, këto tri gjendje i ndan në një mënyrë të tillë që për të tria, përcakton tri pikënisje përkatëse. Thënë ndryshe, janë përcaktuar tri burime, prej të cilave rrjedhin tri gjendje të ndryshme.

---

⁹ *Hadithet* janë thëniet e Profetit Muhammed, *paqja dhe mëshira e Zotit qofshin mbi të*.

E para: Shpirti që urdhëron për të keqen (*emmāreh*)

Burimin e parë, që është pikënisja e të gjitha gjendjeve instinktive, Kurani Famëllartë e quan *shpirt që urdhëron për të keqen (nepsun emmāreh)*, siç ai thotë:

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ.¹⁰

Domethënë, karakteristika e shpirtit *emmāreh* është që ai e shpie njeriun drejt veprave të këqija, që janë kundër përsosurisë dhe gjendjes së tij morale, dhe e nxit atë për të ndjekur rrugët e këqija e të pahijshme. Pra, animi i njeriut nga mëkatet dhe nga gjërat e padrejta, përcaktohet si një gjendje e tij, e cila ndodhet para gjendjes morale dhe që e dominon njeriun në mënyrë të pakontrolluar. Kjo quhet gjendje instinktive, në një kohë kur njeriu nuk udhëzohet nga arsytimi, urtësia dhe njohja e vërtetë. Në këtë gjendje, njeriu ndjek mënyrën shtazore të sjelljes për të plotësuar dëshirat e tij instinktive, si ato të të ngrënit, të fjeturit, të zgjuarit, të zemëruarit, të provokuarit etj., ndërsa, kur ai udhëhiqet nga arsytimi, urtësia dhe njohja e vërtetë dhe i ushtron ato gjendje për t'i realizuar me drejtpeshim, atëherë ato nuk quhen më instinktive, por quhen gjendje morale. Kjo do të sqarohet edhe në vijim.

E dyta: Shpirti qortues (*levvāmeḥ*)

Burimin e dytë, nga i cili burojnë gjendjet morale, Kurani Famëllartë e quan *shpirt qortues (nepsun levvāmeḥ)*, siç ai thotë:

---

¹⁰ "Njëmend, shpirti (nepsi) është urdhërues i fuqishëm për të keqen". (Jusuf 12:54)

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿١١﴾

Betohem për atë shpirt, që e qorton veten për çdo vepër të keqe e të padrejtpeshuar! Ky shpirt është burimi i dytë i gjendjeve të njeriut që i vë në lëvizje gjendjet morale dhe njeriun e dallon nga shtazët. Në këtë ajet, betimi në emër të këtij shpirti është bërë për ta nderuar atë, sepse ai ka kaluar nga shpirti *emmāreh* duke e përvetësuar atë *levvāme*, gjë që i dha nder përpara Zotit. Ky shpirt u quajt *levvāme*, sepse ai e qorton njeriun për veprat e këqija dhe nuk pajtohet me të nëse ai kalon një jetë të shfrenuar si kafshët. Madje, ai dëshiron që njeriu të realizojë sjellje e morale të mira e të mos humbë ekuilibrin në të gjitha parimet e jetës dhe që emocionet e dëshirat instinktive t'i realizojë duke u këshilluar me mendjen. Ky shpirt, ngaqë e qorton njeriun për të keqen, quhet *levvāme*, që do të thotë *qortues i rreptë*. Por, shpirti *levvāme*, edhe pse nuk i pëlqen impulset instinktive, madje e qorton njeriun për to, prapë nuk mund të jetë i aftë në mënyrë të plotë për të bërë veprat e mira, sepse ndonjëherë u nënshtrohet impulseve instinktive, dhe si rrjedhojë gremiset e rrëzohet si një fëmijë, i cili edhe pse nuk dëshiron, rrëzohet për shkak të pafuqisë, madje edhe pendohet për dobësinë e tij. Pra, kjo është ajo gjendje morale, kur shpirti fillon të mbledhë në veten e tij virtytet e larta dhe dëshiron ta mposhtë mosbindjen, megjithëse nuk e mbizotëron atë krejtësisht.

---

¹¹ "Dhe betohem në shpirtin që qorton fort!" (El-Kijameh 75:3)

E treta: Shpirti i qetësuar (*mutmeinneh*)

Pastaj është një burim i tretë që mund të quhet pikënisje e gjendjeve shpirtërore.

Këtë burim Kurani Famëlartë e quan *shpirt të qetësuar (nepsun mutmeinneh)*, siç ai thotë:

يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿١٢﴾ أَرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿١٣﴾ فَأَدْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿١٤﴾
وَأَدْخُلِي جَنَّتِي ﴿١٥﴾

Domethënë, o *neps* i qetësuar, që gjete qetësinë prej Zotit, kthehu te Zoti yt. Ti je i kënaqur me Të dhe Ai është i kënaqur me ty. Hyr në grupin e robërve të Mi dhe futu në xhenetin Tim. Kjo është ajo gjendje, kur njeriu mbushet me fuqitë shpirtërore, duke shpëtuar nga të gjitha dobësitë, dhe lidhet aq shumë me Zotin saqë nuk mund të jetojë pa Të. Ashtu si uji që derdhet pa asnjë pengesë me furi nga lart poshtë, edhe ai shkrihet e përhumbet pas Zotit. Kjo pikërisht është përmendur në ajetin që thotë Zoti: *O neps që gjete qetësinë prej Zotit, kthehu tek Ai.* Shpirti i tillë krijon në vetvete një ndryshim të jashtëzakonshëm që në këtë jetë, e jo pas vdekjes, dhe po në këtë botë, ai fiton një xhenet e jo diku tjetër. Fjalët që janë përmendur në këtë ajet: Kthehu te *Rrab*-i yt, "*Rrab*" do të thotë ai që të rrit ty. Në këtë mënyrë, shpirti i qetësuar e merr rritjen prej Zotit, sepse dashuria ndaj Tij bëhet ushqimi i tij dhe

---

¹² "O *shpirt i qetësuar (nepsun mutmeinneh)*! Kthehu te Zoti yt, i kënaqur dhe duke gjetur kënaqësinë (e Tij)! Hyr te robërit e Mi dhe hyr në xhenetin Tim!" (El-Fexhr 89:28-31).

ai pi ujë vetëm nga ky Burim jetëdhënës. Prandaj, ai i shpëton vdekjes, siç thotë Allahu i Madhërishëm në Kuranin Famëlartë në një tjetër ajet:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ﴿١٠﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ﴿١١﴾¹³

Shpëtoi dhe nuk u shkatërrua ai që pastroi shpirtin e tij nga impulset e ulëta. Ndërsa, ai që e zhyti veten në dëshirat e ulëta, pra në dëshirat instinktive, u dëshpërua nga jeta.

Pra, këto janë tri gjendje, të cilat me fjalë të tjera mund të quhen gjendjet instinktive, morale dhe shpirtërore. Në Librin e Zotit të Madhërishëm, kërkesat instinktive, janë quajtur *nefs emmāreh*, sepse ato bëhen shumë të rrezikshme për njeriun kur dalin jashtë kontrollit, madje nganjëherë, ato ia fundosin krejtësisht moralin dhe shpirtin.

Shtrohet pyetja: çfarë ndikimi ka Kurani Famëlartë lidhur me gjendjet instinktive të njeriut, çfarë udhëzimesh jep ai lidhur me to dhe, deri në ç'masë Kurani dëshiron që ato të mbeten te njeriu? Në lidhje me këtë, Kurani Famëlartë sqaron se gjendjet instinktive kanë ndikim shumë të thellë mbi gjendjet morale dhe ato shpirtërore, saqë te njeriu, edhe mënyra e të ushqyerit dhe e të pirit ndikojnë mbi gjendjet morale dhe shpirtërore të tij. Nëse ai i trajton gjendjet instinktive duke përfutur nga udhëzimet e Sheriatit, atëherë ashtu si çdo gjë që hidhet në minierën e kripës bëhet kripë, edhe këto gjendje shndërrohen në ato

---

¹³ "Pa dyshim, fitoi ai që e pastroi (shpirtin e vet), dhe humbi ai që e shkeli atë." (Esh-Shems 91:10-11)

morale dhe ndikojnë thellë mbi spiritualitetin e tij. Për këtë arsye, Kurani Famëllartë i jep rëndësi të veçantë pastërtisë, etikës dhe ekuilibrit trupor për kryerjen e të gjitha adhurimeve dhe për arritjen e pastërtisë së brendshme e të gjendjes së përlulësisë dhe të përvojës te pragu i Zotit. Nëse mendojmë thellë, kjo filozofi duket shumë me vend pasi veprimet që realizohen nga gjymtyrët e trupit kanë ndikim të thellë mbi shpirtin. Veprimet tona instinktive edhe pse janë trupore, ato patjetër ndikojnë në gjendjet shpirtërore. Për shembull, nëse përpiqemi të qajmë, edhe pse në mënyrë artificiale, menjëherë fillon të bjerë një rrëke lotësh që prek e pikëllon edhe zemrën. Pra, në këtë rast zemra i ndjek sytë. Po ashtu, nëse përpiqemi të qeshim, edhe zemra gëzohet. Gjithashtu vërehet që edhe përlulësia trupore krijon gjendje përlulësie dhe nënshtrimi në shpirt. Krahas kësaj, shohim se kur ecim duke ngritur kokën lart dhe duke zgjeruar gjoksin, atëherë kjo mënyrë e të ecurit vetvetiu krijon një lloj arrogance brenda nesh. Pra, nga këta shembuj bëhet e qartë se gjestet trupore ndikojnë në gjendjet shpirtërore. Veç kësaj, përvoja na dëshmon që edhe ushqime të ndryshme kanë ndikim në aftësitë mendore dhe shpirtërore të njeriut. Nëse shqyrtojmë thellë, del se ata që kurrë nuk hanë mish, trimëria fillon t'u zbehet, derisa gradualisht e humbin guximin dhe bëhen shumë frikacakë, duke humbur kështu një dhunti të lavdishme që u ishte dhënë prej Zotit. Këtë dukuri mund ta gjejmë edhe në ligjin e natyrës, të vënë prej Zotit, ku asnjë nga kafshët barngrënëse nuk zotëron guximin që mund të ketë një kafshë mishngrënëse. Edhe te shpendët e gjejmë këtë dukuri. Kështu që, nuk mund të dyshohet aspak që ushqimet kanë ndikim në

moral. Nga ana tjetër, njerëzit që ditë e natë hanë vetëm mish dhe perimet i përdorin shumë pak në dietën e tyre, e humbin virtytin e butësisë e të përlësisë. Kurse ata që ndjekin rrugën e mesme të të ushqyerit, i trashëgojnë të dyja llojet e virtyteve. Duke marrë parasysh pikërisht këtë urtësi, Kurani Famëlartë thotë:

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا¹⁴.

Hani edhe mish edhe ushqime të tjera, por me asgjë mos e teproni, që mos t'ju ndikojë për keq në gjendjen morale dhe as mos t'i sjellë dëm shëndetit tuaj. Ashtu siç pamë që gjestet trupore ndikojnë në shpirt, në të njëjtën mënyrë edhe shpirti nganjëherë ndikon te trupi. Një njeriu të brengosur i lotojnë edhe sytë. Po ashtu ai që gëzohet, buzëqesh. Pra, të gjitha lëvizjet tona si të ngrënët, të pirët, të fjeturit, të zgjuarit, të çlodhurit, të pastruarit dhe lëvizjet e tjera natyrore, patjetër që ndikojnë në gjendjen tonë shpirtërore. Forma e trupit tonë ka lidhje të ngushtë me të qenët tonë si njeri. Nëse një pjesë e trurit lëndohet, njeriu fillon ta humbë kujtesën, ose nëse merr goditje në ndonjë pjesë tjetër, mund të privohet nga të gjitha ndjenjat. Nëse ndonjë epidemi befasi e sulmon njeriun, ai mund ta prekë atë deri në zemër duke ia rënduar keqas organizmin, aq sa edhe sjellja e njeriut të çrregullohet dhe ai të çmendet plotësisht, madje mund të humbasë edhe jetën brenda disa çastesh. Pra, edhe lëndimet trupore vërtetojnë që shpirti dhe trupi kanë lidhje shumë të mistershme, sekret të cilin, vështirë ta zbulojë njeriu.

---

¹⁴ "Hani e pini dhe mos e teproni." (El-A'raf 7:32)

Nëse studiojmë më thellë, na bëhet i qartë fakti që, realisht nëna e shpirtit është vetë trupi. Shpirti nuk u zbret nga lart grave shtatzëna, por ai është si një dritë që ndodhet e fshehur në spermën e njeriut dhe shkëlqen bashkë me zhvillimin e trupit. Fjala e pastër e Zotit na tregon që shpirti vjen në jetë në të njëjtën strukturë, e cila vjen prej spermës dhe përgatitet në mitër. Siç thotë Ai në Kuranin Famëlartë:

ثُمَّ أَدْنَانَهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ¹⁵

Trupin, që përgatitet në mitër, Ne e shndërrojmë në një krijesë tjetër dhe e shfaqim në një qenie, që quhet shpirt. Zoti ka bekime të shumta dhe është Krijues i tillë që asnjëri nuk barazohet me Të.

Kjo që thuhet, “*Nga trupi, Ne sjellim një krijesë tjetër*”, është një sekret i fshehur që zbulon realitetin e shpirtit dhe që tregon ato lidhje të forta që ekzistojnë midis shpirtit dhe trupit. Ky ajet gjithashtu na mëson se e njëjta filozofi Hyjnore gjendet edhe në gjestet trupore, në thëniet dhe në të gjitha lëvizjet instinktive të njeriut kur ato fillojnë të realizohen për hir të Zotit të Madhërishtëm dhe në rrugën e Tij. Me një fjalë, sikundër në spermë, edhe në veprat e sinqerta, që nga fillimi fshihet një shpirt, i cili shkëlqen gradualisht bashkë me formimin dhe përsosmërinë e veprave të njeriut. Kur ky shpirt përsoset, ai përnjëherë ndizet si një dritë me gjithë madhështinë e saj dhe qenia shpirtërore shfaq jetën në mënyrë të plotë. Vetëm kur plotësohet modeli i veprave

---

¹⁵ “...pastaj e bëmë atë krijesë tjetër. Pra, Allahu zotëron bekimin, Krijuesi më i mirë nga të gjithë krijuesit!” (El-Mu’minun 23:15)

të njeriut, atëherë brenda tij, si një vetëtimë diç fillon të ndriçohet. Kjo është ajo kohë, për të cilën Zoti i Madhërishëm flet me një shembull në Kuranin Famëlartë:

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ، وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿١٦﴾

Kur Unë ta përfundoj modelin e tij, t'ia rregulloj të gjitha pozicionet për shfaqjet e t'i fryj prej shpirtit Tim, atëherë ju të gjithë bini në *sexhde*¹⁷ për të në tokë. Në këtë ajet Zoti tregon se kur forma e veprave plotësohet, atëherë ai shpirt, të cilin Zoti e lidh me Qenien e Tij, fillon të shkëlqejë brenda saj, sepse kjo formë përgatitet në mënyrë të plotë vetëm atëherë kur merr fund jeta materiale. Prandaj, drita Hyjnore, që më përpara ishte e zymtë, përnjëherë flakërohet. Çdokush që sheh këtë madhështi të Zotit, e ka për detyrim që t'i bëjë sexhde Atij dhe të kthehet pas Tij. Ndaj, çdokush përulet kur e sheh këtë dritë dhe natyrshëm i afrohet asaj, përveç djallit (*iblisit*), që do errësirën.

☆¹⁸ Këtu është e udhës të tregojmë edhe një gjë tjetër. Në embrion, fëmija fillon të lëvizë pas katër muajsh e dhjetë ditësh. Kjo kohëzgjatje

---

¹⁶ “Kur ta plotësoj atë dhe të fryj në të fjalën Time, bini në sexhde për të (për t’iu nënshtruar atij).” (El-Hixhr 15:30)

¹⁷ Sexhde: Përluje e skajshme duke vënë ballin në tokë për të treguar nderimin dhe nënshtrimin e vullnetshëm.

¹⁸ Rreshtat që fillojnë nga kjo shenjë dhe vazhdojnë deri te shenja tjetër, që gjendet në faqen 42, ishin në materialin që u lexua në mbledhje, por që nuk u botuan në raportin e mbledhjes dhe në botimin e parë. Tani, ato botohen me

është gati gjysma e gjithë qëndrimit të tij në mitër. Pra, vetëm në muajin e katërt fëmija tregon një shenjë dalluese të jetës së tij dhe, si të thuash, nga një gjendje vegjitale, merr një gjendje shtazore. I njëjtë është edhe ligji i lindjes shpirtërore. Domethënë, ashtu sikurse fetusi tregon shenja të qarta të jetës së tij pas gjysmës së jetës embrionale, në të njëjtën mënyrë ndodh me jetën shpirtërore. Sipas shumë njerëzve, pjesa e frytshme dhe e pastër e jetës së njeriut konsiderohet deri në moshën tetëdhjetë vjeçare. Gjysma e kësaj periudhe është dyzet vjet, e cila simbolizon muajin e katërt të fazës embrionale, pas përfundimit të të cilit, fëmija gëzon një shpirt për jetën e tij. Edhe në jetën e njeriut, kur kalojnë dyzet vjet, pra gjysma e jetës së tij ose kur vjen në prag të kësaj moshe, nëse brumi i tij është i pastër dhe përbëhet nga shpirti i së vërtetës, në këtë kohë të caktuar, ai merr një zhvillim të veçantë shpirtëror dhe prej tij shfaqen shenja të qarta.

Mendoj se të gjithë e dinë faktin se shumica e njerëzve deri në moshën dyzetvjeçare, jetojnë në një lloj errësire. Sepse, shtatë a tetë vitet e para njeriu e kalon jetën në fëmijëri. Pastaj deri në njëzetepesë apo njëzetegjashtë vjeç, ai merret me studime ose humb kohën duke u dhënë më shumë pas dëfrimeve të kota. Pas kësaj periudhe, zakonisht njeriu martohet dhe bëhet me fëmijë, ose thjesht pushtohet nga dëshirat e kësaj bote, për pasuri e krenari materialiste dhe nderime tokësore. I lindin lloj-lloj dëshirash dhe ambiciesh, aq sa disa herë ato

---

lejen e Hazret Kalifit të Pestë të Mesihut të Premtuar, Allahu e ndihmoftë fuqimisht. (Botuesi)

tejkalojnë çdo masë. Për këto arsye, njeriu në këtë moshë edhe sikur të kthehet drejt Zotit, prapëseprapë atë e shoqërojnë dëshirat e kësaj bote. Nëse lutet, ka mundësi që më shpesh të lutet për të arritur gjërat e kësaj bote. Nëse qan, ka mundësi që shpesh dënesat i vijnë për humbjet e kësaj bote. Ai pak beson në botën ku do të kthehet dhe, edhe po të besojë, i duket sikur ka shumë kohë për të shkuar atje. Ai përballet me një furi epshesh, që e vënë në rrezik të madh, si shembulli i thyerjes së digës së një lumi që i shkatërron tokat përreth. Në këtë gjendje, si mund t'i besojë njeriu gjërat e imta të botës tjetër!? Ai, përkundrazi, do të qeshë me çështjet fetare, duke përdorur logjikën dhe filozofinë e tij të thatë e të pakuptimtë. Ndërsa ai që është njeri i mirë e beson Zotin, por nuk e beson me gjithë sinqeritet e besnikëri, por e beson vetëm duke e kushtëzuar me realizimin e sukseseve të tij. Nëse Zoti ia plotëson dëshirat, atëherë ai bëhet i Zotit, përndryshe bëhet i djallit.

Shkurt, mosha e rinisë është shumë delikate dhe nëse mëshira e Zotit nuk e zgjat dorën, njeriu bie në gropën e xhehenemit. E vërteta është se pikërisht kjo moshë është rrënja e të gjitha ligësive dhe po në këtë moshë, njeriu merr gjithfarë problemesh trupore dhe sëmundjesh të turpshme që i shfaqen në të ardhmen e tij. Madje, pikërisht për shkak të gabimeve të kësaj moshe të papjekur, edhe Zotit të Vërtetë dhe të Pandryshueshëm i kthehet shpina. Pra, rinia është ajo moshë, kur njeriu shumë pak i frikësohet Zotit dhe shpesh i ndizen epsheet dhe e pushton instinkti, madje nuk ia vë veshin asnjë këshilltari. Gabimet që bën në këtë moshë, ka rrezik t'i paguajë gjatë gjithë jetës. Mirëpo, kur njeriu arrin të dyzetat dhe flokët e rinisë fillojnë t'i thinjen, atëherë ai

pendohet për të gjitha gabimet e bëra, për të cilat këshilltarët qenë lodhur pas tij. Tundimet e shpirtit fillojnë t'i ulen vetvetiu, sepse sipas gjendjes fizike i afrohet edhe mosha e pleqërisë dhe ai nuk do ta ketë më atë marrëzinë e rinisë që kishte më parë. Nuk ka më atë fuqi në trupin e tij dhe nuk ka më atë gjallëri rinore që gëzonte më parë. Tashmë ka ardhur koha e rënies dhe e humbjes. Veç kësaj, në këtë moshë, ai sheh vdekjen e shumë të mëdhenjve, e madje nganjëherë për shkak të caktimit të Zotit, edhe të të vegjëlve, gjë që atij ia këput shpirtin. Zakonisht edhe prindërit i vdesin kur ai arrin këtë moshë dhe kështu e dëshmon paqëndrueshmërinë e kësaj bote në forma të ndryshme dhe Zoti i vë një pasqyrë përpara duke i thënë: - Ja, kjo është gjithë historia e kësaj dynjaje, për të cilën ti vdes! Kështu, atij i vjen shumë keq për të gjitha gabimet që kishte bërë gjer atëherë dhe pëson një revolucion të ndjeshëm në jetën e tij, duke nisur një botë të re, me kusht që brumi i tij të ketë mirësi dhe ai të jetë ndër ata që janë thirrur prej Zotit. Lidhur me këtë Allahu thotë:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمَلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا ۚ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي ۗ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٩﴾

---

¹⁹ "Ne e porositëm njeriun të jetë mirëbërës ndaj prindërve të tij. Nëna e tij e mbarti atë me vështirësi dhe e lindi me vështirësi. Mbartja dhe gjidhënia për të janë tridhjetë muaj. Derisa ai arriti pjekurinë e tij dhe arriti moshën dyzetvjeçare, tha: O Zoti im!

Ne e kemi porositur njeriun: Duhet të sillesh mirë ndaj prindërve të tu! Shih se çfarë mundimesh ka përballuar nëna jote për ty! Ajo hoqi gjithë atë vuajtje për një kohë të gjatë të shtatzënisë dhe të ka lindur duke përjetuar dhimbje të padurueshme. Për tridhjetë muaj, që nga shtatzënia e saj e deri sa të ushqeje me gji, ajo u mundua vazhdimisht.

Pastaj Allahu thotë në këtë ajet se kur një njeri i mirë arrin të dyzetat dhe bëhet i pjekur, atëherë i kujtohen porositë e Zotit dhe fillon të lutet: O Zoti im, që sot më mundëso të të falënderoj Ty për të gjitha mirësitë që m'i bërë mua dhe prindërve të mi. O Zoti im, që sot më mundëso që të kryej ato punë që të pëlqejnë Ty dhe m'i udhëzo edhe fëmijët e mi, O Zot. Pra, nëse unë kam bërë padrejtësi ndaj prindërve të mi, të mos ndodhë që edhe ata të veprojnë ashtu; nëse unë kam kaluar një jetë të shthurur, të mos ndodhë që edhe ata të jetojnë ashtu. O Zoti im, sot unë pendohem dhe bëhem ndër të bindurit e Tu.

Pra, Zoti i Lartësuar tregon në këtë ajet që njerëzve të mirë, viti dyzet i jetës u vjen i bekuar dhe çdokush që ka shpirtin e së vërtetës, me siguri merr hov në këtë moshë. Shumë nga profetët e mëdhenj janë shfaqur pikërisht në këtë moshë. Madje, prijësi dhe udhëheqësi ynë, i zgjedhuri Hazret Muhammedi^{s.a.v.s.} në moshën dyzetvjeçare u caktua si reformator i njerëzimit. ☆

Më mundëso të Të falënderoj për bekimin që më dhe mua dhe prindërve të mi, të bëj vepra të mira që ti i pëlqen, dhe m'i përmirëso edhe fëmijët! Me të vërtetë, unë kthehem te Ti dhe pa dyshim, jam i nënshtruar.” (El-Ahkaf 46:16)

Shpirti është krijesë

Duke iu rikthyer temës së parë, do të doja të thosha se pa dyshim është e vërtetë që shpirti është një dritë e fshehur, që përftohet në trupin e njeriut e që gatitet në mitër. Përftimi i shpirtit do të thotë se së pari qëndron i fshehur dhe i papercptueshëm dhe pastaj shkëlqen. Pra, brumi i tij gjendet që në spermë. Sigurisht, sipas caktimit prej Zotit dhe sipas urdhrit të Tij, ai qëndron i lidhur me spermën në një pjesë misterioze. Shpirti është ai që i jep dritë spermës. Nuk mund të thuhet se ai përbën ndonjë pjesë të saj, siç janë gjymtyrët pjesë të trupit, por as nuk mund të thuhet që ai vjen nga jashtë, ose që merret nga toka dhe përzihet me brumin e spermës. Por, ai qëndron i fshehur në spermë në atë mënyrë siç zjarri gjendet në strall. Në Librin e Zotit nuk shkruhet që shpirti është diçka që zbret veçmas prej qiellit, ose që bie në tokë nga atmosfera e tokës dhe rastësisht mishërohet me spermën për të hyrë në mitër. Ky mendim absolutisht nuk mund të jetë i vërtetë, sepse bie ndesh me ligjin e natyrës. Ne shohim përditë që në ushqime të prishura apo në vende të ndotura krijohen mijëra mikrobe. Rrobat e papastra mbartin plot morra. Madje, nganjëherë, edhe në barkun e njeriut rriten krimba të ndryshëm. A mund të thuhet atëherë, që ata vijnë nga jashtë, ose zbresin prej qiellit? Pra, është shumë e qartë që shpirti buron prej trupit dhe pikërisht ky fenomen provon edhe faktin që ai është një krijesë.

Lindja e dytë e shpirtit

Me këtë shpjegim duam të provojmë se nëse Zoti i Plotfuqishëm me fuqinë e Tij të përsosur të krijimit, shpirtin e nxjerr po nga trupi,

atëherë kuptohet që Ai dëshiron që edhe lindjen e dytë të shpirtit ta shkaktojë po përmes trupit. Lëvizjet e shpirtit varen nga lëvizjet e trupit. Në cilindo drejtim ta çojmë trupin, shpirti patjetër e përcjell atë. Prandaj, Libri i vërtetë i Zotit doemos u kushton rëndësi gjendjeve instinktive të njeriut. Kjo është arsyeja se pse Kurani Famëlartë i ka kushtuar kaq shumë rëndësi reformimit të gjendjeve instinktive dhe pse ka dhënë këshilla të posaçme për veprimet e njeriut si: të qeshurit, të qarët, të ngrënët, të pirët, të veshurit, të fjeturit, të folurit, të heshturit, të martuarit, të qenët beqar, të ecurit, të qëndruarit, të pastruarit fizikisht etj., madje, i ka mësuar njeriut t'u përmbahet rregullave të posaçme gjatë shëndetit apo sëmundjes, sepse sipas tij, gjendjet trupore të njeriut ndikojnë thellë mbi gjendjet shpirtërore të tij. Nëse do t'i shkruaj gjerësisht ato këshilla, nuk besoj se mund ta mbaroj temën për aq kohë sa kam në dispozicion.

Zhvillimi gradual i njeriut

Kur studioj Fjalën e Zotit në thellësi dhe shoh se si ajo parashtroi këshillat në mësimet e saj për të përmirësuar gjendjet instinktive të njeriut dhe për ta ngritur atë gradualisht drejt gjendjes së lartë shpirtërore, atëherë e kuptoj mënyrën e saj të urtë për ta udhëzuar njeriun, që së pari: Zoti dëshiron t'i mësojë njeriut të gjitha sjelljet shoqërore, siç janë sjelljet për të qëndruar me dikë, sjelljet e të ngrënit, e të pirit, e të biseduarit etj., në mënyrë që ta shpëtojë atë nga sjelljet e egra dhe ta bëjë të dallohet nga kafshët duke marrë edukatën fillestare të jetës shoqërore. Më pas, Zoti i jep këshilla njeriut si t'i sjellë në ekuilibër gjendjet instinktive, të cilat me fjalë të tjera mund t'i quajmë

morale të ulëta, në mënyrë që ato t'i shndërrohen në virtyte të larta. Por, këto dy metoda janë pjesë e një procesi të vetëm, sepse ato synojnë përmirësimin e gjendjeve instinktive, vetëm se njëra i përket fazës fillestare dhe tjetra një faze më të lartë. Zoti i Urtë parashtrori sistemin e moraleve në një mënyrë të tillë, që duke e ndjekur atë, njeriu nga një gjendje e ulët e moralit të mund të përparojë deri në gjendjen më të lartë të tij.

Kuptimi i vërtetë i Islamit

Në fazën e tretë të zhvillimit të njeriut, Kurani Famëlartë synon që njeriu të kridhet në dashurinë dhe pëlqimin e Krijuesit të tij të Vërtetë, derisa e gjithë qenia e tij të bëhet e Zotit. Feja e muslimanëve është quajtur *islam* nga Zoti pikërisht për të kujtuar këtë nivel të lartë, sepse fjala *islam* do të thotë t'i nënshtrohesh Zotit, të bëhesh tërësisht i Tij, derisa të mos mbetet asgjë për vete. Allahu i Madhërishëm, në Kuranin Famëlartë, thotë:

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

20 ﴿﴾

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۗ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا

أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿﴾ 21

---

²⁰ "Jo! E vërteta është se kushdo që ia dorëzon veten Allahut dhe është mirëbërës, do ta ketë shpërblimin e tij te Zoti i tij. Njerëzit e tillë nuk do të kenë as frikë e as nuk do të pikëllohen." (El-Bekare 2:113)

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ۔²²

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ²³

Kuptime: I shpëtuar është ai që paraqet tërë qenien e vet si një kurban për hir të Zotit në rrugën e Tij, dhe jo vetëm me synimin, por edhe me veprat e mira e vërteton besnikërinë e tij. Ai që e bën një gjë të tillë, e pret shpërblimin te Zoti. Njerëzit e tillë nuk do të kenë as frikë e as pikëllim. Thuaj: “Namazi im, sakrificat ime, jeta ime dhe vdekja ime janë për Atë Zot, që është Mbajtësi i të gjitha botëve. Askush dhe asgjë nuk shoqërohet me Të. Krijesat nuk kanë asnjë lloj ortakërie me Të. Unë kështu jam urdhëruar dhe jam i pari për t’iu përmbajtur kuptimit të *Islamit* e për t’u sakrifikuar në rrugën e Zotit. Kjo është rruga ime. Pra, ejani dhe ndiqeni rrugën time dhe mos merrni rrugë tjetër kundër saj, sepse do të largoheni nga Zoti”. Thuaju: “Nëse kërkon dashurinë e Zotit, më ndiqni mua! Ndiqeni rrugën time, që t’ju dojë Zoti edhe ju dhe t’jua falë mëkatet. Me të vërtetë, Ai është shumë Mëshirëbërës”.

---

²¹ “Thuaju: Sigurisht, namazi im, sakrificat e mia, jeta ime dhe vdekja ime janë për Allahun, Zotin e botëve. Ai nuk ka ortak. Unë për këtë jam urdhëruar dhe jam i pari nga të nënshtuarit (muslimanët).” (El-En’am 6:163-164)

²² “(Porositi gjithashtu): Sigurisht, kjo është rruga ime e drejtë, andaj këtë ndiqni dhe mos ndiqni rrugë të tjera, sepse ato ju largojnë nga rruga e Tij.” (El-En’am 6:154)

²³ “Thuaj: Nëse e doni Allahun, më ndiqni mua, Allahu do t’ju dojë dhe do t’ju falë gjynahet tuaja. Allahu është shumë Falës, Mëshirëbërës.” (Al Imran 3:32)

Dallimi mes gjendjeve instinktive dhe morale

Le të shpjegojmë tani, të tria fazat e njeriut veç e veç por, së pari duhet t'ju kujtojmë se gjendjet instinktive, burimi i të cilave është shpirti që nxit njeriun për të keqen,²⁴ sipas Fjalës së pastër të Zotit të Madhërishëm, nuk janë të ndara nga gjendjet morale. Arsyeja është se Fjala e pastër e Zotit, të gjitha impulset natyrore, dëshirat e kërkesat trupore, edhe pse i klasifikon si gjendje instinktive, tregon se po ato shndërrohen në gjendje morale, nëse i realizon me vetëdije në mënyrë të ekuilibruar në vendin e në kohën e duhur. Po ashtu, edhe gjendjet morale nuk janë të ndara nga ato shpirtërore, por po ato shndërrohen në gjendje shpirtërore, nëse i realizon duke u përhumbur pas Zotit, duke u pastruar shpirtërisht, duke u veçuar vetëm për Zotin, duke pasur dashuri të plotë, përqendrim të plotë, kënaqësi të plotë dhe pajtim të plotë me Zotin. Njeriu në asnjë mënyrë nuk mund të lëvdohet, derisa gjendjet instinktive nuk i shndërron në gjendje morale, sepse të parat i kanë edhe kafshët, madje edhe sendet. Po ashtu, vetëm duke u pajisur me morale, njeriu nuk mund ta fitojë jetën shpirtërore, pasi morale të mira, njeriu mund të tregojë edhe duke qenë mohues i Zotit të Madhërishëm. Të jesh i dhembshur, zemërbutë, paqedashës, mirëdashës, të mos ngatërrohesh me ndonjë sherr, të gjitha këto cilësi mund t'i ketë edhe një njeri i paaftë që gjendet larg burimit të vërtetë të shpëtimit dhe që nuk ka asnjë haber për të. Madje, shumë nga kafshët shtëpiake, nëse mbahen mirë, bëhen zemërbutë, paqedashëse dhe nuk i

---

²⁴ *Nefsun emmāreh.*

përgjigjen dhunës me dhunë, por prapë ato nuk mund të quhen *njeri*, e jo më të flitet që ato të bëhen njerëz të shkallës më të lartë. Pra, edhe një njeri me besimin më të padenjë, i zhytur në mëkate, mund t'i zotërojë këto cilësi.

Përgënjeshtrimi i doktrinës që ndalon

therjen a mbytjen e kafshëve

Është e mundur që njeriu të bëhet aq i mëshirshëm, sa që të mos dëshirojë të mbysë as mikrobet që mund t'i kenë prekur trupin, të jetë aq ekstrem në pikëpamjen e tij për të mbrojtur kafshët, sa të mos mbysë as morrat që gjenden në kokën e tij, ose të mos ketë dëshirë të luftojë as bakteret që i rriten në bark, në zorrë apo në tru. Madje, unë besoj që dikush mund ta zgjerojë mëshirën e tij deri në shkallën sa të heqë dorë edhe nga konsumimi i mjaltit, duke menduar se ai bëhet nga mundimi e harxhimi i shumë jetëve dhe që mblidhet duke dëbuar bletët e shkreta nga hojet e tyre. Unë mund të besoj që dikush mund të heqë dorë edhe nga përdorimi i myshkut, duke menduar se ai është pjesë e trupit të drrerit dhe merret duke e mbytur atë dhe duke i ndarë këlyshët e shkretë nga prindi. Po ashtu, unë nuk e mohoj edhe mundësinë që dikush të heqë dorë nga përdorimi i margaritarëve apo i mëndafshit, duke menduar se këto të dyja nxirren pas mbytjes së dy krimbave të shkretë. Unë gjithashtu mund të besoj që dikush edhe duke vuajtur nga dhimbjet, mund të refuzojë të përdorë shushunja, që të mos shohë ngordhjen e tyre. Madje, dikush le të mos e besojë, por unë e besoj që një njeri mund ta zgjerojë mëshirën e tij aq shumë sa të heqë dorë edhe nga uji, duke kujtuar se kështu shkakton mbytjen e

shumë mikroorganizmave që mund të jenë në ujë. Pra, unë mund të pranoj që të gjitha këto raste mund të ndodhin, por unë kurrsesi nuk mund të pranoj se këto gjendje instinktive të mund të quhen gjendje morale, ose se vetëm nga këto veprime, të mund të pastrohen ndyrësitë e brendshme shpirtërore të njeriut, të cilat janë pengesa për të arritur Zotin. Unë kurrsesi nuk mund të pranoj që kjo butësi e kjo mëshirë, që disa kafshë e shpendë mund ta kenë edhe më shumë, të jenë mjete për njeriun për të arritur shkallën më të lartë të përsosurisë së tij. Përkundrazi, sipas meje, kjo është luftë kundër ligjit të natyrës, kundër pëlqimit të Zotit dhe është refuzim i bekimeve që Zoti na dhuroi. Spiritualiteti mund të arrihet vetëm kur çdo virtyt përdoret në kohën e në vendin e duhur dhe pastaj, kur ndiqen rrugët e Zotit me besnikëri të plotë, derisa njeriu të bëhet plotësisht i Tij. Shenja e atij që bëhet i Zotit është fakti se asses ai nuk mund të jetojë pa Të. Njohësi i Zotit është si një peshk, që është therur nga dora e Zotit dhe uji i tij është dashuria e Zotit.

Tri statet e reformimit

Le t'i rikthehem temës së mëparshme. Kam përmendur që tri janë burimet e gjendjeve të njeriut: shpirti që urdhëron për të keqen, shpirti qortues dhe shpirti i qetësuar; gjithashtu edhe statet e reformimit janë tri:

Së pari, njerëzve të egër e të pasjellshëm duhet t'u mësojmë sjelljet më elementare, në mënyrë që ata, në të ngrënët, të pirët, të martuarit e në sjelljet e tjera, t'i përshtaten mënyrës njerëzore. Pra, të mos ecin zhveshur, të mos ushqehen me kërra si qentë e të mos shfaqin ndonjë

gjest tjetër të tillë të pasjellshëm. Ky është reformimi në shkallën më të ulët i gjendjeve instiktive dhe është një reformim i tillë që, nëse do të merrnim dikë nga të pacivilizuarit që gjenden në pyjet e Port Blairit e t'i mësonim sjelljet njerëzore, atëherë më së pari, atë do ta edukonim pikërisht me këto sjellje elementare shoqërore.

Stadi i dytë i reformimit fillon atëherë kur njeriu pajiset me sjelljet elementare shoqërore. Më pas atij duhet t'i mësojmë moralet e tjera njerëzore e ta edukojmë që ai, çdo gjë që ka në aftësinë e tij, ta përdorë në kohën e në vendin e duhur.

Në stadin e tretë të reformimit, atyre që kanë përvetësuar moralet e larta, por që ende janë të thatë shpirtërisht, u jepet ta shijojnë sherbetin e dashurisë së Zotit dhe të takimit me Të. Këto janë tri reformime që Kurani Famëllartë ka përmendur.

Ardhja e të Dërguarit të Allahut^{savs}

në kohën më të nevojshme të reformimit

Udhëheqësi dhe kryetari ynë, i Dërguari i Allahut, Profeti Muhammed^{savs} kishte ardhur në një kohë, kur bota ishte prishur në të gjitha aspektet, siç Allahu i Madhërishëm thotë:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ.²⁵

Edhe toka ishte prishur, po ashtu edhe detet ishin prishur. Kjo do të thotë se ishin degjeneruar edhe ata që quheshin popujt e Librit, edhe të

---

²⁵ "Trazira është shfaqur në tokë dhe në det". (Er-Rum 30:42)

tjerët që nuk kishin marrë ujin e shpalljes Hyjnore. Pra, synimi i Kuranit Famëlartë ishte të ringjallte të vdekurit, siç ai thotë:

أَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سُبْحَى الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا.²⁶

Dijeni që Zoti i Madhërishëm ka vendosur ta ringjallë tokën edhe një herë, pas vdekjes së saj. Gjendja e Arabisë, në atë kohë, ishte tmerrësisht barbare, saqë nuk kishte mbetur asnjë sistem njerëzimi tek arabët. Të gjitha ligësitë për ta ishin krenari. Një njeri martohej me qindra gra. Konsumi i gjërave të ndaluara ishte gjahu i tyre. Lejohej të martohej edhe me nënat e tyre. Për këtë arsye Zotit i është dashur të thoshte:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتِكُمْ.²⁷

Tani e tutje, juve ju ndalohet martesë me nënat tuaja.

Po ashtu, ata hanin ngordhësitat, hanin edhe mishin e njeriut, pra nuk ekzistonte ligësi që ata të mos e bënin. Shumica nuk besonin në botën e përtejme, madje pjesa dërrmuese e mohonte ekzistencën e Zotit. Bijat e tyre i vrisnin me duart e veta. Vrisnin jetimët dhe ua gllabëronin pasuritë. Ishin njerëz për të qenë, veç mend nuk kishin. Nuk kishin as turp e as sedër. Alkoolin e pinin si ujë. Ai që bënte më shumë kurvëri, konsiderohej kryetar i tyre. Analfabetizmi te ta ishte kaq i theksuar saqë, popujt përreth e quanin popull analfabet. Në një kohë të tillë dhe

---

²⁶ "Dijeni se Allahu ringjall tokën pas vdekjes së saj". (El-Hadid 57:18)

²⁷ "Juve ju ndalohet martesë me nënat tuaja". (En-Nisa 4:24)

për t'i reformuar njerëzit e tillë kishte lindur udhëheqësi e kryetari ynë Hazret Muhammedi^{savs} në Mekë. Pra, ajo ishte pikërisht koha, kur do të bëheshin të tria reformimet që kemi përmendur më lartë. Kjo është arsyeja se pse Kurani Famëlartë deklaroi të jetë udhëzimi më i përsosur dhe më i kompletuar ndër të gjitha udhëzimet e tjera të botës, sepse Librat e tjerë të botës nuk e gjetën kohën që gjeti Kurani Famëlartë. Me pak fjalë, synimi i Kuranit Famëlartë ishte që egërsirat t'i shndërronte në njerëz, njerëzit në njerëz të virtytshëm dhe njerëzit e virtytshëm në njerëz të Zotit. Prandaj, Kurani Famëlartë përbëhet nga të tria llojet e udhëzimeve.

Qëllimi i vërtetë i mësimave të Kuranit është të sjellë tri reformime

Para se të flasim me hollësi për këto tri reformime, është e nevojshme të shtojmë se në Kurantin Famëlartë, nuk ekziston asnjë mësim që duhet pranuar me zor. Madje, synimi dhe përmbledhja e të gjitha mësimave të Kuranit janë vetëm këto tri reformime. Të gjitha porositë e tjera të tij, janë si mjete për t'i arritur këto reforma. Ashtu siç mjeku nganjëherë kryen ndërhyrje kirurgjikale ose e lye me ndonjë melhem të sëmurin për t'i siguruar shëndet atij, edhe Kurani, me mësimet e tij, përdor këto metoda aty ku duhen, nga dashamirësia ndaj njerëzve. Gjithë esenca e urtësive a dijeve të Kuranit dhe e udhëzimeve a metodave të tij është që njerëzit, gjendjet e egra instinktive, t'i shndërrojnë në gjendje morale. Pastaj, nga gjendjet morale ata të kalojnë në oqeanin e pasosur të spiritualitetit.

Gjendjet instinktive, nëse mbahen në ekuilibër, shndërrohen në morale

Siç thamë më lart që, gjendjet morale nuk janë gjë tjetër veçse gjendjet instinktive, të vendosura në ekuilibër dhe që realizohen me sugjerimin dhe këshillën e mendjes, në kohën e në vendin e duhur. Përndryshe, sado të bukura të duken, në të vërtetë, ato nuk mund të kenë vlerën e moralit, sepse janë vetëm impulse të papërmbajtura të njeriut. Sikurse një qen apo një dele, nëse tregojnë dashuri e butësi ndaj pronarit të tyre, nuk mund të quhen të virtytshëm dhe të kulturuar. Po ashtu, as ujkun e as luanin, nuk mund t'i quajmë të pamoralshëm për shkak të egërsisë së tyre, sepse siç e thamë, gjendja morale vjen përmes arsyes dhe kërkon kohën dhe vendin e duhur për t'u realizuar. Njeriu që nuk e përdor arsyen dhe intelektin është si foshnjë, zemra dhe mendja e së cilës nuk e ka aftësinë e të arsyetuarit; ose është si i marri që ka humbur çdo aftësi mendore. Dihet që, edhe foshnja, edhe i marri, nganjëherë shfaqin ndonjë gjest, që mund të duket si moral, por kush ka sadopak logjikë, nuk mund ta quajë moral gjestin e tyre, pasi ai nuk buron nga gjykimi e arsyetimi, por janë vetëm veprime që bëhen për shkak të tundimeve të brendshme. Si për shembull, ashtu si fëmija i porsalindur kërkon gjirin e nënës, ose zogu i sapodalë nga veza zë të çukitë, ashtu edhe shushunja del nga veza me vetitë e shushunjës, gjarpërushi me vetitë e gjarprit, këlyshi i luanit me ato të luanit, etj.. Sidomos foshnja e njeriut duhet të studiohet thellë, se si menjëherë pas lindjes, tregon vetitë instinktive të njeriut, të cilat vijnë duke u theksuar dhe pas një viti apo një viti e gjysmë dallohen edhe më shumë. Për shembull, të

qarat e tij bëhen akoma më të forta, të qeshurat i vijnë akoma më me gaz dhe sytë bëhen gjithnjë e më të përqendruar. Një gjë tjetër instinktive që zhvillohet në këtë moshë te fëmija është që ai tregon pëlqimin a mos pëlqimin e tij edhe me gjeste, lufton me dorë kur është i pakënaqur me dikë, ose i zgjat diçka kur dëshiron. Por, të gjitha këto gjeste, në të vërtetë, janë instinktive. Pra, si fëmija, edhe një njeri i egër, që shumë pak mund të ketë aftësinë e të gjykuarit, në çdo fjalë a veprim dhe në çdo lëvizje a qëndrim, shfaq instinkte dhe ndjek emocione të vetvetishme. Asnjë nga lëvizjet e tij nuk buron nga aftësia e të menduarit, por veprimet e tij janë vetëm reagime që i vijnë natyrshëm ndaj kërkesave të jashtme. Ka mundësi që këto gjendje instinktive jo të gjitha të jenë të këqija, por disa edhe mund t'u ngjajnë moraleve të mira, por normalisht ato nuk janë pasojë e arsyes apo e gjykimit. Edhe sikur të jenë me ndonjë farë qëllimi, prapëseprapë ato nuk mund të quhen morale, pasi kanë ndikimin e tepërt të instinkteve. Ana mbizotëruese konsiderohet e besueshme.

Moralet e vërteta

Kështu që moralet e vërteta nuk mund t'i atribuohen ndonjë njeriu të tillë, i cili si fëmijët, si njerëzit e pacivilizuar apo të pamend, është i pushtuar nga gjendjet instinktive. Në të vërtetë, moralet e mira apo të këqija fillojnë nga koha kur atij i piqet mendja e dhuruar prej Zotit, përmes së cilës ai arrin të dallojë të mirën nga e keqja, ose arrin të dallojë shkallën e dy të mirave apo e dy të këqijave, apo të brengoset në zemër, kur humb një rrugë të mirë dhe të pendohet nëse bën ndonjë vepër të keqe. Kjo është faza e dytë e jetës së njeriut, të cilën Fjala e

pastër e Zotit, Kurani Famëlartë e quan *shpirt qortues*. Por, duhet të mbani mend që, për të sjellë një njeri nga një gjendje e egër deri te shpirti qortues, nuk mjaftojnë vetëm këshilla të thata, por duhet që ai të arrijë ta njohë Zotin e tij deri në atë shkallë, sa të bindet që qëllimi i krijimit të tij nuk është i pakuptimtë dhe i kotë. Kështu, me njohjen ndaj Zotit ai fiton morale të pastra. Prandaj, për ta arritur njohjen e Tij, Zoti i Madhërisëm në Kuranin Famëlartë vazhdimisht përmend dhe na bind që çdo vepër e çdo moral ka një efekt, që në këtë botë, na siguron qetësinë apo ndëshkimin shpirtëror, ndërsa në botën tjetër do të shfaqë efektin e vet në mënyrë të plotë. Pra, në fazën e shpirtit qortues, njeriu fiton mendjen, njohjen dhe ndërgjegjen e pastër, deri në atë shkallë sa ai pendohet dhe e qorton veten kur bën ndonjë vepër të keqe dhe dëshiron fort të bëjë vepra të mira. Kjo është faza, në të cilën njeriu fiton morale të mira.

Kbalk (krijesat) dhe kbulk (moralet)

Do të ishte mirë të shpjegoja shkurtimisht fjalën “*kbulk*”. Në arabisht, fjala “*kbalk*” me zanoren “a”, do të thotë *lindje fizike*, ndërsa “*kbulk*” me zanoren “u”, ka kuptimin e *lindjes shpirtërore*, e cila mund të përsoset përmes moraleve të larta e jo thjesht nga gjendjet instinktive. Për këtë arsye, pikërisht për moralet përdoret fjala “*kbulk*”.

Një gjë tjetër që duhet sqaruar është se, me moral, shumë njerëz në përgjithësi kuptojnë vetëm butësi dhe përlësi, gjë që nuk është e saktë. Në fakt, të gjitha përjetimet e brendshme të njeriut, të cilat e përsosin atë dhe që u korrespondojnë gjymtyrëve dhe pjesëve të jashtme të trupit të tij, quhen morale. Për shembull, njeriu qan me sy dhe karshi

këtij veprimi, në zemrën e tij gjendet një fuqi emocionale, e cila nëse përdoret në kohën e duhur me udhëzimin e mendjes së dhuruar prej Zotit, quhet moral. Po ashtu, njeriu me duart lufton armikun dhe karshi këtij veprimi, në zemrën e tij ka një ndjenjë që quhet trimëri. Nëse njeriu e përdor këtë ndjenjë në vendin e në kohën e duhur, atëherë edhe ajo quhet moral. Me duart e tij, nganjëherë njeriu përpiket të shpëtojë të shtypurit nga mizorët ose mundohet t'u japë ndonjë ndihmë të varfërve e të uriturve ose në ndonjë mënyrë tjetër dëshiron të ndihmojë njerëzit, dhe karshi këtyre veprimeve, në zemrën e tij gjendet një ndjenjë, të cilën e quajmë mëshirë. Nganjëherë njeriu ndëshkon mizorin me duart e tij dhe në zemrën e tij ka një ndjenjë që i korrespondon veprimit të tij dhe që quhet hakmarrje. Po ashtu, nganjëherë ai nuk dëshiron t'i përgjigjet sulmit me sulm, madje e toleron mizorinë e mizorit, ndërkohë në zemrën e tij ka një ndjenjë që quhet falje ose durim, e cila përputhet me veprimin e tij. Po ashtu, njeriu përdor duart, këmbët, zemrën ose mendjen e tij për t'u ardhur në ndihmë njerëzve të tjerë dhe harxhon aftësitë e tij për mirëqenien e tyre dhe karshi këtyre veprimeve, në zemrën e tij ka një ndjenjë që quhet bujari. Pra, nëse njeriu i përdor të gjitha këto ndjenja dhe fuqi në kohën e në vendin e duhur, atëherë këto quhen morale. Allahu i Madhërisëm, duke iu drejtuar Profetit tonë *salallahu alejhi ve selem*, thotë:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ ﴿٢٨﴾

Ti ke morale madhore. Kuptimi i këtij ajeti është pikërisht sipas shpjegimit të dhënë më parë, domethënë, të gjitha moralët, si: bujaria, trimëria, drejtësia, mëshira, mirëbërësia, vërtetësia, vullneti etj., janë mbledhur tek ai. Pra, të gjitha ndjenjat që ka zemra e njeriut, si respekti, turpi, sinqeriteti, butësia, sedra, qëndrueshmëria, dëlirësia, pastërtia, baraspeshimi, dhembshuria, trimëria, bujaria, falja, durimi, mirëbërësia, vërtetësia, besnikëria etj., nëse shfaqen me udhëzimin e mendjes në kohën e në vendin e duhur, atëherë të gjitha ato do të quhen morale, por, realisht ato janë gjendjet dhe emocionet instinktive të njeriut, të cilat quhen morale vetëm kur realizohen me vullnetin e njeriut në kohën e në vendin e duhur. Ngaqë, njeriu është qenie që në natyrën e tij ka të përparojë, duke ndjekur fenë e vërtetë dhe mësimet e vërteta dhe duke qëndruar me shoqëri të pastër, gjendjet instinktive të tij i shndërron në morale, gjë që nuk është në aftësinë e ndonjë kafshe tjetër.

Reformimi i parë – gjendjet natyrore

Nga tri reformimet që bën Kurani Famëllartë, le të shtjellojmë reformimin e parë, i cili ka të bëjë me gjendjet e ulëta, pra ato instinktive të njeriut. Ky reformim përbëhet nga ajo pjesë e mësimëve që quhet edukatë, pajisja me të cilën ua baraspeshon njerëzve të egër gjendjet instinktive të tyre, siç janë të ngrënët, të pirët, të martuarit etj.,

---

²⁸ “Sigurisht, ti qëndron mbi morale madhore.” (El-Kalem 68:5)

dhe i shpëton ata nga jeta shtazore. Lidhur me këtë, Kurani Famëllartë thotë:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأَخْتِ وَأُمَّهَاتُ الْمَنِيِّ وَأَخَوَاتُكُمْ مِمَّنْ أَرْضَعْتُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِمَّنْ الرِّضَاعَةُ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبِّبَاتِكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِمَّنْ نَسَأْتِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ. ²⁹

لَا تَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرِهًا. ³⁰

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ. ³¹

أَحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ ... وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ. ³²

²⁹ "Ju janë ndaluar nënat tuaja, bijat tuaja, motrat tuaja, hallat tuaja, tezet tuaja, bijat e vëllait, bijat e motrës, nënat tuaja që ju kanë dhënë gjë, motrat tuaja të gjirit, nënat e bashkëshorteve tuaja, bijat e grave tuaja që u rritën në shtëpinë tuaj, nëse me ato gra keni bërë marrëdhënie bashkëshortore; nëse nuk keni bërë marrëdhënie, atëherë nuk është gjynah për ju. Po ashtu, gratë e bijve tuaj nga fara juaj dhe, gjithashtu, (ju ndalohet) të merrni dy motra për gra, përveç asaj që ka ngjarë në të kaluarën." (En-Nisa 4:24)

³⁰ "Nuk ju lejohet që t'u merrni grave trashëgiminë me zor." (En-Nisa 4:20)

³¹ "Mos u martoni me gratë, me të cilat janë martuar baballarët tuaj, përveç asaj që ka ngjarë në të kaluarën." (En-Nisa 4:23)

وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ³³.

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ³⁴.

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا³⁵.

فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ³⁶ وَإِن قِيلَ لَكُمْ آرْجِعُوا فَآرْجِعُوا³⁶ هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ³⁶.

وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنِّي مِنْ أَدْبَارِهَا³⁷.

وَإِذَا حُيِّئْتُمْ بِهِ فَاَحْسِنُوا بِأَحْسَنِ مَنَآ أَوْ رُدُّوهَا³⁸.

---

³² “Sot, juve ju janë bërë të lejueshme të pastrat. ... Po ashtu, të dëlirat besimtare dhe të dëlirat nga ata që u është dhënë libri para jush, pasi ua jepni pajën e martesës duke qenë të dëlirë dhe jo të shthurur e as si ata që zënë dashnore.” (El-Maidah 5:6)

³³ “Mos vrisni veten”. (En-Nisa 4:30)

³⁴ “... mos vritni fëmijët tuaj”. (El-En’am 6:152)

³⁵ “... mos hyni në shtëpitë e të tjerëve derisa të merrni leje dhe t’u thoni selam të zotëve të tyre.” (En-Nur 24:28)

³⁶ “Nëse nuk gjeni dikë në ato (shtëpi), mos hyni në to, derisa t’ju jepet leje. Dhe nëse ju thuhet: “Kthehuni!”, atëherë kthehuni! Kjo është më e pastër për ju.” (En-Nur 24:29)

³⁷ “Hyni në shtëpi nga dyert e tyre.” (El-Bekare 2:190)

³⁸ “Kur dikush ju jep ndonjë dhuratë, dhurojini diçka më të mirë sesa ajo, ose si ajo.” (En-Nisa 4:87)

إِنَّمَا أَحْمَرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.³⁹

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أَلْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ.⁴⁰

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ.⁴¹

إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ أَنْشُرُوا فَأَنْشُرُوا.⁴²

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا.⁴³

وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا.⁴⁴

---

³⁹ “Sigurisht, (lëndët) debëse, bixhozi, idhujt dhe shigjetat e fatit janë ndyrësi nga vepra e djallit. Prandaj, ruhuni nga ajo, që të keni sukses.” (El-Maidah 5:91)

⁴⁰ “Ju ndalohen ngordhësira, gjaku, mish i derrit, ajo që është therur në emër të dikujt tjetër pos Allahut, ajo që është e mbytur, e vvarë, e rrëzuar, e vvarë nga goditja e brinjëve, ajo që kanë ngrënë egërsirat, përvëçse nëse e keni therur (përpara se të ngordhej), ajo që është therur në altarin e të adhuruarve të rremë”. (El-Maidah 5:4)

⁴¹ “Ata të pyesin se çfarë u lejohet. Thuaju: Ju lejohen të pastrat.” (El-Maidah 5:5)

⁴² “Kur ju thuhet nëpër mbledhje: “Lironi vendin!”, atëherë lironi vendin, Allahu do t’ju japë zgjerim; dhe kur ju thuhet: “Ngrihuni!”, atëherë ngrihuni”. (El-Muxhadile 58:12)

⁴³ “Hani e pini dhe mos e teproni.” (El-A’raf 7:32)

⁴⁴ “Thoni fjalë të drejtë!” (El-Ahزاب 33:71)

وَتِيَابَكَ فَطَهَّرَ ﴿٤٥﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٤٥﴾

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ. ⁴⁶

وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى. ⁴⁷

وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا. ⁴⁸

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّالِئِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٤٩﴾

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِّنَ الْيَتَامَىٰ مَثْنَىٰ وَتِلْكَ وَرُبَعٌ ^ط فَإِنْ

خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ^ع ذَلِكَ أَذَىٰ ^ع أَلَّا تَعُولُوا ﴿٥٠﴾

وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ صِدْقَتَهُنَّ ^ع حِجْلَةً. ⁵¹

---

⁴⁵ “Rrobot e tua, pastroji. Nga papastërtia largohu.” (El-Mud-deth-thir 74:5-6)

⁴⁶ “Përmbahu në ecjen tënde dhe fol me zë të ulët”. (Lukman 31:20)

⁴⁷ “Pajisuni me ushqim për rrugë. Pa dyshim, ushqimi më i mirë është druajtja (ndaj Zotit).” (El-Bekare 2:198)

⁴⁸ “Nëse jeni xhynubë (gjendje pas aktit bashkëshortor ose derdhjes së farës), pastrohuni (duke u larë) tërësisht.” (El-Maidah 5:7)

⁴⁹ “Në paratë e tyre ka pjesë edhe lypsi, edhe ata nevojtarë që nuk lypin.” (Edh-Dharijat 51:20)

⁵⁰ “Nëse keni frikë se nuk do të bëni dot drejtësi ndaj jetimeve, martohuni me gra që ju pëlqejnë: me dy, tri e katër. Por nëse keni frikë se nuk do të bëni dot drejtësi, atëherë veç me një, ose me atë që keni në zotërimin tuaj. Kjo (mënyrë) është më afër që të mos bëni padrejtësi.” (En-Nisa 4:4)

Kuptime: Ju ndalohet martesë me nënat tuaja, po ashtu me bijat tuaja, me motrat tuaja, me hallat tuaja, me tezet tuaja, me bijat e vëllezërve dhe bijat e motrave tuaja, me ato nëna që ju kanë dhënë gjë, me motrat tuaja, që kanë thithur prej një gjëri, me nënat e grave tuaja, me vajzat e grave tuaja që gjenden nën kujdestarinë tuaj, nëse me ato gra keni bërë marrëdhënie bashkëshortore; e, nëse nuk keni pasur marrëdhënie bashkëshortore, atëherë nuk ka pengesa. Ju ndalohet martesë me gratë e bijve tuaj, po ashtu, ju ndalohet t'i bashkoni dy motra në martesën tuaj. Të gjitha këto gjëra që bëheshin më përpara, sot ju ndalohen. Gjithashtu, nuk lejohet që ju të bëheni përdhunisht trashëgimtarë të grave. Po ashtu, nuk ju lejohet të martoheni me ato gra, që kanë qenë bashkëshortet e baballarëve tuaj, rastet e kaluara tashmë kanë kaluar. Femrat e ndershme, nga ju dhe nga ithtarët e Librit, janë të lejuara për ju për t'u martuar, vetëm nëse ju u caktoni pajën e kurorëzimit, duke u martuar me to, e jo duke bërë kurvëri, as duke i marrë për dashnore. Tek injorantët arabë kishte një traditë, që nëse dikujt nuk i lindnin fëmijë, gruaja e tij shkonte me ndonjë burrë tjetër për të pasur fëmijë. Kurani Famëljartë e ndaloi këtë zakon. Pikërisht kësaj tradite të keqe i thonë *musafehet*.

Pastaj thotë: Mos e vritni veten. Mos vrisni fëmijët tuaj. Mos hyni egërsisht në shtëpitë e huaja pa marrë leje. Duhet t'u kërkoni leje për të hyrë në shtëpitë e tyre. Kur hyni në shtëpitë e të tjerëve, thoni

---

⁵¹ "Jepuni grave dhuratën e tyre martesore me gjithë zemër." (En-Nisa 4:5)

*selamalejkum*⁵² sapo të hyni në to. E, nëse atje nuk gjeni askënd, mos hyni derisa të merrni leje nga ndonjë anëtar i asaj shtëpie. Dhe në qoftë se i zoti i shtëpisë ju thotë “Kthehuni!”, atëherë kthehuni. Mos hyni në shtëpi duke kapërcyer muret e saj, por hyni në shtëpi nga dyert e saj. Nëse ju përshëndet dikush, përshëndeteni atë me një përshëndetje më të mirë e më të bekuar. Alkooli, bixhozi, idhujtaria, fallet, të gjitha këto janë vepra të ndyta dhe djallëzore, largohuni nga këto! Mos hani cofëtinën; mos hani mish derri; mos hani diçka, në të cilën është përmendur emri i dikujt tjetër përveç Allahut; mos hani mishin e kafshës që është mbytur duke u rrahur; mos hani mishin e kafshës që është vrarë nga rrëzimi; mos hani kafshën që është vrarë nga brirët e kafshëve të tjera; mos hani mishin e asaj që është kafshuar nga egërsirat; Mos hani atë që është therur në emër të idhujve, sepse të gjitha këto konsiderohen të ngordhura. E, nëse ata të pyesin: Çfarë duhet të hamë atëherë? Thuaju: Hani të gjitha gjërat e pastra që ekzistojnë në botë. Vetëm ngordhësit, gjërat e ngjashme me to dhe gjërat e ndyta mos i hani.

Kur ju thuhet t’u hapni vend të tjerëve në ndonjë tubim, atëherë bëni vend menjëherë, që të ulen edhe të tjerët. Kur ju thuhet të ngriheni, atëherë ngrihuni pa kundërshtim. Hani të gjitha gjërat e pastra si mishi, bishtajoret etj., por, mos e teproni vetëm me një gjë të caktuar dhe mos hani shumë. Mos thoni fjalë të kota. Flisni sipas vendit e kuvendit. Mbajini pastër rrobat tuaja. Trupin, shtëpinë, rrugicën tuaj

---

⁵² Paqja qoftë mbi ju!

dhe çdo vend ku uleni ruajeni nga zhuli dhe mos e mbani pis. Domethënë, lahuni shpesh dhe shtëpitë mbajini të pastra. Mos flisni as me zë shumë të lartë e as me zë shumë të ulët, por mbani një qëndrim të mesëm, përveç rasteve që bëjnë përjashtim. Edhe në të ecurit, as mos ecni shumë shpejt e as shumë ngadalë, por ecni me shpejtësi mesatare. Kur udhëtoni, pajisuni me gjithçka që ju nevojitet për rrugë dhe merrni ushqim të mjaftueshëm me vete, në mënyrë që t'i shmangeni lypjes. Lahuni nëse jeni të papastër për shkak të marrëdhënieve bashkëshortore apo të derdhjes së farës. Kur hani bukë, jepjani edhe lypësit dhe hidhjani një copë edhe qenit dhe shpendëve të tjerë. Nuk është e ndaluar, nëse e shikoni të arsyeshme, martesë me vajzat jetime që ju i ushqeni. Por, nëse druani se ju mund t'i shfrytëzoni ato duke parë se janë pa përkrahje, atëherë martohuni me vajzat që kanë prindër dhe të afërm, të cilat ju respektojnë dhe për të cilat ju keni merak. Mund të martoheni me një, me dy, me tri ose deri me katër gra, me kusht që të bëni drejtësi ndaj tyre, në të kundërtën, mjaftohuni me një grua, edhe sikur t'ju nevojiten më shumë. Kufizimi i katër grave është vënë për arsye që ju, duke ndjekur zakonet e vjetra, të mos e teproni, domethënë që të mos martoheni me qindra gra ose të mos anoni nga kurvëria. Jepuni pajën e kurorëzimit grave tuaja.

Ky është pra, reformimi i parë që bën Kurani Famëllartë, i cili synon ta largojë njeriun nga gjendjet instinktive dhe nga rrugët e egra e ta pajisë atë me edukatë e sjellje të njerëzishme. Deri tani, nuk është folur për moralin e larta, por janë përmendur vetëm sjelljet e njerëzishme dhe e kemi shpjeguar edhe më parë që këto mësimet u nevojiten, sepse

populli, tek i cili, Profeti ynë^{savs} erdhi, për nga egërsia kishte parakaluar të gjithë popujt e tjerë. Në asnjë aspekt ata nuk jetonin si njerëzit. Prandaj, ishte e nevojshme që më së pari ata të mësoheshin me sjelljet elementare njerëzore.

Ndalimi i mishit të derrit

Në ndalimin e mishit të derrit duhet të kihet parasysh diçka. Që në emërimin e kësaj kafshe, Zoti tregon për ndalimin e saj, sepse fjala *khinzir* (*derr*) është e përbërë nga fjalët *khinz* dhe *ara*, që do të thotë: unë atë e shoh shumë të ndytë e të ligë. “*Khinz*” do të thotë *shumë e ndytë* dhe “*ara*” do të thotë *unë shoh*. Pra, vetë emri i kësaj kafshe që i është caktuar prej Zotit që nga fillimi, është një argument për ndyrësinë e saj. Është një ko incidencë e çuditshme që kjo kafshë, në gjuhën indiane quhet *suer*. Edhe kjo fjalë është e përbërë nga fjalët *su*’ dhe *ara*, që sërish kanë të njëjtin kuptim: *unë atë e shoh të keqe*. Nuk duhet të befasoni nga kalimi i fjalës *su*’ nga arabishtja në gjuhën indiane. Në librin tonë të titulluar “*Minenur-Rahman*”, kemi provuar që gjuha arabe është nëna e të gjitha gjuhëve dhe që në gjuhë të tjera, ekzistojnë jo një apo dy, por mijëra fjalë të gjuhës arabe. Pra, *su*’ është fjalë arabe. Për këtë arsye, në gjuhën indiane *su*’ do të thotë *i keq*. Pra, kjo kafshë sërish emërtohet e keqe. Mundet që në kohën kur gjuha e gjithë botës ishte arabishtja, edhe në këtë vend, emri i kësaj kafshe ishte një sinonim i fjalës arabe që është *khinzir*, dhe deri më sot ai emër ka mbetur. Po, është e mundur që në sanskritisht kjo fjalë të ketë pësuar ndryshime, duke ruajtur një formë të përafërt. Megjithatë, fjala *suer* duhet të jetë origjinale, pasi ajo e ka shkakun e emërimit të saj

dhe fjala *khinzir* është një dëshmi e qartë për këtë. Pra, kuptimi i kësaj fjale, që është “*shumë e ndytë*”, nuk kërkon ndonjë shpjegim të mëtejshëm. Kush nuk e di që kjo kafshë ha ndyrësira më shumë se të gjitha kafshët dhe është kryekëput e paturpshme dhe e pacipë. Nga kjo, del në pah edhe arsyeja e ndalimit të saj, sepse sipas ligjit të natyrës, mishi i një kafshe të tillë të paturpshme e të ndyrë në trupin dhe shpirtin e njeriut ndikon ndyrazi, siç e kemi provuar që edhe ushqimet medoemos ndikojnë në shpirtin e njeriut. Prandaj, nuk ka dyshim që një e keqe e tillë, ka ndikim negativ. Mjekë grekë, që në kohën para Islamit, dhanë mendimin e tyre që mishi i kësaj kafshe ul ndjenjën e turpit dhe shfrenon epshet. Sheriati Islam e ndalon edhe mishin e kafshës së ngordhur, sepse edhe ai ndikon me natyrën e vet tek ai që e ha. Mishi i saj është edhe i dëmshëm për shëndetin. Kafshët që ngordhin dhe ndërkohë gjaku u mbetet në trup, për shembull ajo që mbytet ose që ngordh nga rrahjet, të gjitha këto përfshihen në kategorinë e kafshëve të cofëta. A mund të mbetet në gjendjen e tij fillestare gjaku i mbetur në një kafshë të ngordhur? Padyshim që jo, madje, ai shumë shpejt kalbet dhe nga kalbësia e tij e prish gjithë mishin. Sipas zbulimeve të fundit, mikroorganizmat e gjakut kur vdesin, përhapin një kalbësi helmuese në gjithë trupin e kafshës.

Gjendjet morale të njeriut

Pjesa e dytë e reformës që sjell Kurani përbën përshtatjen e gjendjeve instinktive, për t'i shndërruar ato në virtyte të larta. Kjo është një pjesë shumë e gjerë dhe po ta shtjellojmë me të gjitha hollësitë e saj, domethënë po të tregojmë të gjitha moralat që Kurani Famëllartë i

përmend, atëherë as një të dhjetën e temës nuk mund të mbarojmë brenda kohës që kemi në dispozicion. Prandaj, si shembull do të përmendim vetëm disa morale të larta.

Duhet ditur që moralet ndahen në dy kategori: së pari, ato morale që aftësojnë njeriun për të hequr dorë nga e keqja dhe, së dyti, ato morale me të cilat ai aftësohet për të bërë vepra të mira. Në heqjen dorë nga e keqja bëjnë pjesë ato morale, me të cilat njeriu përpiqet të mos i sjellë dëm pasurisë, nderit dhe jetës së tjetrit, as me gjuhë, as me dorë, as me sy e as me ndonjë pjesë tjetër të trupit të tij, madje as të mendojë t'i shkaktojë dëm atij apo nderit të tij. Kurse në bërjen e mirësisë, përfshihen të gjitha ato morale, me të cilat, njeriu përpiqet t'i sjellë dobi e nder dikujt tjetër, qoftë me gjuhën e tij, qoftë me dorën e tij, qoftë me pasurinë e tij, qoftë me dijen e tij, apo qoftë me ndonjë mënyrë tjetër, ose të synojë t'i bëjë nder atij, ose nëse dikush i ka bërë ndonjë padrejtësi, t'ia falë dënimin e merituar duke e mbrojtur atë nga problemet, nga dëmet fizike apo financiare, ose t'i japë një ndëshkim të tillë, që në të vërtetë të jetë vetëm mëshirë për të.

Moralet që aftësojnë njeriun për të hequr dorë nga mëkatet

Moralet që ka përcaktuar Krijuesi i Vërtetë për të aftësuar njeriun që ai të heqë dorë nga mëkatet, cilësohen me katër emra në gjuhën arabe, gjuhë e cila mundëson emra specifike për të gjitha konceptet, sjelljet dhe moralet njerëzore.

Morali i parë quhet *ihсан* (احسان): dëlirësi, që nënkupton veçanërisht atë dëlirësi, e cila ka lidhje me aftësitë e riprodhimit të mashkullit e të femrës. I dëlirë dhe e dëlirë (*muhsin; musina*) janë ata që frenohen dhe ruhen nga marrëdhëniet seksuale të jashtëligjshme ose nga gjërat e përafërta me to, të cilat të dyve u sjellin çnderim dhe mallkim në këtë botë dhe ndëshkim në botën tjetër, si dhe u shkaktojnë poshtërim e humbje të mëdha edhe të afërmeve të tyre. Për shembull, ai që ka marrëdhënie të jashtëligjshme me gruan e dikujt tjetër, ose edhe të mos ketë kryer marrëdhënie të mirëfillta seksuale me të, por vetëm veprime të tjera intime, mundet që bashkëshorti sedërfyer i asaj gruaje, të cilit i është bërë padrejtësi, të shkurorëzohet me të. Pastaj, edhe fëmijët, nëse kanë, e pësojnë rëndë dhe gjithë kjo humbje do t'i vijë të zotit të shtëpisë vetëm për shkak të gruas së tij të pacipë.

Të kihet parasysh që kjo dëlirësi që quhet *ihسان*, mund të vlerësohet si moral te dikush vetëm atëherë kur ai frenohet, edhe pse gëzon aftësi për të hedhur shikim të ndaluar apo për të bërë akt kurvërie, domethënë, edhe pse natyra ia ka dhënë ato aftësi me të cilat ai mund ta bëjë këtë mëkat. Por, nëse ai nuk e gëzon këtë aftësi për shkak se është i mitur, ose i paaftë, ose i tredhur ose i plakur, atëherë atë nuk mund ta cilësojmë me këtë moral që quhet *ihسان* apo dëlirësi. Në këtë rast, mund të thuhet se dëlirësia është një gjendje instinktive e tij. Siç e kemi përmendur disa herë, gjendjet instinktive nuk mund të quhen morale, derisa nuk realizohen me udhëzimin e mendjes e në vendin e duhur, ose derisa nuk aftësohen për t'u realizuar në mënyrë të tillë. Kështu që fëmijët, njerëzit e paaftë dhe ata që tredhin veten e tyre me

ndonjë mënyrë, nuk mund të cilësohen me këtë moral, edhe sikur të kalojnë gjithë jetën e tyre me dëlirësi dhe ndershmëri. Qëndrimet e tyre do të quhen vetëm gjendje instinktive. Mëkatin e shfrenimit apo sjelljet e përafërta me të, duke qenë se mund ta bëjë edhe mashkulli, edhe femra, Libri i pastër i Zotit të dyve u jep këto udhëzime:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۖ ... وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۗ وَلْيَضْرِبْنَ خُمُرَهُنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ ۖ مِنْ زِينَتِهِنَّ ۖ وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ ۖ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ ۚ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٥٣﴾

وَلَا تَقْرَبُوا الرِّجَالَ إِنَّمَا كَانَ فَنَحْشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٥٤﴾

وَلْيَسْتَغْفِرِ الَّذِينَ لَا يُحَدِّثُونَ كَذِبًا ۖ ﴿٥٥﴾

⁵³ “Thuaju besimtarëve të ulin shikimet e tyre dhe të ruajnë organet e tyre intime. Kjo mënyrë është më e pastër për ta. ... Thuaju edhe besimtarëve të ulin shikimet e tyre, të ruajnë organet e tyre intime dhe të mos e shfaqin bukurinë e tyre, përveç asaj pjesë që shfaqet vetvetiu, të mbajnë shaminë e tyre të kokës sipër kraharorëve të tyre ... dhe të mos përplasnin këmbët e tyre për të treguar pjesë nga bukuria e tyre që (zakonisht gratë) e fshehin. Dhe, o besimtarë! Ju të gjithë përuluni duke u penduar tek Allahu, që të keni sukses.” (En-Nur 24:31-32)

⁵⁴ “Dhe mos iu afroni kurvërisë. Njëmend ajo është e turpshme dhe një rrugë e keqe.” (Beni Israil 17:33)

⁵⁵ “Kurse ata që nuk gjejnë mundësi të martohen, duhet ta ruajnë veten.” (En-Nur 24:34)

وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ --- فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا.⁵⁶

Kuptime: Thuaju besimtarëve që të ruajnë sytë e tyre nga gratë e huaja e të mos shikojnë femrat, të cilat mund t'u ndjellin epshe, dhe në raste të tilla sytë t'i mbajnë përdhe. Duhet të ruajnë organet e tyre të turpshme, po ashtu, të ruajnë edhe veshët nga gratë e huaja, domethënë nga dëgjimi i këngëve dhe melodive të tyre, nga dëgjimi i rrëfimeve të bukurisë së tyre. Kjo është mënyra më e mirë për të mbajtur të pastër shikimin dhe zemrën. Gjithashtu, edhe grave besimtare thuaju që edhe ato të ruajnë sytë e tyre nga shikimi i burrave të huaj dhe të ruajnë veshët e tyre nga dëgjimi i zërave të tyre, domethënë të mos dëgjojnë zërin e tyre joshës, dhe të mbulojnë pjesët intime të trupit të tyre, të mos u zbulojnë bukurinë e tyre burrave të huaj dhe të mbulojnë kokën me shami në atë mënyrë që t'u mbulohen edhe pjesa e kraharorit, veshët dhe tëmthat e kokës. Po ashtu, ato të mos i përplasnin këmbët për tokë si balerinat. Kjo është metoda, e cila, nëse zbatohet, mund t'i ndalojë të “rrëshqasin”.

Metoda e dytë për shpëtim, sipas këtyre ajeteve, është që të kthehen tek Allahu i Madhërishëm dhe t'i luten Atij, në mënyrë që Ai t'i shpëtojë nga lajthitjet. Mandej thotë: Mos iu afroni kurvërisë! Domethënë, të largoheni nga të gjitha rastet e pshndjellëse dhe të mos ndiqni asnjë rrugë të tillë që mund të bëhet shkasë për këtë mëkat. Ai

---

⁵⁶ “... murgërinë që ata vetë e bënë risi, nuk ua obliguam Ne ... dhe ata nuk e ruajtën siç duhej ruajtur ajo.” (El-Hadid 57:28)

që bën kurvëri, bën një mëkat të skajshëm. Rruga e kurvërisë është shumë e keqe dhe shumë e rrezikshme për arritjen e qëllimit tuaj përfundimtar. Ai që nuk ka mundësi të martohet, duhet ta ruajë dëlirësinë e tij me mënyra të tjera, për shembull, të agjërojë ose të ushqehet pak ose të bëjë mundime fizike. Disa njerëz kanë shpikur metoda të tjera: për shembull, qëllimisht nuk martohen përjetë, ose bëhen të tredhur, ose me ndonjë mënyrë tjetër jetojnë jetë murgërie. Por, Ne nuk ua kemi obliguar njerëzve këtë, prandaj ata nuk arritën ta zbatojnë risinë e tyre në mënyrë të përgjegjshme.

Pra, Zoti thotë: Ne nuk urdhëruam njerëzit të bëhen të tredhur. Nëse Zoti do ta urdhëronte një gjë të tillë, atëherë të gjithë do të kishin të drejtën për ta zbatuar atë dhe në këtë mënyrë do të zhdukej shoqëria njerëzore dhe prej kohësh bota do të merrte fund. Nëse do të ishte kjo mënyra për të gjetur dëlirësinë, që njerëzit të “gjymtojnë” organin seksual, do të kritikohesh Krijuesi që e ka krijuar atë. Shpërblimi i njeriut varet tërësisht nga fakti që njeriu të ketë një fuqi, por duke pasur drojë ndaj Zotit, të luftojë me ndjenjat negative të saj dhe të përfitojë nga dobitë e saj dhe kështu të fitojë shpërblim të dyfishtë. Pra, është e qartë që prishja e një organi të tillë e privon njeriun nga të dyja shpërblimet. Shpërblimi sigurohet vetëm kur zotëron një ndjenjë të caktuar dhe njëkohësisht ruan veten nga impulset negative të saj. Por, çfarë shpërblimi mund të gëzojë ai që bëhet si fëmijë duke e çrënjësuar fare këtë ndjenjë!? A mund të ketë ndonjë shpërblim fëmija për dëlirësinë e tij?

Pesë ilaçe për të qenë i dëlirë

Në ajetet që cituam më lart, Zoti i Lartësuar, jo vetëm që i dha njeriut mësim të shkëlqyer për të përvetësuar *ihstanin*, domethënë virtytin e dëlirësisë, por i tregoi edhe pesë ilaçe për ta arritur atë, të cilat janë: (1) t'i frenojë sytë që të mos vështrojë persona të gjinisë tjetër jashtë gjirit të familjes (persona me të cilët njeriu mund të martohet), (2) t'i ruajë veshët nga dëgjimi i zërave të tyre, (3) të mos dëgjojë rrëfimet e tyre, (4) ta ruajë veten nga të gjitha rastet ku mund të ketë rrezik për të bërë një vepër të tillë të shëmtuar dhe (5) nëse është beqar, të frenohet duke agjëruar etj..

Këtu, ne mund të pohojmë me përgjegjësi të plotë se ky mësim i lartë me të gjitha këto ilaçe që ka treguar Kurani Famëlartë, është i veçantë vetëm me Islamin. Një gjë që duhet t'ju kujtojmë këtu është se përderisa gjendja instinktive e njeriut, që është burimi i epsheve dhe nga e cila ai nuk mund të ndahet pa sjellë një ndryshim rrënjësor, është e tillë që dëshirat e shprehura të saj, kur gjejnë vendin dhe momentin e tyre, nuk rrinë pa shpërthyer ose le të themi vihen në rrezik të madh, prandaj Zoti i Lartësuar nuk na dha mësimin që ne, me sy të pastër të kundrojmë lirisht gratë e huaja, të vëzhgojmë bukuritë e tyre dhe të sodisim të gjitha gjestet a kërcimet e tyre etj.. Gjithashtu, Ai as nuk na mëson që ne, po me mendje të pastër, të dëgjojmë këngët e vajzave të huaja, e të hapim veshët për të dëgjuar rrëfimet e bukurisë së tyre. Ne jemi urdhëruar që në asnjë mënyrë të mos shohim gratë e huaja dhe bukuritë e tyre, as me sy të pastër, as me sy të papastër, dhe të mos dëgjojmë këngët dhe rrëfimet e bukurisë së tyre, as me mendje të

pastër, as me mendje të papastër. Madje, ne duhet të urrejmë dëgjimin dhe shikimin e tyre, siç urrejmë cofëtinën, që të mos rrëshqasim, sepse me shikim të shfrenuar në një moment patjetër do të rrëshqasim. Për shkak se Zoti i Madhërisëm dëshiron që sytë tanë, zemra dhe mendimet tona të gjitha të jenë të pastra, Ai na dha këtë mësim të shkëlqyer. Kush mund të dyshojë që shikimi i pafre shkakton rrëshqitje?! Do të gabojmë nëse i hedhim një qeni të uritur bukë të freskët e të shpresojmë që ai as nuk do ta vërë re. Kështu që, Zoti i Lartësuar do që tundimet e shpirtit të mos gjejnë asnjë rast për të kaluar në veprime të fshehta dhe të mos përballen me asgjë, nga e cila të mund të ngacmohen mendimet e këqija.

Kjo është pikërisht filozofia e mbulesës islame dhe ky është edhe udhëzimi i Sheriatit. Me mbulesën, Libri i Zotit nuk synon që gratë t'i mbajë të mbyllura si në burg. Kështu mendojnë ata që nuk ua dinë vlerën mësimëve të Islamit. Qëllimi i këtij mësimi është që femra dhe mashkulli, që të dy të ruhen nga shikimi i pafre dhe nga ekspozimi i bukurisë së tyre, sepse kështu është mirë për të dy, si për mashkullin, si për femrën. Për ta mbyllur këtë, le t'ju kujtoj që frenimi i shikimit nga gjërat e huaja dhe vetëm shikimi i gjërave të lejuara, në arabisht quhet *gad-de beser* [غض بصر]. Çdo besimtar, që dëshiron të mbajë pastër zemrën e tij, nuk duhet të vështrojë ku të dojë në mënyrë të pafre si kafshët, por në këtë jetë shoqërore, i duhet të mësohet me metodën e *uljes së shikimit*, sepse kjo shprehi e bekuar do t'ia shndërrojë gjendjen e tij instinktive në një moral të lartë, njëherësh ai nuk do të humbë asgjë

nga nevojat shoqërore. Pikërisht ky është ai moral, që quhet *ibsan* dhe dëlirësi.

Në kategorinë e dytë të moraleve, që aftësojnë njeriun për të hequr dorë nga e keqja është besueshmëria dhe ndershmëria. Domethënë, të mos pajtohesh për t'i sjellë dëm dikujt duke i zaptuar pasurinë tinëzisht e pandershmërisht. Realisht, ndershmëria e besueshmëria është një ndër gjendjet instinktive të njeriut. Për këtë arsye, një fëmijë që ushqehet me gji, për shkak të moshës së vogël, ende nuk mësohet me vese të këqija, urren kaq shumë mallin e huaj, saqë zor se pi gjirin e ndonjë gruaje tjetër. Nëse ai nuk mësohet me ndonjë mëndeshë që në kohën kur ende nuk i është zhvilluar vetëdija, atëherë më vonë bëhet shumë e vështirë që të pijë nga gjiri i ndonjë gruaje tjetër. Edhe pse ai vuan shumë, madje gati vret veten, por instinktivist nuk e pëlqen qumështin e një gruaje tjetër. Cili është sekreti i kësaj urrejtjeje? Pikërisht sepse ai, në mënyrë të vetvetishme, urren të marrë një gjë të huaj, duke lënë nënën e tij. Nëse e shohim dhe e studiojmë thellë këtë sjellje tek fëmija, na bëhet e qartë që arsyeja pse ka kaq shumë urrejtje për një gjë të huaj, sa e fut në shumë mundime, është rrënja e ndershmërisë dhe e besueshmërisë. Askush nuk e ka përvetësuar ashtu siç duhet moralin e ndershmërisë, derisa nuk ka krijuar në zemrën e tij, siç e ka fëmija, urrejtje dhe mosdashje të plotë për pasurinë e tjetrit. Por, fëmija këtë prirje nuk e përdor në vendin e duhur dhe për shkak të naivitetit të tij, e fut veten në shumë vështirësi. Pra, ngaqë kjo prirje e tij është vetëm një gjendje instinktive, të cilën ai e shfaq në mënyrë të vetvetishme, nuk mund të quhet moral. Megjithatë, rrënja e ndershmërisë dhe e besueshmërisë në natyrën e njeriut gjendet pikërisht aty. Ashtu siç fëmija nuk mund të quhet i ndershëm dhe i besueshëm nga kjo sjellje joracionale, në të njëjtën mënyrë, edhe ai

njeri që nuk e përdor këtë gjendje instinktive në momentin e duhur, nuk mund të quhet i tillë. Që njeriu të jetë i besueshëm dhe i ndershëm është shumë e vështirë. Derisa ai nuk i përmbush të gjitha kushtet e këtij virtyti, ai nuk mund të bëhet i besueshëm e i ndershëm. Allahu i Lartësuar, si shembull, na mëson rrugët e ndershmërisë në ajetet që vijojnë:

وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥٧﴾ وَابْتَلُوا الَّذِينَ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ۗ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْعِفْ ۗ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۗ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٥٨﴾
 وَلِيَحْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَفًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٥٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الَّذِينَ آمَنُوا ظُلْمًا إِنَّهَا يُبْكُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿٦٠﴾

⁵⁷ “Dhe mos ua dorëzoni të pamendëve pasuritë tuaja, të cilat Allahu i bëri si mjet qëndrueshmërie për ju. Prej tyre ushqejini ata, vishini dhe thojuni fjalë të mira. Vëritë në provë jetimët, derisa të arrijnë moshën e martesës. Nëse ndieni pjekurinë te ta, kthejuani pasurinë e tyre. Mos e hani atë duke e tepruar dhe duke shpejtuar, (nga frika) se mos po rriten. Ai që është i pasur, duhet të përmbahet tërësisht, kurse ai që është i varfër, le të hajë (diçka nga ajo) në mënyrë të drejtë. Kur t’ua ktheni pasurinë atyre, caktoni dëshmitar mbi ta. Dhe Allahu është i mjaftueshëm si Llogaritës.” (En-Nisa 4:6-7)

⁵⁸ “Ata duhet të frikësohen nga mundësia se do të linin pasardhës të dobët, për të cilët do të brengoseshin. Prandaj, le të kenë druajtje ndaj Allahut dhe të thonë fjalë të drejta.

Kuptime: Nëse pranë jush jetojnë persona të pasur që janë të paaftë, si për shembull, jetimë apo të papjekur, dhe keni frikë që ata marrëzisht do ta shkatërrojnë pasurinë e tyre, atëherë (siç vepron gjykata për të miturit)⁵⁹, si kujdestar i tyre, merruani pasurinë dhe mos ua lini në dorë kapitalin që mund t'u sigurojë biznes dhe jetesë. Sipas nevojës, jepuni paratë që u duhen për ushqim dhe veshje dhe mësojuani vlerat dhe gjërat e mira, në mënyrë që ata të zhvillohen, të fitojnë mprehtësi, të formohen ashtu siç duhet dhe të mos mbeten të paditur e naivë. Nëse janë fëmijë tregtarësh, atëherë mësojuani mënyrat e tregtisë, nëse vijnë nga një familje me një zanat tjetër, mësojuani atë. Pra, vazhdimisht mësojini ata dhe vëri në provë herë pas here, për të ditur nëse i kanë përvetësuar apo jo dijet që ua keni përcjellë. Pastaj, kur shihni se ata janë bërë për martesë, domethënë kanë arritur afër moshës tetëmbëdhjetë vjeçare dhe nëse vëreni se janë bërë të aftë për të organizuar paratë, kthejuani pasurinë e tyre. Mos ua shpenzoni pasurinë në mënyrë ekstravagante, as mos ua harxhoni shpejt nga frika se ata do t'ju marrin kur të rriten. Ai që është i pasur, nuk duhet të marrë ndonjë shpërblim nga pasuria e tyre për shërbimin e tij, por nëse është i varfër, mund të marrë atë që i takon nga ky shërbim.

Në Arabi, për kujdestarët e jetimëve ishte si rregull që nëse ata dëshironin të përfitonin diçka nga pasuria e jetimëve, atëherë

Ata që kanë pasurinë e jetimëve padrejtësisht, në të vërtetë, kanë zjarr në barkun e tyre. Ata përnjëmend do të hidhen në zjarrin flakëruës.” (En-Nisa 4:10-11)

⁵⁹ (Court of wards)

investonin pasurinë e tyre në tregti dhe nga fitimi i saj, përfitonin një pjesë edhe ata, gjithmonë pa e dëmtuar kapitalin e jetimëve. Duke iu referuar pikërisht këtij zakoni, Kurani Famëllartë thotë: Edhe ju veproni kështu, dhe thotë: Kur do t'ua ktheni pasurinë jetimëve, atëherë kthejuani në prani të dëshmitarëve. Ai që i afrohet vdekjes në një kohë kur fëmijët i ka të paaftë e të vegjël, nuk duhet të bëjë ndonjë testament që t'ua shkelë të drejtat fëmijëve. Ata që gllabërojnë paratë e jetimëve në mënyrë të padrejtë, nuk gllabërojnë paratë, por zjarrin dhe përfundimisht do të hidhen në zjarrin djegës.

Mund të shihni sesa shumë aspekte ka treguar Zoti i Lartësuar në lidhje me ndershmërinë dhe besueshmërinë. Ndershmëria dhe besueshmëria e vërtetë janë ato që i mbulojnë të gjitha këto aspekte. Por, nëse këto virtyte nuk realizohen në këtë mënyrë, pra edhe pse me zgjuarsia të plotë, por jo në përputhje me të gjitha aspektet e tyre, atëherë lloj-lloj pabesish do të jenë të fshehura në ndershmëri dhe besueshmëri të tilla. Dhe në ajete të tjera Allahu i Madhërishëm thotë:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالِكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَطْلِ وَتُدُلُّوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ
بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ⁶⁰

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا.⁶¹

---

⁶⁰ “Mos gëlltitni pasuritë e njëri-tjetrit me gënjeshtëri e mashtrim dhe as mos i çoni deri tek autoritetet për të gëlltitur ligësisht e me vetëdije diçka nga pasuritë e njerëzve (domethënë të popullit).” (El-Bekare 2:189)

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِبِينَ⁶².

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كَلَّمْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ⁶³.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

وَلَا تَبَدَّلُوا الْحَبِيثَ بِالطَّيِّبِ⁶⁵.

Kuptime: Mos i hani padrejtësisht pasurinë njëri-tjetrit, as mos ua çoni paratë tuaja autoritarëve si ryshfet për të përfituar ndihmën e tyre për t'u zhvatur para të tjerëve. Amanetet kthejuani atyre që u takojnë. Zoti nuk i mban mik ata që janë të pandershëm. Kur matni, matni tamam. Kur peshoni, peshoni drejt dhe me përpikëri. Në asnjë mënyrë mos u dëmtoni pasurinë njerëzve. Mos bridhni në tokë për të bërë çrregullime, domethënë për t'i vjedhur dikujt, për të grabitur kënd, për t'i vjedhur kuletën ndonjërit apo për të zaptuar mallin e huaj padrejtësisht. Pastaj tha: Mos ua ndërroni sendet e mira me ato të këqija, pra ashtu siç është e ndaluar t'i marrësh pasuri dikujt, është e

---

⁶¹ “Sigurisht, Allahu ju urdhëron t’ua dorëzoni amanetet atyre që u takojnë”. (En-Nisa 4:59)

⁶² “Sigurisht, Allahu nuk i do tradhtarët.” (El-Enfal 8:59)

⁶³ “Plotësoni masën kur matni dhe peshoni me peshore të drejtë.” (Beni Israil 17:36)

⁶⁴ “Mos ua pakësoni njerëzve mallin që u takon dhe mos përhapni trazira në tokë si çrregullues.” (Esh-Shu’ara 26:184)

⁶⁵ “Mos merrni të ndytën në këmbim të së pastres!” (En-Nisa 4:3)

ndaluar edhe t'i shesësh dikujt gjëra të pavlera në këmbim të gjërave me vlerë.

Në ajetet e lartpërmendura, Zoti i Madhërisëm i ka bërë të qarta të gjitha mënyrat e pandershmërisë dhe i ka sqaruar pa anashkaluar asnjë. Nuk tha vetëm: *mos vidh*, në mënyrë që ndonjë i pamend të pandehë se vetëm vjedhja i është ndaluar, ndërsa padrejtësi të tjera i janë lejuar. Shpallja e ndalimit të të gjitha metodave të padrejta në mënyrë gjithëpërfshirëse si kjo, është urtësi. Kështu që, nëse dikush nuk i ka këto virtyte, si ndershmërinë dhe besueshmërinë me të gjitha aspektet e tyre, atëherë ai edhe sikur t'i shfaqë këto në disa situata, ato nuk mund të quhen morale, por burojnë vetëm nga një gjendje instinktive, e cila është e zbrazët nga arsyetimi dhe mendjendritja.

Në kategorinë e tretë të moraleve që aftësojnë njeriun për të hequr dorë nga e keqja, hyn ai që në arabisht thuhet هُذِنَ هُون، që do të thotë: të mos lëndosh fizikisht dikë në mënyrë të padrejtë, të mos bëhesh njeri dëmprurës dhe të jesh i pajtueshëm në jetë. Pa dyshim, pajtueshmëria është një virtyt shumë i lartë dhe i pazëvendësueshëm për njerëzimin. Gjendja instinktive që gjendet te fëmija, që i përgjigjet këtij morali dhe me baraspeshimin e së cilës realizohet ky moral është dashuria (afreshmëria). Dihet që njeriu nuk mund të nxitet të bëjë paqe ose luftë në gjendjen e tij instinktive, kur është i privuar nga intelektin njerëzor. Ndaj, pikërisht ajo prirje afreshmërie që gjendet tek fëmija në atë kohë, është rrënjë e pajtueshmërisë, por ngaqë ajo nuk ushtrohet duke përdorur mendjen, arsyen dhe dëshirën e vullnetshme, nuk mund të quhet moral. Ajo mund të vlerësohet si moral atëherë kur njeriu, në

mënyrë të vullnetshme bëhet jo dëmprurës, kur ushtron virtytin e pajtueshmërisë në vendin e duhur dhe kur ruhet të mos e shpërdorojë atë aty ku nuk duhet. Lidhur me këtë, Allahu i Madhërisëm jep këtë mësim:

وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ⁶⁶.

وَالصُّلْحُ خَيْرٌ⁶⁷.

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْهَا⁶⁸.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا⁶⁹.

وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا⁷⁰.

أَدْفَعِ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ⁷¹.

Kuptime: Bëhuni të pajtueshëm ndaj njëri-tjetrit. Në pajtim është mirësia. Nëse ata anojnë nga paqja, edhe ti ano nga ajo. Robërit e mirë të Zotit ecin me pajtueshmëri në tokë. E, nëse hasin diçka të kotë, që

---

⁶⁶ "... përmirësoni marrëdhëniet tuaja të ndërsjella". (El-Enfal 8:2)

⁶⁷ "Dhe pajtimi është mbarësi." (En-Nisa 4:129)

⁶⁸ "E nëse ata anojnë nga paqja, edhe ti ano nga ajo". (El-Enfal 8:62)

⁶⁹ "Robërit e të Gjithëmëshirshmit janë ata që ecin në tokë me përlulesi." (El-Furkan 25:64)

⁷⁰ "... kur kalojnë pranë kotësive, kalojnë me dinjitet." (El-Furkan 25:73)

⁷¹ "Kundërpërgjigju përmes asaj që është më e mira, atëherë ai që ka armiqësi mes tij dhe teje, papritmas do të të bëhet mik i ngushtë." (Ha.Mim. Es-Sexhdeh 41:35)

mund të nxisë grindjen ose luftën, atëherë e anashkalojnë me dinjitet dhe nuk luftojnë për gjëra të vogla. Domethënë, derisa nuk u shkaktohet ndonjë dëm i madh, ata nuk dëshirojnë të grinden. Ky është edhe parimi që tregon se si duhet të ushtrohet virtyti i pajtueshmërisë. Pra nuk duhet të vrasësh mendjen për gjëra të vogla, madje duhet t'i falësh. Fjala “kot” [كوت] që është përdorur në këtë ajet, sipas gjuhës arabe nënkupton gjeste, llomotitje ose veprime që bëhen me qëllim të keq, por që nuk të shkakton ndonjë humbje a shqetësim të madh. Virtyti i pajtueshmërisë kërkon që të anashkalosh veprime të tilla marrëzie dhe të tregohesh dinjitoz ndaj tyre. Por, nëse shqetësimi i shkaktohet e kalon kufirin e kotësisë, madje, me të vërtetë të rrezikon jetën, pasurinë apo nderin, atëherë nuk kemi të bëjmë më me virtytin e pajtueshmërisë, por me virtytin e faljes (*afvu*), të cilin *insha'Allahu teala*,⁷² do ta shtjellojmë pas kësaj. Pastaj, Allahu i Lartësuar thotë: Nëse dikush ju dërdëllit ligësisht, përgjigjuni dashamirësisht me paqe. Nga kjo mënyrë, edhe armiku do të të bëhet mik. Shkurt, pajtueshmëria do të thotë të anashkalosh çikërrimat e parëndësishme që nuk të shkaktojnë humbje dhe që mund të jenë vetëm dërdëllitjet e kundërshtarit.

Në kategorinë e katërt të moraleve që aftësojnë njeriun për të hequr dorë nga e keqja, janë butësia [رفق] dhe të thënë të mirë [قول حسن]. Gjendja instinktive, nga e cila burojnë këto virtyte, është gëzimi [طلاقت]. Fëmija derisa nuk e ka fituar aftësinë e të folurit, në vend që të

---

⁷² në dashtë Zoti i Lartësuar

shfaqë butësinë dhe të thotë fjalë të mira, tregon gëzimin e tij. Pra, kjo tregon që rënja e butësisë është gëzimi. Gëzimi është një fuqi, ndërsa butësia është morali që shfaqet me përdorimin e kësaj force në vendin e duhur. Lidhur me këtë, Zoti i Lartësuar jep këtë mësim:

وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا.⁷³

لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّغَابِ.⁷⁴

أَجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا ---
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ.⁷⁵

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا.⁷⁶

---

⁷³ "... Foluni njerëzve për të mirë". (El-Bekare 2:84)

⁷⁴ "Asnjë popull nuk duhet të përqeshë popullin tjetër, mundet që ata të jenë më të mirë se këta. As gratë (nuk duhet të përqeshin) gratë e tjera, mundet se ato të jenë më të mira se këto. Mos akuzoni kot njëri-tjetrin dhe as mos i ngjisni nofka të këqija njëri-tjetrit." (El-Huxhurat 49:12)

⁷⁵ "Rubuni shumë nga paragjykimet! Pa dyshim, disa paragjykime janë mëkat. Mos spiunoni njëri-tjetrin. Askush prej jush të mos përgojë tjetrin. ... Kini druajtje ndaj Allahut. Sigurisht, Allahu është shumë Pendimpranues, shumë Mëshirëbërës." (El-Huxhurat 49:13)

⁷⁶ "Mos mbaj një qëndrim për të cilin nuk ke dije. Sigurisht, do të pyeteni për veshët, sytë dhe zemrat, (për) secilën prej tyre." (Beni Israil 17:37)

Kuptime: Njerëzve thuajuni ato fjalë që me të vërtetë janë të mira. Le të mos përqeshë një popull popullin tjetër, sepse mundet që më të mirët të jenë ata që përqeshen. As disa gra të mos tallin gra të tjera, sepse mundet që më të mirat të jenë ato që përqeshen. Mos shpifni. Mos qesëndisni njerëzit tuaj me nofka të këqija. Mos paragjykoni e as mos zhbironi të metat e të tjerëve. Mos përgojoni njëri-tjetrin. Mos shpifni për dikë diçka për të cilën nuk keni dëshmi. Mbani mend, çdo organi do t'i kërkohet llogari. Veshët, sytë, zemra, të gjitha do të pyeten.

Moralet lidhur me mirëbërësinë

Deri tani kemi sqaruar moralet që aftësojnë njeriun për të hequr dorë nga e keqja. Tani do të shtjellojmë moralet që kanë lidhje me mirëbërësinë.

Morali i parë i këtij grupi është *afw* [عفو], që do të thotë t'i falësh gabimet dikujt. Ai që i bën gjynah dikujt, e lëndon atë dhe për këtë arsye meriton të lëndohet, të ndëshkohet, të burgoset, të gjobitet ose të goditet. Nëse ia fal gabimin, me kusht që falja të jetë më e mirë për të, atëherë kjo është një mirësi që i bën atij. Lidhur me këtë, Kurani Famëlartë jep këtë mësim:

وَالَّذِينَ ظَمِيمٍ الْعَظِيمِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ-⁷⁷

وَجَزَاءٌ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا⁷⁸ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ.

---

⁷⁷ "...që gëlltitin zemërimin dhe falin njerëzit." (Al Imran, 3:135)

Njerëzit e mirë janë ata që gëlltitin zemërimin e tyre kur zemërimi duhet të gëlltitet dhe falin gabimin kur është e nevojshme të falet. Dëmshtëpërblimi i veprës së keqe është aq sa është dëmi i saj, por nëse ia fal gabimin dikujt, duke gjykuar se fajtori mund të përmirësohet nga falja, pra duke parë se nga kjo nuk shkaktohet sherr dhe falja është tamam ajo që duhet bërë, atëherë ai do ta gjejë shpërblimin e faljes së tij.

Ky ajet tregon se mësimi i Kuranit për ne nuk është që në çdo rast, pa arsye, të tolerojmë të keqen dhe të mos dënojmë të ligjtë dhe mizorët, por që ne ta shqyrtojmë situatën për të parë nëse ajo na bën thirrje për falje apo për dënim. Pra, duhet të zgjedhim alternativën që me të vërtetë shkon në favor të fajtorit dhe njerëzve të tjerë. Disa herë fajtori edhe pendohet nëse i falet faji, por mundet që nga falja ai të marrë më shumë guxim për ta përsëritur gabimin. Kështu që, Zoti i Lartësuar thotë që nuk duhet ta bëni zakon që gjithmonë të falni verbërisht. Por, duhet ta shqyrtoni mirë situatën për të parë se ku qëndron mirësia e vërtetë: në falje apo në ndëshkim, pastaj veproni sipas asaj që është më e përshtatshme dhe më e duhura. Kur studiojmë shoqëri të ndryshme njerëzore, shohim se ka të tillë që janë të prirë për hasmëri, madje që mbajnë në zemër hasmëri të gjyshërve dhe të stërgjyshërve të tyre. Po ashtu, disa e teprojnë me faljen e me tolerancën tej mase, nganjëherë duke kaluar edhe kufijtë e paturpësisë, kundër dinjitetit, sedrës dhe

---

⁷⁸ *“Dëmshtëpërblimi i së keqes është aq sa është e keqja, por kush e fal (fajtorin) dhe e përmirëson, shpërblimi i tij është mbi Allahun.”* (Esh-Shura, 42:41)

dëlrësisë, madje ato e njollosin ndershmërinë në atë mënyrë, saqë u vjen trup gjithë njerëzve të tjerë. Pikërisht për shkak të këqijave të tilla, Kurani Famëllartë ka vënë kushtin e përshtatshmërisë për realizimin e çdo virtyti dhe nuk ka pranuar asnjë virtyt që realizohet pa të.

Mos harroni që vetëm falja nuk mund të quhet moral, sepse ajo është një forcë instinktive që e kanë edhe fëmijët. Një fëmijë që lëndohet nga dora e dikujt, qoftë edhe qëllimisht, pas pak kohe e harron atë që kishte ndodhur dhe shkon me dashuri përsëri tek ai, madje edhe nëse ai person mund të ketë dashur vrasjen e tij, fëmija prapë gëzohet vetëm me disa fjalë të ëmbla. Një fjalë të tillë kurrsesi nuk mund ta quajmë moral. Ajo do të quhet e tillë, vetëm kur shfaqet në kohën e në vendin e duhur, përndryshe mbetet vetëm një forcë instinktive. Shumë pak njerëz në botë arrijnë ta dallojnë forcën instinktive nga morali. Ne vazhdimisht kemi thënë se dallimi midis moralit të vërtetë dhe gjendjes instinktive është që e para është e kushtëzuar me kohën dhe vendin e duhur, ndërsa e dyta shfaqet edhe vend e pavend. Tek e fundit, edhe lopa është e pasherr, edhe delja është zemërbute, por nuk mund të mendojmë se ato janë të pajisura me këto morale, sepse atyre nuk u është dhënë vetëdija për të marrë parasysh kohën dhe vendin e duhur. Urtësia e Zotit dhe Libri i vërtetë dhe i përsosur i Tij, për çdo virtyt ka vënë kushtin e përshtatshmërisë së kohës dhe të vendit.

Ndër moralet që lidhen me mirëbërësinë, morali i dytë është drejtësia, i treti bamirësia [إحسان] dhe i katërti dhembshuria si ajo që gjendet midis të afërmve, siç Allahu i Madhërishëm thotë:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَالْبَغْيِ.⁷⁹

Allahu i Lartësuar urdhëron të bëni mirësi kundrejt mirësisë, nëse ka nevojë të bëni nder, që është diçka më shumë sesa ju kërkon drejtësia, atëherë bëni nder, dhe nëse nevojitet të bëni më shumë se nder, që do të thotë, të tregoni dhembshuri me një etje të natyrshme, si ajo që gjendet midis të afërmve, atëherë bëjeni atë. Njëkohësisht, Zoti i Lartësuar ju ndalon të shkëlpi kufijtë e drejtësisë ose të bëni nder atje ku nuk duhet apo të tërhiqeni atje ku është e nevojshme të bëni favor, ose të dështoni të shfaqni dhembshuri të plotë në rastet kur duhet ta shfaqni, apo të tregoni mëshirë tej mase. Në këtë ajet, janë përmendur tri nivele të mirëbërësisë:

Niveli i parë është që e mira të kthehet me të mirën. Por, ky është vetëm një nivel i ulët, të cilin mund ta arrijë edhe një njeri i rëndomtë, sepse edhe ai mund t'u bëjë mirë atyre që i kanë bërë mirë.

Niveli i dytë është pak më i vështirë sesa i pari dhe kërkon që ta marrësh vetë nismën për të bërë mirë, duke i bërë nder dikujt dhe jo thjesht diçka që e ka si të drejtë të tij. Ky virtyt i përket një niveli të mesëm. Shumë njerëz u vijnë në ndihmë të varfërve. Por ky veprim ka një të metë të fshehtë, sepse ai që bën nder dëshiron të paktën një

---

⁷⁹ “Sigurisht, Allahu urdhëron drejtësinë, mirësinë dhe dashamirësinë si ajo që u tregohet të afërmve, si dhe ndalon imoralitetin, veprat e shëmtuara dhe dhunën.” (En-Nahl 16:91).

falënderim apo një lutje për mirësinë e tij. Nëse i bëhet kundërshtar, e quan mosmirënjohës. Nganjëherë e ngarkon me një barrë përtej fuqisë që ka duke ia kujtuar nderin, siç Zoti i Lartësuar u tërheq vërejtjen bamirësve:

لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى.⁸⁰

O mirëbërës! *Sadakatë* [lëmoshat] tuaja, që i keni bërë me *sinqeritet*, mos i prishni duke ia kujtuar atij që i ka marrë këto *sadaka* ose duke e lënduar nëpërmjet tyre. Fjala “*sadaka*” [صدقة] rrjedh nga fjala “*sidk*” (vërtetësi, *sinqeritet*), andaj nëse nuk ka vërtetësi dhe *sinqeritet* në zemër, atëherë ajo lëmoshë nuk mund të jetë *sadaka*, por vetëm reklamë. Kështu që, bamirësi ka këtë të metë që në një çast qoftë edhe nga zemërimi, ia kujton favorin, prandaj Zoti i Lartësuar i ka tërhequr vërejtje.

Niveli i tretë i mirëbërësisë që ka treguar Zoti i Lartësuar është që veprën e mirë ta bësh pa pasur mendjen që je duke i bërë nder dikujt dhe pa pritur falënderim prej tij, madje ta bësh me një ndjenjë të fuqishme dashamirësie, si ajo që gjendet tek një afërm shumë i ngushtë, si një nënë që tregon dashamirësi ndaj të birit vetëm me një ndjenjë të fortë amënore. Ky është ai niveli i fundit i mirëbërësisë, që nuk mund të tejkalohet. Por, Zoti i Lartësuar i ka kushtëzuar të gjitha këto llojet e mirëbërësisë me kohën dhe vendin e përshtatshëm dhe në ajetin e cituar më lart ka shprehur qartë që nëse këto mirësi nuk

---

⁸⁰ (El-Bekare 2:265)

realizohen në kohën dhe në vendin e duhur, ato do të kthehen në ligësi. Barazia do të shndërrohet në *fabsha*, domethënë, duke kaluar kufijtë ajo do të bëhet e shëmtuar. Po ashtu, edhe favori do të kthehet në *munker*, domethënë diçka që logjika dhe ndërgjegjja njerëzore e refuzon dhe dhembshuria amënore, do të shndërrohet në dhunë. Fjala arabe për dhunën që është në këtë ajet është *bag'ji* [بغى], e cila në fakt përdoret për shiun që bie tej mase dhe shkatërron arat. Si pakësimi, edhe teprimi në një detyrim quhen *bag'ji*. Kështu që, të tria këto virtyte, nëse nuk shfaqen në momentin e duhur, shndërrohen në shëmti. Andaj, të tria kushtëzohen të shfaqen në kohën e në vendin e duhur. Këtu do t'ju kujtojmë që vetëm drejtësia, favori apo dhembshuria amënore nuk mund të quhen morale, sepse ato ekzistojnë te njeriu si gjendjet dhe forcat instinktive, të cilat i kanë edhe fëmijët që nuk gëzojnë arsyen. Për moralin është kusht që të vihet në punë arsyetimi dhe çdo forcë instinktive të përdoret në vendin e në kohën e duhur.

Ka edhe udhëzime të tjera të rëndësishme në Kuranin Famëlartë lidhur me mirëbërësinë, në të cilat kjo fjalë përdoret me bashkëtingëllorët *alif* dhe *lam*, që përdoren për shquarsinë dhe kjo për të vënë në dukje pikërisht domosdoshmërinë e kohës dhe të vendit të duhur, siç Kurani thotë:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ --- وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ.⁸¹

لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ.⁸²

وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ.⁸³

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٦٧﴾ عَيْنَا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادَ اللَّهِ

يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦٨﴾⁸⁴

وَيُطْعَمُونَ أَلْطَعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٦٩﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ

جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٧٠﴾⁸⁵

وَأَتَىٰ أَمْوَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّالِفِينَ وَفِي

الرِّقَابِ.⁸⁶

---

⁸¹ "O ju që besuat! Shpenzoni nga gjërat e mira që keni fituar ... dhe mos i përzieni me diçka të papastër". (El-Bekare 2:268)

⁸² "Mos i prishni lëmoshat tuaja duke kërkuar mirënjohje dhe duke shkaktuar lëndim, si ai që shpenzon pasurinë e vet për t'ua treguar njerëzve". (El-Bekare 2:265)

⁸³ "Bëni mirësi. Me të vërtetë, Allahu i do mirëbërësit." (El-Bekare 2:196)

⁸⁴ "Sigurisht, mirëbërësit do të pinë nga një kupë, që do të jetë e përzierë me kamfur. Një burim, prej të cilit do të pinë robërit e Allahut dhe të cilin ata do ta zgjerojnë duke e hapur." (Ed-Dehr 76:6-7)

⁸⁵ "Ata u japin ushqimin, pavarësisht nga dëshira ndaj tij, nevojtarëve, jetimëve dhe të burgosurve. Ne ju ushqejmë vetëm për pëlqimin e Allahut; nuk kërkojmë prej jush as shpërblim e as falënderim." (Ed-Dehr 76:9-10)

إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا.⁸⁷

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٨٨﴾

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٨٩﴾

الَّذِينَ يَنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ.⁹⁰

وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً.⁹¹

إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبِهِمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ
وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٢﴾

---

⁸⁶ “... (ai që) u jep pasuri të afërmeve, jetimëve, të varfërve, udhëtarëve, lypësve, dhe për lirim e të robëruarve”. (El-Bekare 2:178)

⁸⁷ “...kur shpenzojnë, nuk janë as dorëlëshuar dhe as dorështrënguar, por zbatojnë rrugën e mesme.” (El-Furkan 25:68)

⁸⁸ “...dhe ata që lidhin atë që Allahu ka urdhëruar të lidhet, i frikësohen Zotit të tyre dhe frikësohen nga llogaridhënia e keqe”. (Er-Ra’d 13:22)

⁸⁹ “Në paratë e tyre ka pjesë edhe lypësi, edhe ata nevojtarë që nuk lypin.” (Edh-Dharijat 51:20)

⁹⁰ “... që shpenzojnë edhe në kamje, edhe në skamje”. (Al Imran 3:135)

⁹¹ “... shpenzojnë fshehtas dhe haptas nga ajo që Ne ua kemi dhënë”. (Er-Ra’d 13:23)

⁹² “Në të vërtetë, lëmoshat janë për të varfrit, nevojtarët, për ata që punojnë për to, për të fituar zemrat, për lirim e të robëruarve, për të rënduarit me borxhe, (për shpenzime) në rrugën e Allahut dhe për udhëtarët. Është detyrim prej Allahut. Dhe Allahu është i Gjithëdijsëm, i Urtë.” (Et-Teube 9:60)

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ. 93

وَأَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ، وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا 94

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا
فِخُورًا ۗ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ
فَضْلِهِ ۗ 95

Kuptime: O besimtarë! Jepuni njerëzve bujarisht, si favor ose si lëmoshë, nga pasuritë që keni fituar hallall, domethënë, që nuk janë fituar me vjedhje, ryshfet, pandershmëri, përvetësim apo zhvatje. As mos t'ju lindë në zemër dëshira që t'u jepni njerëzve nga ajo pasuri që është e papastër dhe mos i çoni dëm lëmoshat dhe dashamirësitë tuaja, duke ua kujtuar atyre, ose duke i fyer ata. Pra, atij që ju është mirënjohës, kursesi mos i përmendni se çfarë i keni dhënë, as mos e

---

93 “Kursesi nuk mund të arrini mirësinë, derisa të shpenzoni nga ato që i keni përzemër.” (Al Imran 3:93)

94 “Dhe jepi të afërmit të drejtën e tij, po ashtu edhe nevojtarit dhe udhëtarit e mos shpenzo si dorëshpuar.” (Beni Israil 17:27)

95 “Dhe bëjuni mirësi prindërve, të afërmeve, jetimëve, të varfërve, fqinjëve farefis dhe fqinjëve jofarefis, shokëve, udhëtarëve dhe atyre që janë në pronësinë tuaj. Pa dyshim, Allahu nuk e do atë që është mendjemadh, mburracak. (Domethënë) ata që janë koprracë dhe urdhërojnë njerëzit të bëhen koprracë dhe fshehin atë që Allahu ua ka dhënë nga bekimi i Tij.” (En-Nisa 4:37-38)

lëndoni, sepse në këtë mënyrë, mirëbërësia juaj do të bëhet e pavlefshme. Gjithashtu, mos shpenzoni pasurinë tuaj për dukje. Bëni të mira ndaj krijesave të Zotit, sepse Zoti i do bamirësit. Ata që bëjnë mirësi të vërtetë, do të pinë kupa me pije të përzier me *kafur*, që do të thotë se zjarrmia e botës, ëndrrat dhe dëshirat e këqija të saj atyre do t'u largohen nga zemra. Fjala "*kafur*" [كافور] vjen nga "*kefere*" [كفر] dhe *kefere*, në gjuhën arabe, do të thotë *shtypje* dhe *mbulim*. Në kontekst, ajo nënkupton që ndjenjat e palejueshme të mirëbërësve të vërtetë do të mbulohen në atë mënyrë, sa që ata në brendësi do të bëhen të pastër, duke fituar freskinë e njohjes së Zotit.

Pastaj ajetet vijojnë: njerëzit e tillë do të pinë ujë nga ai burim, të cilin po e mihin sot. Në këtë ajet është treguar një sekret i thellë i filozofisë së xhenetit, të cilën le ta kuptojë ai që dëshiron. Pastaj tha që mirëbërësit e vërtetë kanë në natyrën e tyre që, vetëm për hir të Zotit, ushqejnë të varfrit, jetimët e të burgosurit me atë me të cilën ushqehen edhe vetë dhe u thonë: "*Nuk po ju bëjmë ndonjë nder, por e bëjmë këtë vetëm që Zoti të kënaqet me ne, sepse në saje të Fytyrës së Tij po jua bëjmë këtë shërbim. Për këtë Nuk duam as shpërblim e as falënderim nga ju*". Kjo tregon që ata u shërbejnë njerëzve me ndjenjën e kategorisë së tretë të mirëbërësisë, që buron vetëm nga dashamirësia e thellë. Mirëbërësit e vërtetë, për të fituar pëlqimin e Zotit, ndihmojnë të afërmit me paratë e tyre dhe gjithashtu, shpenzojnë edhe për kujdesin, rritjen, edukimin etj. të jetimëve, shpëtojnë nevojtarët nga skamja, u shërbejnë udhëtarëve dhe lypësve, shpenzojnë pasurinë e tyre për lirimin e skllëverve dhe për lehtësimin e të rënduarve nga borxhet. Ata nuk

shpenzojnë në mënyrë ekstravagante, dhe as nuk tregohen dorështrënguar, por i përmbahen të mesmes. Ata mbajnë lidhjet që duhen mbajtur dhe i druhen Zotit. Në pasurinë e tyre kanë pjesë edhe lypësit, edhe ata që nuk shprehen. Ata që nuk shprehen, mund të jenë edhe qentë, macet, zogjtë, lopët, gomarët, delet dhe bagëti të tjera. Ata nuk e lëshojnë bujarinë edhe gjatë vështirësive, gjatë ngushtësisë financiare dhe gjatë thatësisë, por edhe në gjendje të tillë, tregohen dorëdhënë sipas mundësisë së tyre. Ata japin lëmoshë herë fshehtas, herë haptas: japin fshehtas, që t'i shpëtojnë dukjes, dhe haptas që t'i inkurajojnë të tjerët për këtë mirësi. Lidhur me dhënien e lëmoshave dhe të *sadakave*, duhet mbajtur parasysh që së pari t'ua jepni nevojtarëve. Nëse dikush është i ngarkuar me administrimin e këtyre fondeve, edhe atij mund t'i jepet një pjesë e tyre. Po ashtu, këto fonde mund të përdoren edhe për të shpëtuar dikë nga mëkatet. Gjithashtu, këto para të përdoren për lirimin e skllëvërve, për nevojtarët, për të rënduarit nga borxhet, për të prekurit nga fatkeqësitë dhe për qëllime të tjera që synojnë plotësisht të fitojnë pëlqimin e Zotit. Ju kurrësi nuk mund të arrini mirësinë e vërtetë, derisa nuk shpenzoni për dashamirësinë ndaj njerëzve nga ajo pasuri që është më e dashura për ju. Jepuni të drejta të varfërve dhe nevojtarëve. Shërbejuni udhëtarëve dhe ruhuni nga shpenzimet e tepërta. Domethënë, ruhuni nga shpenzimet që bëhen në mënyrë ekstravagante nëpër dasma, në festa të tjera apo në ceremoni të lindjes së djalit. Bëni mirësi ndaj prindërve, po ashtu edhe ndaj të afërmeve, jetimëve, nevojtarëve, fqinjëve që keni të afërm dhe fqinjëve që nuk i njihni, udhëtarëve, shërbyesve dhe shërbëtorëve, kafshëve dhe bagëtive që janë në dorën tuaj, si kuajt,

delet, qetë, lopët. Sepse Zoti, i cili është Zoti juaj, këto punë i pëlqen. Ai nuk i do të shkujdesurit, egoistët dhe nuk i pëlqen njerëzit që janë koprracë dhe që edhe të tjerëve u mësojnë koprracinë, që fshehin pasurinë e tyre dhe që nevojtarëve u thonë: “*asgjë s’kemi*”.

Trimëria e vërtetë

Njëra ndër gjendjet instinktive është edhe ajo që ngjason me trimërinë. Një fëmijë qumështor, nganjëherë pikërisht për shkak të kësaj force, guxon të fusë dorën edhe në zjarr sepse është i brumosur me këtë cilësi njerëzore dhe nuk frikësohet derisa nuk ia mësojmë frikën me shembuj të ndryshëm. Kjo gjendje e bën njeriun që t’u bëjë ballë pa frikë edhe luanëve dhe egërsirave të ndryshme ose të dalë i vetëm për të luftuar pa ngurrim me shumë njerëz. Njerëzit e vlerësojnë si trim i madh, por kjo është vetëm një gjendje instinktive që siç e kanë edhe kafshë të tjera të egra, madje edhe qentë, e ka edhe njeriu. Ndërsa trimëria e vërtetë që është e kushtëzuar me kohën dhe vendin e duhur dhe që është një ndër virtytet e larta është ajo që përshkruhet në Fjalën fisnike të Zotit në këto ajete:

وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالصَّرَآءِ وَحِينَ الْبَأْسِ -⁹⁶

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ -⁹⁷

---

⁹⁶ “... që janë të durueshëm gjatë vështirësive, brengave dhe gjatë luftës”. (El-Bekare 2:178)

⁹⁷ “... dhe ata që durojnë duke kërkuar pëlqimin e Zotit të tyre”. (Er-Ra’d 13:23)

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَاحْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ
وَنِعْمَ الْوَكِيلُ⁹⁸

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ⁹⁹

Kuptime: Trima janë ata që kur u vjen koha e luftës ose u del ndonjë vështirësi, nuk ia mbathin. Edhe në situata të tilla, durojnë për hir të pëlqimit të Zotit duke kërkuar fytyrën e Tij dhe jo duke treguar trimërinë e vet. Edhe pse të tjerët përpiqen t'i frikësojnë duke u thënë: “Njerëzit janë bashkuar për t’ju ndëshkuar, andaj, frikësohuni prej tyre!”, atyre u forcohet besimi dhe u përgjigjen: “Neve na mjafton Zoti”. Domethënë, trimëria e tyre nuk u ngjan asaj të qenve dhe të egërsirave që shfaqet vetëm instinktivisht dhe që pjesërisht është e ndotur, por ajo përfshin të dyja anët: me trimërinë e tyre herë i luftojnë tundimet e shpirtit të vet dhe i mundin, dhe herë kur shohin se përballja me armikun është më afër zgjidhjes, përballen me të jo thjesht me nxitje vetjake, por për të përkrahur vërtetësinë. Edhe këtë trimëri nuk e shfaqin duke u mbështetur tek vetja, por te Zoti. Trimëria e tyre nuk ka as dukje, as vetëpëlqim e as ndjekje të dëshirave vetjake, por synon vetëm pëlqimin e Zotit.

---

⁹⁸ “Janë ata, të cilëve njerëzit u thanë: “Përnjëmend, njerëzit janë bashkuar kundër jush, pra, frikësohuni prej tyre!”, kjo pikërisht i shtoi në besim dhe ata thanë: “Na mjafton Allahu! Sa Mbrojtës i mirë është Ai!” (Al Imran 3:174)

⁹⁹ “Mos u bëni si ata që dolën nga shtëpitë e tyre për t’u mburrur dhe sa për sy e faqe të njerëzve”. (El-Enfal 8:48)

Këto ajete na mësojnë se trimëria e vërtetë i ka rrënjët te durimi dhe te qëndrueshmëria. Trimëria është që të tregohesh i paluhatshëm e të mos ia mbathësh si frikacak përballë çdo tundimi të shpirtit a vështirësie që të sulmon si armik. Pra, ka dallim të madh midis trimërisë njerëzore dhe asaj kafshore. Kafshët shfaqin vetëm një anë të saj përmes vullit dhe egërsisë së tyre, por njeriu që zotëron trimërinë e vërtetë, zgjedh atë që është më afër zgjidhjes, përballjen ose heqjen dorë nga përballja.

Vërtetësia

Një tjetër veti ndër instinktet e njeriut është vërtetësia. Njeriu nuk do që të gënjejë derisa nuk nxitet nga ndonjë interes vetjak, madje ndien një lloj urrejtjeje ose distancimi nga gënjeshtria. Për këtë arsye ai tregon pakënaqësi e përbuzje ndaj atij që provohet si gënjeshtar. Por vetëm kjo gjendje instinktive e tij nuk mund të vlerësohet si moral, sepse edhe fëmijët dhe të pamendët mund ta zotërojnë këtë aftësi. Andaj, e vërteta është që derisa njeriu nuk largohet nga ato interesa vetjake, të cilat e pengojnë të thotë të vërtetën, ai nuk mund të quhet i vërtetë. Çfarë ka më shumë njeriu nga njerëzit e pamend dhe fëmijët nëse thotë të vërtetën vetëm në çështjet ku nuk pëson ndonjë dëm, por kur sheh humbjen e nderit, të pasurisë a të jetës së tij, përdor gënjeshtria dhe hesht të thotë të vërtetën?! “Të vërteta” të tilla a nuk i thonë edhe të pamendët dhe fëmijët?! Mbase nuk ka njeri në botë që thotë gënjeshtër kot, pa pasur ndonjë motiv. Pra, e vërteta që lihet mënjanë para ndonjë humbjeje, kurrsesi nuk mund të vlerësohet si moral. Momenti më i

duhur për njeriun për të thënë të vërtetën është pikërisht ai kur i rrezikohet jeta, pasuria ose nderi. Lidhur me këtë, Zoti na mëson:

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ¹⁰⁰

وَلَا يَأَبَ السُّهْدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا¹⁰¹

وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ¹⁰²

وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ¹⁰³

كُونُوا قَوْمِ اللَّهِ بِالْقِسْطِ أُولَئِكَ هُمُ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ¹⁰⁴

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا¹⁰⁵

وَالصَّٰدِقِينَ وَالصَّٰدِقَاتِ¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ “*ruhuni nga ndyrësia e idhujve dhe ruhuni nga gënjeshtria*”. (El-Haxh 22:31)

¹⁰¹ “*Dëshmitarët nuk duhet të refuzojnë, kur të thirren*.” (El-Bekare 2:283)

¹⁰² “*Mos e fshehni dëshminë. Ai që e fsheh, e ka zemrën mëkatore*.” (El-Bekare 2:284)

¹⁰³ “... *kur flisni, flisni me drejtësi edhe sikur tjetri të jetë ndonjë i afërm (juaji)*”. (El-En'am 6:153)

¹⁰⁴ “*Si dëshmitarë për hir të Allahut, bëhuni të qëndrueshëm në vendosjen e drejtësisë, edhe sikur ju duhet të dëshmoni kundër vetes suaj, kundër prindërve apo të afërmeve*.” (En-Nisa 4:136)

¹⁰⁵ “*Nuk duhet t'ju nxisë armiqësia e ndonjë populli, që ju të mos bëni drejtësi*.” (El-Maidah 5:9)

¹⁰⁶ “... *burrat e singertë dhe gratë e singerta...*” (El-Ahzab 33:36)

وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ-¹⁰⁷

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ-¹⁰⁸

Kuptime: Ruhuni nga idhujtaria dhe gënjeshtria. Pra, edhe gënjeshtria është një idhull dhe ai që mbështetet tek ajo, heq dorë nga mbështetja te Zoti. Andaj, me gënjeshtria, njeriu duhet t'i lajë duart nga Zoti. Më pas tha: Kur të thirreni për të dhënë dëshmi të vërtetë, mos refuzoni të shkoni dhe mos fshihni dëshminë e vërtetë. Ai që e fsheh atë, e ka zemrën mëkatore. Kur flisni, flisni vetëm ato gjëra që janë plotësisht të vërteta e të drejta, edhe pse juve ju duhet të dëshmoni kundër ndonjë të afërmi tuaj. Përmbajuni vërtetësisë dhe drejtësisë. Duhet që çdo dëshmi juaja të jetë për Zotin. Mos gënjeni edhe sikur me të vërtetën juve t'ju rrezikohet jeta ose të pësojnë humbje prindërit, fëmijët apo të afërmit e tjerë. Nuk duhet që armiqësia ndaj ndonjë populli t'ju pengojë nga dëshmimi i së vërtetës. Burrat dhe gratë që u përmbahen së vërtetës do të gëzojnë shpërblime të mëdha. Vetia e tyre është që edhe të tjerët i këshillojnë për të thënë të vërtetën. Ata nuk bëjnë shoqëri me gënjeshtarët.

---

¹⁰⁷ “... i këshillojnë njëri-tjetrit të vërtetën dhe i këshillojnë njëri-tjetrit durimin.” (El-‘Asr 103:4)

¹⁰⁸ “Dhe ata që nuk japin dëshmi të rreme”. (El-Furkan 25:73)

Durimi

Një ndër instinktët e njeriut është durimi që ai bën në vështirësi, sëmundje e pikëllime që i vijnë herë pas here. Zakonisht ai bën durim pasi të ketë qarë e të ketë vajtuar shumë. Por duhet ditur se sipas Kuranit, Librit fisnik të Zotit të Madhërishtëm, ky lloj durimi nuk quhet moral, por thjesht një gjendje që shfaqet si pasojë e lodhjes. Pra, është një gjendje instinktive e njeriut që kur e godet belaja, qan, vajton e përplas kokën dhe, pasi të ketë nxjerrë gjithë zemëratën, qetësohet dhe detyrohet të tërhiqet. Të dyja këto gjendje janë instinktive dhe nuk kanë kurrfarë lidhje me moralet. Morali në këtë rast është atëherë kur njeriu sheh se po i ikën nga dora një gjë e caktuar e çmueshme, bëhet i vetëdijshëm se ajo ishte një amanet i Zotit të Madhërishtëm e nuk shpreh asnjë fjalë ankuese, madje thotë: “Ishte e Zotit dhe Ai e ka marrë dhe ne jemi të kënaqur nga pëlqimi i Tij”. Lidhur me këtë moral, Kurani Famëlartë, Libri fisnik i Zotit të Madhërishtëm na jep këtë mesim:

وَلْيَبْلُوكُمْ بَشِيرًا مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالشَّمْرِاتِ ۗ وَدَشِيرِ
الصَّابِرِينَ ۗ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٠٩﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ
صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٠٩﴾

---

¹⁰⁹ “Ne patjetër që do t’ju sprovojmë, duke ju përballur me pak frikë, me pak uri, me pak humbje të pasurisë, të njerëzve e të të vjelave. Jepu lajm të gëzueshëm durimtarëve. Të cilët kur i godet ndonjë fatkeqësi, thonë: “Sigurisht, jemi të Allahut dhe tek Ai do të

O besimtarë! Ne do t'ju sprovovjmë herë pas here me anë të frikës, të urisë, të humbjes së pasurisë, të rrezikut për jetën dhe të dështimit në përpjekjet tuaja. Pra, nganjëherë nuk do t'ju dalin pritshmëritë dhe nganjëherë do të humbisni edhe fëmijët tuaj të dashur. Le të kenë lajm të gëzueshëm ata, të cilët kur i godet ndonjë vështirësi, thonë: “Jemi të Zotit, jemi amanete dhe pronë e Tij, ndaj le të kthehemi tek Ai të cilit i përkasim”. Të tillët kanë mëshirën e Zotit dhe pikërisht të tillët gëzuan udhën e Zotit.

Ky është virtyti që quhet durim dhe pëlqim me pëlqimin e Zotit. Në një kuptim ky moral quhet edhe drejtësi, sepse nëse Zoti i Madhërihëm gjatë gjithë jetës së njeriut vepron sipas pëlqimit të njeriut dhe mijëra çështje i vendos në përputhje me dëshirat e tij duke i dhënë edhe bekime të panumërta që njeriu i do. Është mungesë drejtësie që kur nganjëherë Zoti tregon pëlqimin e Vet, njeriu të mos pajtohet, të mos mbetet i kënaqur me pëlqimin e Tij, ta kundërshtojë dhe të bëhet mosbesimtar.

Dhembshuria

Një tjetër instinkt ndër instinktet e njeriut është edhe dhembshuria. Përgjithësisht, njerëzit e çdo feje kanë dhembshuri të vullshme ndaj popullit të vet. Nga ky vull i vetvetishëm dhe nga dashamirësia ndaj popullit të vet, shpesh njerëzit u bëjnë padrejtësi popujve të tjerë, sikur

---

kthehemi”. Mbi të tillët do të ketë bekime prej Zotit të tyre dhe mëshirë, dhe të tillët do të jenë të udhëzuar.” (El-Bekare 2:156-158)

këta të fundit të mos jenë njerëz. Kjo gjendje nuk mund të quhet moral, por është vetëm një ndjenjë e brendshme, të cilën po të shohim me vëmendje, e kanë edhe korbata dhe shpendë të tjerë. Vëreni sesi mblidhen mijëra korba nëse ngordh qoftë edhe një prej tyre. Kurse te njeriu kjo ndjenjë do të quhet moral atëherë kur ajo do të realizohet në vendin e në kohën e duhur duke përmbyshur kushtet e drejtësisë. Dhembshuria e vërtetë është një moral madhor, që në arabisht quhet *muasat* e në persisht *hamderdi*. Në lidhje me këtë Allahu i Madhërisëm në Kuranin Famëlartë thotë:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۗ¹¹⁰

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۗ¹¹¹

وَلَا تَكُن لِّلْخَآئِبِينَ حَصِيْمًا ۗ¹¹²

وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الدِّينِ ۚ يَخْتَانُونَ اٰنْفُسَهُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ حَوَآئِنًا اٰثِمًا ﴿١١٣﴾

Kuptime: Vetëm në veprat e mira duhet të keni dashamirësi dhe bashkëpunim me popullin tuaj, ndërsa në veprat e padrejta e në shkelje, kurrsesi nuk duhet të bashkëpunoni me të. Jini të angazhuar në

---

¹¹⁰ “Bashkëpunoni me njëri-tjetrin për mirësinë dhe druajtjen dhe mos bashkëpunoni për mëkatin dhe keqtrajtimin.” (El-Maidah 5:3)

¹¹¹ “Mos u tregoni të kursyer në ndjekjen e popullit.” (En-Nisa 4:105)

¹¹² “Dhe për të pabesët mos debato!” (En-Nisa 4:106)

¹¹³ “Mos debato për ata që janë besëprerë me veten e tyre. Pa dyshim, Allahu nuk e do mëkatarin e pabesë.” (En-Nisa 4:108)

dashmirësinë ndaj popullit. Mos u dilni në mbrojtje të pandershmëve. Mos luftoni për ata që janë të pandershëm e të pabesë. Zoti nuk i do ata që bëjnë punë të pandershme.

Kërkimi i një qenieje më të lartë

Një ndër instinktët e njeriut është edhe kërkimi i tij për një qenie më të lartë, për të cilën ai ka një tërheqje të vetvetishme. Ndikimi i këtij kërkimi ndihet që në kohën kur fëmija del nga barku i nënës, sepse vetia e parë shpirtërore që ai shfaq është pikërisht animi dhe dashuria ndaj nënës. Sa më shumë që i kthjellohen shqisat dhe i çelen gonxhet e natyrshmërisë me kalimin e kohës, aq më shumë i shfaqet kjo dashuri dhe tërheqje që qëndronte e fshehtë. Pastaj ai nuk gjen karar përveçse në prehrin e nënës. Rehatohet vetëm kur e gjen nënën dhe nëse e ndajmë nga ajo, jeta i hidhërohet. Edhe sikur t'i sjellim një mori dhuratash, prapëseprapë ai e kërkon nënën, sepse vetëm në prehrin e saj gjen lumturinë e vërtetë. Ç'është kjo tërheqje dhe ç'është kjo dashuri që ai ka ndaj nënës?

Në të vërtetë, kjo është pikërisht ajo tërheqje që është gdhendur në natyrën e fëmijës për të kërkuar të Adhuruarin e tij të vërtetë. Madje, kudo që njeriu krijon lidhje dashurie me dikë a diçka, pikërisht kjo tërheqje vepron atje dhe kudo që ai shfaq sevda, në të vërtetë ajo është hija e kësaj dashurie. Si të thuash, ai ngre gjëra të ndryshme për t'i parë, sikurse është duke kërkuar diçka që ka humbur, së cilës ia ka harruar emrin. Pra, dashuria e njeriut ndaj pasurisë, fëmijëve, bashkëshortes, ose edhe tërheqja e tij ndaj tingujve të një zëri të bukur është pikërisht kërkimi i tij për të Dashurin e humbur. Ngaqë njeriu

nuk e sheh dot me sytë fizikë atë Qenie që fshihet pas shumë perdeshe dhe që gjendet e fshehur si shkëndijë në çdo gjë, e as nuk percepton dot qoftë me gjithë mendjen e tij, andaj, ai ka bërë gabime të mëdha në njohjen e Tij, madje, të drejtën që i takonte Atij, ua ka dhënë të tjerëve. Zoti jep një shembull shumë të gjetur në Kuranin Famëlartë se bota është si një ngrehinë prej qelqi që ka dysheme të shtruar me xhama shumë të pastër e të tejdukshëm, nën të cilëve rrjedh ujë fuqishëm. Çdokush që do ta shohë, dyshemenë dhe xhamat do t'i pandehë ujin dhe druhet të vërë këmbën duke kujtuar se do të bjerë në ujë. Por do të jenë vetëm qelqe të tejdukshme. Në të njëjtën mënyrë, edhe trupat e mëdha qiellorë që shohim, siç është dielli, hëna etj., janë po ato qelqe të tejdukshme, të cilat janë adhuruar pa të drejtë dhe nën të cilat vepron një fuqi më e lartë dhe që rrjedh fuqimisht anembanë. Por, adhuresit e krijesave gabimisht qelqeve u japin meritën, e cila i takon fuqisë së nëntëshme. Ky është pikërisht komentimi i ajetit të Kuranit që thotë:

إِنَّهُ صَرَحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِيرَ.

“Në të vërtetë, ky pallat është i shtruar me xhama”.

Pra, Qenia e Zotit të Madhërishtëm ngaqë është edhe shumë e qartë, por edhe shumë e fshehur, ky sistem fizik që kemi para syve tanë nuk është i mjaftueshëm për ta njohur Atë. Për këtë shkak, ata që u mbështetën te sistemi fizik, e vëzhguan dhe u thelluan në studimin e

---

¹¹⁴ “(Sulejmani) tha: Ky është një pallat i shtruar me xhama.” (En-Neml 27:45)

përsosmërisë së tij të pakrahasueshme dhe të çudirave të tij nga më të ndryshmet dhe arritën të depërtonin në Tokë e në qiell me anë të shkencave si astronomia, fizika, filozofia etj., prapëseprapë nuk dolën dot nga errësira e dyshimeve. Madje, shumica prej tyre gabuan dhe ranë në lloj-lloj iluzionesh të pakuptimta. E, edhe sikur t'u ketë shkuar mendja te Krijuesi, kanë arritur vetëm deri te pika se ky sistem kaq madhor me kaq shumë urtësi duhet të ketë një Krijues. Por, dihet që ky mendim është jo i plotë dhe kjo njohje është e mangët. Të thuash se ky sistem shënjon nevojën e një Zoti, nuk është njësoj si pohimi tjetër që Ai Zot faktikisht edhe ekziston. Pra, njohuria e tyre u bazua vetëm në iluzion, i cili nuk të mbush mendjen dhe nuk të kënaq zemrën, pasi nuk i largon tërësisht dyshimet dhe nuk është si ai ujë që ta shuan etjen e njohjes së përsosur, etje e cila është e kalitur në natyrën e njeriut. Përkundrazi, një njohje e tillë e mangët është e rrezikshme, sepse pas kaq shumë buje, nuk të jep asgjë.

Kështu që, derisa Zoti i Lartësuar Vetë nuk e shfaq Vetën përmes fjalës së Tij, ashtu siç e ka shfaqur përmes veprës së Tij, vetëm kjo e fundit nuk do të na japë kënaqësi të plotë. Për shembull, nëse shohim një shtëpi, dera e së cilës për çudi është e mbyllur nga brenda, fillimisht jemi të detyruar të mendojmë se nga brenda dikush e ka mbyllur derën, pasi kjo gjë nuk mundet nga jashtë. Por nëse për një kohë të gjatë, për vite me radhë, e kemi thirrur njeriun që e pandehnim brenda e nuk kemi marrë asnjë përgjigje, atëherë ndërrojmë mendim duke nxjerrë përfundimin se brenda nuk ka njeri dhe se dera është e mbyllur nga brenda për ndonjë shkak tjetër.

Pikërisht kjo është gjendja e atyre filozofëve që përfunduan gjithë njohjen e tyre vetëm me studimin e veprës. Por është gabim i madh që ta pandehësh Zotin si të vdekur, të cilin mund ta zhvarroska vetëm njeriu. Nëse Zoti është i tillë që mund të njihet vetëm me përpjekjet e njeriut, është e kotë t'i lidhim shpresat me Të. Përkundrazi. Zoti është Ai që gjithmonë dhe përherë i ka thirrur njerëzit drejt Vetes, duke u thënë: “*Unë ekzistoj*”.

Do të ishte shkelje nëse do të mendonim se Zoti është nevojtar i mirësisë së njeriut për t'u njohur dhe se nëse nuk do të ishin filozofët, Ai do të mbetej në humbësi. Po ashtu, është shkelje të thuash se si mund të flasë Zoti? A ka edhe Ai gjuhë? Edhe kjo është shkelje. A nuk i ka bërë Ai të gjitha trupat qiellorë dhe tokën, pa duart fizike? Ai a nuk e sheh botën pa sytë fizikë? Ai a nuk na dëgjon të gjitha bisedit tona, pa veshët fizikë? Atëherë a nuk duhej që po në këtë mënyrë Ai edhe të fliste?

Nuk është absolutisht e drejtë të thuash se komunikimi i Zotit ka qenë vetëm në të kaluarën dhe nuk ekziston më. Ne nuk i vëmë limite kohore fjalës dhe komunikimit të Tij. Pa dyshim, Ai edhe sot është i gatshëm si më parë të pasurojë pafund me burimin e shpalljes së Tij ata që kërkojnë. Edhe sot dyert e bekimit të Tij janë të hapura si më parë. Po, për shkak të përmbushjes së nevojave, shariatet dhe ligjet kanë përfunduar dhe dërgesat dhe profetësitë kanë kulmuar në pikën e tyre të fundit, që ishte udhëheqësi e mësuesi ynë, Profeti i shenjtë^{savs}.

Arsyeja pse Profeti i Shenjtë^{savs} u shfaq në Arabi

Jo pa qëllim u shfaq në Arabi kjo dritë e fundit. Arabët ishin populli i bijve të Ismailit që dikur ishte shkëputur nga Izraelët dhe me urtësinë Hyjnore ishte sjellë në shkretëtirë të Paranit (Faran). Faran *فاران* në arabisht do të thotë: “dy veta të larguar”. Pra, ata që vetë Hazret Ibrahim^{as} i ndau nga bijtë e Izraelit, nuk bënë pjesë në sheriati e Tevratit. Siç është e shkruar që ata nuk do të merrnin pjesë me Is’hakun^{as}. Kështu që, ata u braktisën prej atyre me të cilët patën lidhje gjaku dhe me tjetërkënd ata nuk kanë pasur as farefisni e as lidhje.

Të gjitha vendet e tjera kanë pasur ca tradita adhurimi dhe porosish Hyjnore, që dëshmonin që aty kishin mbërritur mesimet e profetëve në ndonjë kohë. Vetëm Arabia ishte vendi që ishte krejtësisht i painformuar nga këto mesime dhe kështu ishte më e prapambetura në të gjithë botën. Andaj, në fund i erdhi radha dhe profetësia që erdhi aty u cilësua si e përgjithshme, në mënyrë që të bekoheshin të gjitha vendet e tjera edhe një herë dhe që të ndreqej edhe gabimi i krijuar. Andaj, cilin libër tjetër ta presim pas këtij Libri të përsosur, që ndërmoi reformën e krejt njerëzimit? Kurani krijoi kontakt jo veç me një popull, sikur Librat e mëparshëm, përkundrazi, ai deshi reformën e të gjithë popujve dhe shpali të gjitha nivelet e edukimit njerëzor. Njerëzve të egër ai ua mësoi etikën njerëzore dhe pasi i bëri njerëz, ua mësoi virtytet e larta.

Mirësia e Kuranit ndaj botës

Është meritë e Kuranit ndaj botës që tregoi dallimin mes gjendjeve instinktive dhe gjendjeve morale. Ai e nxori njeriun nga gjendjet instinktive për ta sjellë më pas në moralet e larta, por jo vetëm. Pas kësaj shkalle vjen shkalla e gjendjeve shpirtërore. Kurani ia hapi dyert e njohjes së pastër për të arritur në këtë shkallë dhe më pas qindra mijëra njerëz i pruri tek ajo. Në këtë mënyrë, ai parashtrioi mësimet e të tria shkallëve me përsosuri, gjë që e kemi shpjeguar më herët. Pra, ngaqë Kurani i përmbledh në mënyrë të përsosur të gjitha mësimet e nevojshme për edukimin shpirtëror, ai deklaroi se mësimi fetar u përsos. Siç e thotë:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا.¹¹⁵

“Sot, kam përsosur fenë tuaj për ju dhe jua kam plotësuar bekimin Tim dhe kam pëlqyer Islamin për ju si fe”. Kjo do të thotë se shkalla më e lartë e fesë është ajo që gjendet në kuptimin e Islamit pra, të bëhesh tërësisht i Zotit, të kërkosh shpëtimin tënd në asgjësimin e vetvetes (e *nefsit*) dhe jo në ndonjë metodë tjetër dhe këtë *nijet* dhe qëllim ta provosh me vepra. Këtu përfundojnë të gjitha arritjet. Andaj, Zotin që nuk e kanë treguar dot të mençurit, e ka treguar Kurani. Kurani tregon dy metoda për të arritur njohjen e Zotit. Metoda e parë është ajo që ia ndriçon dhe forcon mendjen njeriut në gjetjen e argumenteve të

---

¹¹⁵ “Sot, kam përsosur fenë tuaj për ju dhe jua kam plotësuar bekimin Tim dhe kam pëlqyer Islamin për ju si fe.” (El-Maidah 5:4)

logjikshme, duke e shpëtuar njeriun nga gabimi. Metoda e dytë është ajo që do ta përmendim pak më poshtë, duke iu përgjigjur pyetjes së tretë, në dashtë Zoti i Madhërishëm.

Argumente për ekzistencën e Zotit të Madhërishëm

Le të shohim në vijim se çfarë argumentesh të bukura e të përsosura ka dhënë Kurani Famëlartë për ekzistencën e Zotit. Në një ajet të tij, ai thotë:

رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ-¹¹⁶

Zoti ynë është Ai që çdo gjë që krijoi i dha aftësitë e duhura, më pas e udhëzoi drejt përsosmërive të saj.

Nisur nga ky ajet, nëse studiojmë të gjitha gjallesat ujore e tokësore, si dhe shpendët dhe format e tyre, na del në pah krijimtaria e Zotit, dhe se forma e çdo gjëje përputhet me natyrën dhe gjendjen e saj. Lexuesit le ta përsiatin vetë këtë temë, sepse ajo është shumë e gjerë.

Argumenti i dytë që jep Kurani Famëlartë për ekzistencën e Zotit është se Ai është shkaku i të gjitha shkaqeve, siç e thotë:

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ أَلْمُتَبَىٰ-¹¹⁷

Pra, thotë se fundi i gjithë zinxhirit të shkaqeve e të pasojave është te Zoti yt. Nëse thellohem pak në këtë argument, mësojmë se të gjitha gjërat janë të lidhura me një zinxhir shkak-pasoje. Për këtë arsye kanë

---

¹¹⁶ “Zoti ynë është Ai që i dha çdo gjëje formën e saj e më pas e përrudhi.” (TaHa 20:51)

¹¹⁷ “Dhe sigurisht, te Zoti yt është fundi.” (En-Nexhm 53:43)

dalë lloj-lloj dijesh në botë, sepse asgjë nuk është jashtë sistemit të krijesave. Disa prej tyre janë trugje dhe disa të tjera janë degë. Dihet që shkakut ose lind vetvetiu, ose varet nga një shkak tjetër, dhe ky i fundit nga një tjetër e kështu me radhë. Gjithashtu, nuk mundet që në këtë botë të kufizuar, zinxhiri i shkaqeve dhe i pasojave të mos ketë një fund. Andaj, diku do të përfundojë ky zinxhir. Pikërisht ky fund është **Zoti**. Lexoni me vëmendje se si ajeti:

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ أَلْمُتَّعَىٰ ۝۱۱۸

“Dhe sigurisht, te Zoti yt është fundi.”, me shumë pak fjalë ju parashtron këtë argument.

Duke dhënë një argument tjetër të ekzistencës së Tij, Zoti i Madhërishtëm thotë:

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ۝۱۱۹

Dielli nuk mund ta kapë hënën dhe as nata që është pasqyra e hënës, nuk mund të ketë kontroll mbi ditën, që është pasqyra e diellit. Pra, asnjë prej tyre nuk del jashtë kufijve të vet. Po të mos ishte një Planifikues mbrapa tyre, gjithçka do të rrokullisej.

Ky argument është shumë i dobishëm për ata që studiojnë kozmosin, sepse trupat qiellorë që janë të panumërt dhe madhështorë, edhe sikur

---

¹¹⁸ En-Nexhm 53:43.

¹¹⁹ “Dielli nuk ka mundësi ta kapë hënën dhe as nata nuk ka për ta parakaluar ditën. Gjithçka noton në një orbitë (të vet).” (JaSin 36:41)

të pësonin qoftë edhe një shtrembërim të vogël, e gjithë bota do të shkatërrohej. Çfarë fuqie i mban ata që të mos përplasen me njëri-tjetrin, që të mos ndryshojnë shpejtësinë për asnjë fije dhe të mos konsumohen duke punuar prej kaq shumë kohe?! Pa pasur një Mbrojtës sipër, a mund të punojë gjithë ky sistem kaq madhështor për kaq shumë kohë?! Duke treguar pikërisht këtë urtësi, në një ajet tjetër Zoti i Madhërishëm thotë:

أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ¹²⁰

A mund të ketë dyshim në Qenien e Zotit, që krijoi qiej të tillë dhe Tokë të tillë?! Duke dhënë edhe një argument të bukur, Ai thotë:

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿١٢١﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿١٢٢﴾

Çdo gjë është e vdekshme dhe vetëm Zoti që zotëron madhështinë dhe nderin është Ai që mbetet.

Le të përfytyrojmë Tokën të thërrmohet dhe edhe trupat e tjerë qiellorë të copëtohen dhe të fryjë një erë e tillë, që të zhdukë çdo shenjë të tyre. Prapëseprapë, logjika pranon, madje ndërgjegjja e pastër e konsideron të domosdoshme, që pas gjithë këtij asgjësimi, diçka duhet të mbetet si e pavdekshme dhe e patjetërsueshme, e njëjtë me gjendjen

---

¹²⁰ "A dyshoni në Allahun, Krijuesin e qiejve e të tokës?!" (Ibrahim 14:11)

¹²¹ "Gjithçka që është mbi këtë (Tokë), do të zhduket. Dhe do të mbetet vetëm Qenia e Zotit tënd, që zotëron madhështinë dhe nderin." (Er-Rahman 55:27-28).

e saj të mëparshme. Ky pikërisht është Zoti, që solli në dritë çdo gjë të vdekshme, kurse Vetë është i paprekshëm nga vdekja.

Duke dhënë një argument tjetër të ekzistencës së Tij në Kuranin Famëlartë, Ai thotë:

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۗ قَالُوا بَلَىٰ-¹²²

Unë i pyeta shpirtat: A nuk jam Zoti juaj? Ato thanë: Patjetër që po.

Në këtë ajet, Zoti i Madhërishëm paraqet në formë tregimi vetinë që Ai ka lënë në shpirtat, në gjenezën e tyre, dhe sipas kësaj vetie asnjë shpirt nuk mund ta mohojë Zotin e Madhërishëm. Kurse ata që e mohojnë, e mohojnë për shkak se nuk gjejnë ndonjë argument të ekzistencës së Tij sipas mendimit të tyre. Por pavarësisht nga mohimi, ata besojnë se çdo gjë që është e krijuar, ka nevojë për një krijues. Nuk ka njeri në botë me mendje të shëndoshë, që kur i shfaqet ndonjë sëmundje në trup, të ngulmojë se ajo i ka dalë pa asnjë shkak. I gjithë ky sistem po të mos ishte i lidhur me një zinxhir shkak-pasoje, do të ishte e pamundur të parashikonim kohën e përmytjeve ose të tornadove, të eklipseve diellore ose hënore; do të ishte e pamundur të thoshim se pas kaq kohe ky i sëmurë do të vdesë, ose pasi kalon kaq kohë me këtë sëmundje, ai do të ketë sëmundjen tjetër, etj.. Kështu që, një studiues i tillë që pavarësisht se nuk beson në Zot, në një farë mënyre ai edhe ka besuar, për sa kohë që ashtu si ne, kërkon shkakun e pasojave. Edhe ky është një lloj pranimi, ndonëse jo i plotë. Përveç

---

¹²² “A nuk jam Zoti juaj?” Ata thanë: “Po, patjetër””. (El-A’raf 7:173)

kësaj, një mohues të Zotit nëse me ndonjë metodë e bën pa ndjenja, në mënyrë që të shkëputet nga mendimet e ulëta dhe dëshirat tokësore dhe ai i gjithi të mbetet nën kontrollin e Qenies Supreme, ai do të pohojë përbrenda ekzistencën e Zotit dhe nuk do ta mohojë Atë, siç dëshmon përvoja e studiuesve të mëdhenj të kësaj fushe. Pikërisht për këtë gjendje flet ajeti i mësipërm dhe kuptimi i tij është se mohimi i ekzistencës së Zotit qëndron vetëm në gjendjen ku njeriu është i rrethuar me tundime, përndryshe ndërgjegjija e pastër është e mbushur me pohimin e Tij.

Cilësitë e Zotit të Madhërishëm

Sollëm si shembuj disa argumente të ekzistencës së Zotit. Pas kësaj, duhet të dimë edhe cilësitë e Zotit, drejt të cilit na thërret Kurani Famëlartë. Ai thotë:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٣﴾

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿١٢٤﴾

الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ﴿١٢٥﴾

---

¹²³ “Ai është Allahu, nuk ka të adhuruar tjetër përveç Atij. I Dijsbmi i së padukshmes dhe i së dukshmes. Ai është i Gjithëmëshirshmi, Mëshirëbërësi.” (El-Hashr 59:23)

¹²⁴ “...Sunduesit të ditës së gjykimit.” (El-Fatiha 1:4)

¹²⁵ “Ai është Mbreti, i Shenjti, Paqja, Paqedhënesi, Strehuesi, i Plotfuqishmi, Ndreqësi, Krenari”. (El-Hashr 59:24)

هُوَ اللَّهُ الْخَلِيقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ¹²⁶

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹²⁷

رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿¹²⁸

أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ-¹²⁹

الْحَيُّ الْقَيُّومُ-¹³⁰

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿¹³¹

Zoti është i Vetëm, pa ortak dhe askush tjetër përveç Atij nuk është i denjë për t’u adhuruar dhe për t’iu nënshtruar. Kjo është dhënë si argument, sepse po të mos ishte kështu, mundej që fuqia e rivalit të

---

¹²⁶ “Ai është Allahu, Krijuesi, Filluesi, Formuesi. Ai i ka emrat më të bukur. Atë e përkujton gjithçka që është në qiej e në tokë. Dhe Ai është i Plotfuqishmi, i Urti.” (El-Hashr 59:25)

¹²⁷ “... është i Plotfuqishëm mbi çdo gjë që dëshiron.” (El-Bekare 2:21)

¹²⁸ “Lavdia është e Allahut, Zotit të botëve; të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit; Sunduesit të ditës së gjykimit.” (El-Fatiha 1:2-4)

¹²⁹ “I përgjigjem lutjes së lutësit, kur ai Më lutet.” (El-Bekare 2:187)

¹³⁰ “I Gjalli, i Qëndrueshmi.” (El-Bekare 2:256)

¹³¹ “Thuaj: Ai, Allahu është i Vetëm. Allahu është i Pavaruri. Ai nuk ka lindur (askënd) dhe as nuk është i lindur. Askush nuk ka qenë asnjëherë i barabartë me Të.” (El-Ikhlâs 112:2-5)

pushtonte fuqinë e Tij dhe në këtë rast, të qenët Zot gjithmonë do të mbetej e rrezikuar. Dhe kjo që tha se përveç Atij askush nuk është i denjë të adhurohet, do të thotë që Ai është aq i përsosur dhe atributet e Tij janë kaq të larta e të përsosura, saqë nëse do të zgjidhnim një zot nga universi, të pajisur me attribute të përsosura, ose të përfytyronim cilësitë më të mira dhe më të larta Hyjnore, atëherë më i larti që nuk ka asnjë të dytë, do të dalë pikërisht ky Zot, prandaj, të shoqërosh qoftë edhe një gjë të vogël me Të, është padrejtësi. Më pas tha: Ai është i Dijshmi i së padukshmes. Kjo do të thotë se Vetëm Ai e di Qenien e Tij, dhe askush tjetër nuk mund ta përfshijë Atë me dije. Ne mund të shohim skajet e diellit, të hënës dhe të çdo krijese tjetër, por nuk mund të shohim skajet e Zotit. Më pas tha:

عَالِمُ السَّمَاوَاتِ Ai është i Dijshmi i së dukshmes. Kjo do të thotë se asgjë nuk është e fshehur në shikimin e Tij. Nuk është e mundur që duke qenë Zot, Ai të mbetet i paditur ndaj gjërave, përkundrazi, Ai sheh çdo grimcë të kësaj bote, gjë që njeriu nuk mundet. Ai e di se kur do ta zhbëjë këtë sistem dhe do të shkaktojë kiametin. Përveç Atij askush nuk e di se kur do të ndodhë kjo. Andaj, është pikërisht Zoti që i di të gjitha kohërat. Më pas tha:

هُوَ الرَّحْمَنُ

Ai është i Gjithëmëshirshmi (*Er-Rabman*).

Kjo do të thotë se Ai përgatiti dhe rregulloi të gjitha mjetet e rehatisë për gjallesat, përpara se ato të bënin ndonjë vepër ose të lindin, pra për shkak të mëshirës së Tij dhe jo për shkak të ndonjë vepre të ndonjë

krijese. Ai ka krijuar diellin, Tokën dhe të gjitha gjërat e tjera, përpara se të vinin në dritë veprat tona. Një dhuratë e tillë sipas librit të Zotit vjen nga atributi i Tij i Gjithëmëshirshëm dhe për këtë arsye Ai quhet *Rahman*. Më pas tha se Ai është الرَّحِيمُ Mëshirëbërësi (*Er-Rahim*), që do të thotë se Ai jep shpërblimet më të mira për veprat e mira dhe nuk i mohon mundin askujt dhe për shkak të kësaj cilësie, ai quhet *Rahim*. Më pas tha:

132 مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ -

Ai ka mbajtur në dorë rezultatin e çdo gjëje. Ai nuk ka asnjë shoqërues, që t'i ketë dorëzuar ose t'i dorëzojë në të ardhmen sundimin e Tokës dhe të qiejve dhe të gjitha çështjet e tjera, për t'u mënjanuar më pas ose për të hequr dorë nga aftësia e Vet. Ai vijon:

133 أَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ -

Ai është Mbreti që nuk ka ndonjë njollë prej dobësie. Dihet që mbretërit tokësorë nuk janë pa dobësi. Për shembull, nëse i gjithë populli mërgon dhe shkon në një shtet tjetër, mbi kë do të mbretërojë mbreti? Nëse vendin e pushton thatësira, mbretëria nga do t'i ketë të ardhurat? Nëse populli rebelohet dhe i kërkon të provojë epërsinë mbi ta, çfarë aftësie të veçantë do t'u tregojë mbreti? Mbretëria e Zotit nuk është e tillë. Ai mund të shkatërrojë gjithçka përnjëherë dhe mund të krijojë krijesa të tjera. Po të mos ishte Krijuesi dhe i Plotfuqishmi i

---

132 “(Lavdia është e Allahut), Sunduesit të ditës së gjykimit.” (El-Fatiha 1:4).

133 “Ai është Mbreti, i Shenjti.” (El-Hashr 59:24).

tillë, Ai nuk do të mund ta ruante mbretërinë e Tij, përveçse me dhunë. Dhe një Zot i tillë si mund të siguronte një botë tjetër, duke i falur njerëzit njëherë dhe duke u dhënë shpëtimin? Mos vallë do të rrëmbente sërish njerëzit e shpëtuar dhe mizorisht do t'ua mohonte faljen që u kishte dhënë më parë?! Në këto raste të qenët Zot do të provohej me të meta dhe Ai do të ishte si mbretërit tokësorë, të cilët vendosin ligjet për botën e tyre, hidhërohen edhe për gjëra të vogla, dhe kur i kap egoizmi dhe shohin se nuk ka rrugëdalje përveçse me dhunë, dhunën e konsiderojnë të drejtën e tyre. Për shembull, mbretërit e kësaj bote konsiderojnë të lejuar shkatërrimin e udhëtarëve të një varke, për të shpëtuar një anije, por Zoti nuk duhet të ketë pamundësi të tilla. Shkurt, nëse Zoti nuk do të ishte i Plotfuqishëm dhe Krijues nga asgjëja, do t'i duhej të luante rolin e mbretërve të dobët e të përdorte dhunën në vend të plotfuqisë, ose atë të gjyqtarit, për t'i thënë më pas lamtumirë Qenies së Tij si Zot. Në të vërtetë, anija e Zotit lundron me të gjitha fuqitë mbi drejtësinë e vërtetë.

Më pas tha: **السَّلَامُ** Ai është *es-Selam*. Pra, Zoti jo vetëm që është i pastër nga çdo e metë dhe i lirë nga çdo vështirësi e vuajtje, por është edhe Siguridhënësi. Zoti duhet ta ketë edhe këtë veti, sepse nëse Ai Vetë hyn në vështirësi, vritet nga duart e njerëzve dhe dështon në planet e Tij, si mund të qetësohen zemrat e njerëzve duke parë shembullin e Tij të keq dhe si mund të besojnë me siguri se një Zot i tillë patjetër do t'i shpëtojë nga vështirësitë?! Për këtë arsye, Zoti i Madhërishtëm për zota të rremë thotë:

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ ۗ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ۗ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿١٣٤﴾ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١٣٥﴾

Ata që ju i keni marrë si zota, nuk mund të krijojnë as edhe një mizë, edhe sikur të mbledhen të gjithë për të bashkëpunuar. Madje, nëse miza u rrëmben diçka atyre, ata nuk kanë fuqi as të rimarrin gjënë e tyre nga miza. Ja, adhuruesit e tyre janë të dobët nga mendja, kurse ata vetë janë të dobët nga fuqitë. A mund të jenë zota, të tillët?! Zoti është më i Plotfuqishmi se çdo i fuqishëm, Mbizotëruesi i të gjithëve dhe askush nuk mund ta zërë ose ta vrasë Atë. Ata që ndjekin gabime të tilla në besim, nuk e kanë vlerësuar Zotin dhe nuk e dinë se si duhet të jetë Ai.

Më pas tha: Ai është Paqedhënësi dhe Vetë shfaq provat e përsosurisë dhe të njëshmërisë së Tij. Kjo tregon se besimtari i Zotit të vërtetë nuk turpërohet në asnjë mbledhje, sepse ka argumente të pathyeshme, dhe nuk do të turpërohet as përpara Zotit. Kurse besimtari i një zoti të sajuar mbetet në hall të madh, sepse në vend që të japë argumente, çdo

---

¹³⁴ “Ata që ju thirrni në vend të Allahut, kurrë nuk do të krijojnë dot as (edhe) një mizë, edhe sikur të bashkohen për (ta bërë) këtë. Madje, nëse miza u rrëmben diçka, ata nuk do ta rimarrin dot prej saj. Sa të dobët qenkan kërkuesi dhe i kërkuari! Nuk e vlerësuan Allahun, siç duhej vlerësuar Ai. Sigurisht, Allahu është i Forti, i Plotfuqishmi.” (El-Haxh 22:74-75)

gjë të kotë e quan sekret, që të mos turpërohet, dhe tenton t'i fshehë gabimet e provuara.

Më pas tha:

المُهَيِّمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ¹³⁵.

Ai është Mbrojtësi i të gjithëve, Mbizotëruesi, Rregulluesi i punëve të prishura dhe tërësisht i Vetëmjaftueshëm. Dhe vijon:

هُوَ اللَّهُ الْخَلِيقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى¹³⁶.

Ai Zot është Krijuesi i trupave, Krijuesi i shpirtave, Formuesi i njeriut në mitër, të gjithë emrat e bukur që mund të imagjinohen, i përkasin Atij. Dhe thotë:

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ¹³⁷

Edhe popujt e qiellit e përkujtojnë Atë me nderime, edhe popujt e Tokës. Ky ajet na jep shenjë që ka popuj edhe në trupa të tjerë qiellorë dhe se edhe ata janë të obliguar të zbatojnë udhëzimet e Zotit. Më pas Ai tha:

عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹³⁸.

---

¹³⁵ “Ai është ... Strehuesi, i Plotfuqishmi, Ndrejësi, Krenari”. (El-Hashr 59:24)

¹³⁶ “Ai është Allahu, Krijuesi, Filluesi, Formuesi. Ai i ka emrat më të bukur.” (El-Hashr 59:25)

¹³⁷ “Atë e përkujton gjithëcka që është në qiej e në tokë. Dhe Ai është i Plotfuqishmi, i Urti.” (El-Hashr 59:25)

Zoti është i Plotfuqishëm. Kjo u sjell qetësi adhuruesve, sepse nëse Zoti do të ishte i pafuqishëm, çfarë shprese mund të kishin ata prej Tij?! Më pas thotë:

رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۳۹﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۱۴۰﴾ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿۱۴۱﴾
أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ. ¹⁴⁰

Ai Zot është Krijuesi dhe Mbajtësi i të gjitha botëve, është i Gjithëmëshirshëm dhe Mëshirëbërës. Ai është Sunduesi i ditës së gjykimit. Këtë veti Ai nuk ia ka dhënë askujt. Ai dëgjon lutjen e çdo lutësi dhe i përgjigjet duke i pranuar lutjet. Më pas tha:

أَلْحَى الْقَيُّومُ. ¹⁴¹

Ai është i Përjetshmi, Jeta e të gjitha jetëve, Mbështetja e çdo qenieje. Arsyeja pse na tregoi këtë veti të Tij është se nëse Ai nuk do të ishte i Përjetshëm, do të kishim frikë për jetën e Tij se mos vallë vdes përpara nesh.

Më pas tha: Ai Zot është i Vetmi, as nuk është i lindur dhe as nuk ka lindur dikë, dhe dikush tjetër as nuk është i barabartë dhe as homogjen me Të.

---

¹³⁸ "... është i Plotfuqishëm mbi çdo gjë që dëshiron." (El-Bekare 2:21)

¹³⁹ "Lavdia është e Allahut, Zotit të botëve; të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit; Sunduesit të ditës së gjykimit." (El-Fatiha 1:2-4)

¹⁴⁰ "I përgjigjem lutjes së lutësit, kur ai Më lutet." (El-Bekare 2:187)

¹⁴¹ "I Gjalli, i Qëndrueshmi." (El-Bekare 2:256)

Nuk duhet harruar që kur njeriu beson në unitetin e saktë të Zotit, duke mos shtuar e duke mos pakësuar diçka në të, është drejtësia që ai bën ndaj Krijuesit të tij të Vërtetë. Kemi parashtruar mësime të Islamit nga Kurani Famëlartë mbi moralin. Parimi kryesor i tyre është që Zoti i Madhërishtëm na udhëzon të ruajmë çdo moral a virtyt edhe nga teprica, edhe nga mangësia. Ai e quan moral atë që nuk kalon kufijtë e duhur. Dihet që mirësia e vërtetë është ajo që gjendet në mes të dy skajeve, që nuk është as e tepruar dhe as e mangët. Çdo shprehje jona që qëndron në mes këtyre dy skajeve, na stolit me moralin. E mesmja është të dini kohën dhe vendin e duhur për veprën tuaj. Për shembull, nëse një bujk mbjell farën parakohe ose paskohe, në të dyja rastet ai nuk e ndjek të mesmen. Mirësia, vërtetësia, urtësia e gjitha është në të mesmen, kurse e mesmja është njohja e momentit. Ose mund të kuptoni që e vërteta gjithmonë është mes dy të rremeve dhe pa dyshim, zbatimi i momentit të duhur e mban njeriun gjithmonë në mes. Kurse e mesmja për njohjen ndaj Zotit është që duke përshkruar atributet e Tij, as nuk duhet të mohoni disa prej tyre, dhe as nuk duhet ta cilësoni Zotin si gjërat fizike. Kjo pikërisht është metoda që ka ndjekur Kurani Famëlartë për të përshkruar Zotin. Kështu që, Kurani thotë se Zoti sheh, dëgjon, di, flet, komunikon, por që njerëzit të mos e ngjasojnë Atë me krijesat, ai gjithashtu e ruan duke pohuar:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۗ ۝۱۴۲

---

¹⁴² “Asgjë nuk i shëmbëllen Atij.” (Esh-Shura 42:12)

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ¹⁴³.

Askush nuk është i ngjashëm me Zotin, as në Qenien e Tij, as në atributet e Tij. Mos nxirni shembuj të Tij nga krijesat. Pra, të besosh Qenien e Zotit midis *ngjasimit* dhe *hyjnizimit* është e mesmja e vërtetë. Prandaj, të gjitha mësimet e Islamit janë të rrugës së mesme. Edhe surja El-Fatiha udhëzon për rrugën e mesme, sepse Zoti i Madhërishëm thotë:

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ¹⁴⁴.

Kjo është një lutje për të qenë në rrugën e atyre që Zoti i ka bekuar, dhe jo në rrugën e atyre që tërhoqën zemërim dhe as të atyre që devijuan. Shprehja “*ata që tërhoqën zemërim*” nënkupton njerëzit që përdorin fuqinë e zemërimit kundër Zotit, duke ndjekur fuqitë kafshërore, kurse “*të devijuarit*” nënkupton ata që ndjekin shthurjen. Ndërsa rruga e mesme është ajo e atyre “të cilët Zoti i ka bekuar”. Kështu që, Kurani Famëlartë sjell udhëzimin për rrugën e mesme për këtë umet të bekuar. Në Tevrat Zoti vuri theksin te hakmarrja, në Ungjill theksoi faljen, kurse muslimanëve u dha mësimin për të ndjekur të përshtatshmen dhe të mesmen, siç Zoti i Madhërishëm tha:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا¹⁴⁵.

---

¹⁴³ “Pra, mos i bëni shëmbëlltira Allahut.” (En-Nahl 16:75)

¹⁴⁴ “...që nuk tërhoqën zemërim dhe që nuk devijuan.” (El-Fatiha 1:7)

¹⁴⁵ “Kështu pra, ju kemi bërë një popull të baraspeshuar”. (El-Bekare 2:144)

Ne ju kemi bërë ndjekës të së mesmes dhe ju dhamë mësimin e rrugës së mesme. Andaj, të bekuar janë ata që ndjekin rrugën e mesme.

خَيْرَ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا۔

[“Rruga e mesme është më e mira.”]¹⁴⁶

Gjendjet shpirtërore

Pjesa e tretë e kësaj pyetjeje është që cilat janë gjendjet shpirtërore. Kemi thënë edhe më parë që sipas Kuranit Famëlartë, burimi i gjendjeve shpirtërore është “shpirti i qetësuar” (*nefsun mutmeinneh*), i cili e çon njeriun nga gjendja e moralit në një gjendje ku ai bëhet i Zotit, siç Zoti i Madhërisëm thotë:

يَتَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿١٤٧﴾ أَرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مَّرْضِيَةً ﴿١٤٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿١٤٩﴾
وَأَدْخُلِي جَنَّتِي ﴿١٥٠﴾

O shpirt i qetësuar me Zotin! Kthehu te Zoti yt! Ai është i kënaqur me ty dhe ti je i kënaqur me Të. Hyr në grupin e robërve të Mi dhe hyr në parajsën Time.

Për të shpjeguar gjendjet shpirtërore, këtu është e udhës të komentojmë në detaje këto ajete. Shkalla më e lartë e gjendjes

---

¹⁴⁶ Ebī Abdilāh el-Kurtubī, “El-Xhāmiul-Ahkām el-Kurān”, vëllimi II, boton: “Muessesetur-Risāleh”, Bejrut, 1427 h./ 2006, fq. 434.

¹⁴⁷ “O shpirt i qetësuar (*Nefsun mutmeinneh*)! Kthehu te Zoti yt, i kënaqur dhe duke gjetur kënaqësinë (e Tij)! Hyr te robërit e Mi dhe hyr në xhenetin Tim!” (El-Fexhr 89:28-31).

shpirtërore të njeriut në këtë botë është që ai të gjejë qetësinë te Zoti dhe e gjithë lumturia e tij të jetë vetëm te Zoti. Kjo është pikërisht ajo gjendje, e cila me fjalë të tjera është quajtur *jetë parajsë*, sepse njeriu i kësaj shkalle, në këmbim të vërtetësisë, çiltërsisë dhe besnikërisë së përsosur, fiton një parajsë në dorë. Pra, të tjerët presin parajsën e premtuar, kurse ky gjendet në të. Duke arritur pikërisht këtë gradë, njeriu e kupton që barra e adhurimit me të cilën ai ishte i ngarkuar, në të vërtetë është ushqimi që atij ia rrit shpirtin dhe që përbën një mbështetje të fuqishme për jetën e tij shpirtërore dhe që rezultatin e vet nuk e kushtëzon me ndonjë botë tjetër, por e jep që në këtë botë. Të gjitha qortimet që shpirti qortues (*nepsun levvāmeb*) i bën njeriut për jetën e tij të papastër, por pa arritur ta nxisë mjaftueshëm për të bërë mirësinë, pa arritur t'i japë urrejtjen e duhur ndaj dëshirave të këqija dhe forcën e plotë që ai të tregohet i qëndrueshëm në mirësi, të gjitha këto, me ardhjen e shpirtit të qetësuar që në këtë botë zëvendësohen me një frymë të pastër. Duke arritur këtë shkallë, përfundimisht vjen koha që njeriu të gëzojë gjithë suksesin. Të gjitha dëshirat vetjake fillojnë të shuhen vetvetiu. Shpirti gëzon një frymë të tillë fuqিদhënëse, me të cilën njeriu i sheh me keqardhje dobësitë e mëparshme. Atëherë qenia e tij pëson një revolucion të jashtëzakonshëm, shprehitë e tij ndryshojnë rrënjësisht, ai largohet shumë nga gjendjet e tij të mëparshme, lahet dhe pastrohet dhe Zoti me dorën e Vet ia shkruan në zemër dashurinë e mirësisë dhe me dorën e Vet e ia flak nga zemra ndyrësinë e ligësisë; e gjithë ushtria e së vërtetës rreshtohet në zemrën e tij, drejtësia pushton në të gjitha kullat e natyrës së tij, e vërteta triumfon dhe e rrema ikën duke dorëzuar armët e saj. Njeriu i tillë ka

dorën e Zotit mbi zemrën e tij dhe çdo hap hedh nën kujdesin e Zotit. Këto gjëra thotë Zoti i Madhërishëm në ajetet e mëposhtme:

أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ.¹⁴⁸

وَزَيَّنَّهُمْ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿١٤٨﴾ فَضَلًّا
مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٤٩﴾

جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۗ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا.¹⁵⁰

Zoti ka shkruar besimin në zemrat e besimtarëve me dorën e Tij dhe i ka ndihmuar me shpirtin e shenjtë. O besimtarë! Ai e bëri besimin të dashur për ju dhe gdhendi bukurinë e tij në zemrat tuaja, kurse mohimin, ligësinë dhe mosbindjen i bëri të urryera në zemrat tuaja dhe gdhendi urrejtjen për rrugët e këqija. E gjithë kjo u bë nga bekimi dhe mëshira e Zotit. Erdhi e vërteta dhe u zhduk e rrema, dhe si mund të qëndronte e rrema përballë së vërtetës?!

Të gjitha këto shenja janë të gjendjes shpirtërore që njeriu gëzon në shkallën e tretë. Ai kurrë nuk mund të ketë aftësinë e vërtetë të të parit,

---

¹⁴⁸ “Janë pikërisht këta, në zemrat e të cilëve Allahu ka shkruar besimin dhe i ka ndihmuar me shpirtin prej Tij”. (El-Muxhadile 58:23).

¹⁴⁹ “... dhe Ai jua bëri të bukur besimin në zemrat tuaja dhe ju dha urrejtje për mohimin, ligësinë dhe mosbindjen. Pikërisht këta janë të udhëzuar. Si bekim dhe si dburatë prej Allahut. Allahu është i Gjithëdijsëm, i Urtë”. (El-Huxhurat 49:8-9)

¹⁵⁰ “Erdhi e vërteta dhe u zhduk e rrema; sigurisht, e rrema është për t’u zhdukur!” (Beni Israil 17:82).

derisa nuk e arrin këtë gjendje. Kjo që thotë Zoti i Madhërisëm se “Unë e kam shkruar besimin në zemrat e tyre dhe i kam ndihmuar me Shpirtin e shenjtë”, tregon që njeriu asnjëherë nuk mund të arrijë pastërtinë dhe dëlirësinë e vërtetë, derisa nuk i vjen ndihma Hyjnore. Në shkallën e shpirtit qortues, njeriu vazhdimisht pendohet dhe vazhdimisht rrëzohet, madje nganjëherë humb shpresën tek aftësia e tij dhe e konsideron të pashërueshme sëmundjen që ka. Kështu vijon për një kohë të gjatë. Më pas, kur përmbushet koha e caktuar, një ditë, gjatë natës ose gjatë ditës, përnjëherë i zbret një dritë, e shoqëruar me fuqinë Hyjnore. Me ardhjen e kësaj drite, atij i vjen një ndryshim i çuditshëm. Ai ndien kontrollin e një Dore të fshehtë dhe i del përpara një botë e çuditshme. Atëherë njeriu kupton me bindje se **Zoti ekziston**. Sytë e tij fitojnë dritën që nuk e kishin deri më parë. Por si mund ta gjeni këtë rrugë dhe si mund ta gëzoni këtë dritë? Duhet të dini që në këtë botë, që është bota e mjeteve, çdo pasojë e ka një shkak, çdo lëvizje e ka një lëvizës dhe për çdo dije e ka një metodë, e cila quhet *rruga e drejtë (sirātal-mustekīm)*. Asgjë nuk mund të arrihet në këtë botë, pa i ndjekur metodat që natyra ka caktuar për të që nga fillimi. Ligji i natyrës tregon që për të arritur çdo gjë ka një *rrugë të drejtë*, një rregull të natyrshëm. Për shembull, nëse jemi në një dhomë të errët dhe kemi nevojë për dritën e diellit, *rruga e drejtë* për ne është që të hapim dritaren që gjendet në drejtim të diellit. Sapo ta hapim atë, drita e diellit hyn brenda dhe na ndriçon. Nga kjo kuptojmë që duhet të ketë ndonjë dritare edhe për të gjetur bekimet e vërteta dhe reale të Zotit dhe duhet të ketë ndonjë metodë për të arritur spiritualitetin e pastër. Dhe ajo është të kërkojmë *rrugën e drejtë (sirātal-mustekīm)*

edhe në çështjet shpirtërore, siç ndjekim *rrugën e drejtë* për të pasur sukses në të gjitha çështjet tona të kësaj bote. Por vallë, a është kjo rruga që ne ta kërkojmë manifestimin e Zotit thjesht me mendjen tonë dhe vetëm me gjërat që kemi sajuar ne vetë? Me retorikën dhe filozofinë tonë, a mund të na hapen vallë dyert e Tij, që mund të hapen vetëm me Dorën e Tij të fuqishme? Sinqerisht më besoni, kjo nuk është e vërtetë. Ne kurrsesi nuk mund ta gjejmë Atë Zot të Gjallë e të Qëndrueshëm vetëm me manovrat tona. Përkundrazi, rruga e drejtë në këtë çështje është që ne së pari t’ia dedikojmë jetën tonë me të gjitha forcat tona rrugës së Zotit dhe më pas të angazhohemi duke u lutur për ta takuar Atë, në mënyrë që ta gjejmë Zotin, përmes Zotit.

Një lutje e bukur

Lutja më e bukur është ajo që na mëson edhe kushtet dhe mënyrat për t’i bërë kërkesë, gjithashtu na stimulon gjithë nxitjen shpirtërore që kemi në ndërgjegjen tonë. Kjo lutje është ajo që Zoti Bujar na mësoi në Librin e Tij, pra në Kuranin Famëlartë, dhe që quhet surja El-Fatiha, e cila është:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝¹⁵¹

Të gjitha lavdërimet e pastra i takojnë Allahut, që krijoi të gjitha botët dhe që u mundëson qëndrueshmëri.

---

¹⁵¹ “*Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit. Lavdia është e Allahut, Zotit të botëve,*” (El-Fatiha 1:1-2).

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١٥٢﴾

Ai Zot na mëshiron përpara se ne të bëjmë veprat dhe na mëshiron edhe pas veprave tona për të na shpërblyer.

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿١٥٣﴾

Ai Zot është Sunduesi i Ditës së Gjykimit dhe këtë punë Ai nuk ia ka dorëzuar dikujt tjetër.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿١٥٤﴾

O Ti që i zotëron këto cilësi! Ne vetëm Ty të adhurojmë dhe në çdo punë vetëm prej Teje ndihmë kërkojmë. Këtu, për të shprehur adhurimin, është përdorur numri shumës, gjë që na mëson të shprehemi: “të gjitha aftësitë tona Të adhurojnë Ty dhe janë te pragu Yt”. Sepse njeriu në bazë të aftësive të tij të brendshme është si një bashkësi dhe komunitet, dhe rënia në sexhde e të gjitha aftësive të tij përpara Zotit është pikërisht ajo gjendje që quhet *islam* [nënshtrim].

أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٥٥﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ.

---

¹⁵² “*të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit,*” (El-Fatiha 1:3).

¹⁵³ “*Sunduesit të ditës së gjykimit.*” (El-Fatiha 1:4).

¹⁵⁴ “*Vetëm Ty të adhurojmë dhe vetëm prej Teje ndihmë kërkojmë.*” (El-Fatiha 1:5).

¹⁵⁵ “*Na udhëzo në rrugën e drejtë. Në rrugën e atyre që i bekove,*” (El-Fatiha 1:6-7).

Na trego rrugën Tënde të drejtë dhe na bëj që të jemi të qëndrueshëm në të. Na trego rrugën e atyre të cilët i bekojnë dhe u dhe mirësitë e Tua.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿١٥٦﴾

Na ruaj nga rrugët e atyre që kanë zemërimin Tënd dhe që nuk arritën te Ti ngaqë e humbën rrugën. Amin! O Zot, kështu bëje!

Këto ajete na mësojnë se bekimet dhe mirësitë e Zotit të Madhërishëm u zbresin vetëm atyre, të cilët sakrifikohen në rrugën e Tij, duke ia dedikuar gjithë qenien dhe duke u kredhur në pëlqimin e Tij dhe, më pas qëndrojnë duke u lutur që atyre t'u dhurohen të gjitha bekimet shpirtërore, afrimi dhe takimi me Zotin, dhe biseda dhe komunikimi me Të. Bashkë me këtë lutje, ata e adhurojnë Zotin me të gjitha aftësitë e tyre, ruhen nga mëkati dhe gjithnjë mbeten te pragu i Tij. Sa të kenë mundësi, ata ruhen nga ligësitë dhe nga rrugët që shkaktojnë zemërimin e Zotit. Ata ngaqë e kërkojnë Zotin me kurajë dhe vërtetësi shumë të lartë, përfundimisht e gjejnë Atë dhe pinë me kupa të njohjes së Zotit, gjersa ngihen.

Qëndrueshmëria (*mustekīm*) për të cilën flet kjo sure tregon se bekimi i vërtetë dhe i përsosur që e çon njeriun deri në botën shpirtërore, është i lidhur me qëndrueshmërinë e përsosur. Qëndrueshmëri e përsosur është ajo gjendje vërtetësie e besnikërie, të cilën nuk mund ta dëmtojë

---

¹⁵⁶ “jo në rrugën e atyre që tërhoqën zemërim dhe as të atyre që devijuan”. (El-Fatiha 1:7)

dot asnjë sprovë. Pra, njeriu të ketë një lidhje që as shpata të mos e presë dot, që as zjarri të mos e djegë dot, që asnjë fatkeqësi të mos e dëmtojë dot, që as vdekjet e të afërme të mos e shkëpusin dot, që as largimi i të dashurve të mos e pengojë dot, që as frika e poshtërimit të mos e zbehë dot, që as sflitja në vështirësi të llahtarshme të mos ia trembë dot zemrën. Kjo derë është tejet e ngushtë dhe kjo rrugë është plot me mundime. Eh, sa e vështirë që është!

Pikërisht këtë e thotë Allahu i Madhërisëm në ajetin që vijon:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ١٥٧

Thuaju: Baballarët tuaj, djemtë tuaj, vëllezërit tuaj, gratë tuaja, farefisi juaj, pasuritë tuaja që keni fituar me djersë, tregtia juaj në të cilën keni frikë të humbisni, shtëpitë tuaja që i keni të përzemërta, nëse janë më të dashura për ju sesa Zoti, i Dërguari i Tij dhe luftimi me jetën tuaj në rrugën e Zotit, atëherë prisni kohën derisa Zoti të japë vendimin e Tij. Zoti kurrë nuk u tregon rrugën e Tij të ligjve.

---

¹⁵⁷ “Thuaj: Baballarët tuaj, djemtë tuaj, vëllezërit tuaj, bashkëshortët tuaj, farefisi juaj, pasuria që fitoni, tregtia, në të cilën humbja ju frikëson, shtëpitë që ju pëlqeni, nëse janë më të dashura tek ju sesa Allahu, i dërguari i Tij dhe xhibadi në rrugën e Tij, atëherë prisni derisa Allahu të sjellë vendimin e Tij. Allahu nuk udhëzon njerëzit e ligj”. (Et-Teube 9:24).

Ky ajet tregon shumë qartë që ata që braktisin pëlqimin e Zotit për të zgjedhur të dashurit dhe pasuritë e tyre, në sy të Zotit janë të ligj dhe pritet që të shkatërrohen, sepse ata dikujt tjetër i dhanë përparësi mbi Zotin. Pikërisht në nivelin e tretë njeriu bëhet i Zotit aq fort saqë për hir të Tij, merr mijëra mundime dhe përulet përpara Tij me sinqeritet dhe besnikëri të tillë, aq sa nuk vë askënd përballë Atij, sikur të gjithë të tjerët të kenë vdekur. Pra, në të vërtetë, derisa ne nuk “vdesim”, nuk mund ta shohim Zotin e Gjallë. Dita e manifestimit të Zotit për ne është ajo kur jeta jonë tokësore pranon “vdekje”. Jemi të verbër, për sa kohë që nuk bëhemi të verbër karshi të tjerëve përballë Zotit dhe jemi të vdekur, derisa nuk biem si të vdekur në dorën e Zotit. Kur fytyra jonë në çdo drejtim do të jetë përpara Zotit, atëherë do të gëzojmë qëndrueshmërinë e vërtetë që triumfon të gjitha tundimet e shpirtit, dhe jo përpara kësaj. Pikërisht kjo qëndrueshmëri i sjell një vdekje jetës tokësore. Në lidhje me qëndrueshmërinë që duhet të kemi, Zoti i Madhërisëm thotë:

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ -¹⁵⁸

Vendosni kokën përpara Meje si një kurban.

Gjithashtu, ne do ta gëzojmë gradën e qëndrueshmërisë atëherë kur të gjitha pjesët e qenies sonë dhe të gjitha fuqitë tona shpirtërore t'i

---

¹⁵⁸ “Jo! E vërteta është se kushdo që ia dorëzon veten Allahut dhe është mirëbërës”. (El-Bekare 2:113)

përkushtohen kauzës së Tij dhe jeta dhe vdekja jonë të bëhet vetëm për Të. Ai thotë:

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٥٩﴾

Thuaj: Adhurimi im, sakrificat ime, jeta ime dhe vdekja ime është vetëm për Zotin. Kur dashuria e njeriut për Zotin arrin këtë shkallë, jeta dhe vdekja e tij me të vërtetë nuk mbetet për të, por vetëm për Zotin, atëherë Ai Zot që u tregon dashurinë e Tij gjithë atyre që dashurohen me Të, zbret dashurinë e Tij personale në qenien e njeriut të tillë. Bashkimi i këtyre dy dashurive krijon një dritë te njeriu, të cilën bota nuk e njeh dhe as nuk e kupton. Mijëra të vërtetë e të zgjedhur janë vrrarë, pikërisht sepse njerëzit e botës nuk i njohën dhe ata janë quajtur egoistë dhe mashtrues, pikërisht sepse njerëzit e botës nuk arritën ta shikonin dritën e fytyrës së tyre. Siç Zoti i Madhërisëm thotë:

يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٦٠﴾

Mohuesit pavarësisht se të shikojnë ty, prapë nuk të dallojnë.

Kështu që, ditën kur lind ajo dritë, njeriu i tokës bëhet i qiellit. Brenda tij flet Ai që është Sunduesi i çdo qenieje, dhe manifeston shkëlqimin e

---

¹⁵⁹ “Thuaj: Sigurisht, namazi im, sakrificat e mia, jeta ime dhe vdekja ime janë për Allahun, Zotin e botëve.” (El-En’am 6:163).

¹⁶⁰ “...ata të shikojnë ty (o Muhammed), por në të vërtetë nuk të dallojnë.” (El-A’raf 7:199).

Unitetit të Tij. Zembrën e tij që është e mbushur me dashuri të pastër, Zoti e merr për Fronin e Vet dhe ky njeri pas këtij ndryshimi drite, përnjëherë shndërrohet në një njeri tjetër, tërësisht të ri, dhe Ai Zot atij i bëhet një Zot i ri, duke manifestuar shprehi dhe praktika të reja të Tij. Nuk është që ky Zot është një Zot tjetër ose praktikat e Tij janë të reja, por vetëm se punët e Tij nuk janë më të zakonshme, dhe janë të panjohura për filozofinë e kësaj bote. Për një njeri të tillë, Allahu i Madhërishtëm thotë:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ أُتْبَغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٦١﴾

Ka edhe njerëz të shkallës më të lartë, të cilët përhumben në pëlqimin e Zotit. Ata shesin jetën e tyre në këmbim të pëlqimit të Zotit. Pikërisht këta gëzojnë mëshirën e Zotit. Kjo është ajo shkalla e tretë e gjendjes shpirtërore, të cilën kur njeriu e arrin, flijohet tërësisht në rrugën e Zotit.

Përveç kësaj, në ajetin e mësipërm Zoti i Madhërishtëm thotë se shpëton nga brengat ai që shet qenien e vet në rrugën e Zotit, për të marrë pëlqimin e Tij; duke u sakrifikuar jep provën se ai është i Tij; gjithë qenien e vet e konsideron si diçka që është krijuar vetëm për t'iu bindur Krijuesit dhe për t'iu shërbyer krijesave; më pas, mirësitë e vërteta të lidhura me çdo aftësi, i realizon me gjithë zell e sinqeritet, si të thuash, ai sheh të Dashurin e tij të Vërtetë në pasqyrën e besnikërisë

---

¹⁶¹ “Prej njerëzve, ka edhe një të tillë që shet jetën e tij duke kërkuar pëlqimet e Allahut. Allahu është i Dhembshur ndaj robërve.” (El-Bekare 2:208).

së tij; vullneti i tij bëhet i njëjtë me vullnetin e Zotit të Madhërishëm; e gjithë kënaqësia e tij përqendrohet vetëm në bindje ndaj Zotit dhe të gjitha veprat e mira ai i realizon jo më me mundim, por me kënaqësi dhe ëndje. Ky është xheneti paraprak që gëzon i tillë njeri i përshpirtshëm. Kurse xheneti që ai do të gëzojë më vonë, do të përbëhet pikërisht nga hijet dhe ndikimet e këtij xheneti, të cilat në botën tjetër, Fuqia e Zotit do t'i shfaqë të dukshme fizikisht. Në lidhje me këtë, Allahu i Madhërishëm thotë:

وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ ۖ ﴿١٦٢﴾

وَسَقْنَهُمْ فِيهَا شَرَابًا طَهُورًا. ۖ ﴿١٦٣﴾

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ۖ ﴿١٦٤﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۖ ﴿١٦٥﴾

وَيُذِقُونَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَجْجِيًّا ۖ ﴿١٦٦﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا ۖ ﴿١٦٧﴾

---

¹⁶² “Dhe për atë që i frikësohet pozitës së Zotit të Tij, ka dy xhenete.” (Er-Rahman 55:47).

¹⁶³ “Dhe Zoti i tyre do t'u japë për të pirë një pije të pastër.” (Ed-Dehr 76:22).

¹⁶⁴ “Sigurisht, mirëbërësit do të pinë nga një kupë, që do të jetë e përzierë me kamfur. Një burim, prej të cilit do të pinë robërit e Allabut dhe të cilin ata do ta zgjerojnë duke e çarë.” (Ed-Dehr 76:6-7).

¹⁶⁵ “Aty do të pinë nga një kupë, që do të jetë e përzierë me xhenxhefil. Në të do të ketë një burim, që quhet Selsebil.” (Ed-Dehr 76:18-19).

166 **إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلْسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا** ﴿١٦٦﴾

وَمَنْ كَانَتْ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿١٦٧﴾

Ai që e ka frikë Zotin dhe ka druajtje nga Madhështia e Tij, do të ketë dy xhenete: njërin në këtë botë dhe tjetrin në *ahiret*. Njerëzit që janë të kredhur në Zot, Zoti u ka dhënë një pije, e cila ua pastroi zemrën, mendimet dhe vullnetin. Mirëbërësit pinë një pije që është e përzierë me kamfur. Ata pinë nga burimi, të cilin e hapin vetë.

Kuptimi i pijeve me kamfur dhe xhenxhefil

Ju kam shpjeguar më parë se fjala *kāfir* (kamfur) është përdorur në këtë ajet sepse në gjuhën arabe *kefere* do të thotë “shtyp” dhe “mbuloj”. Kjo nënkupton që këta njerëz pinë kupën e sinqeritetit dhe të tërheqjes drejt Zotit në atë mënyrë, saqë atyre u ftohet tërësisht dashuria për botën. Ne e dimë që të gjitha ndjenjat burojnë nga zemra. Dhe kur zemra largohet shumë nga mendimet e padenja, aq saqë të mos ketë më lidhje me to, edhe ndjenjat për to vijnë duke u ulur, derisa zhduken tërësisht. Pra, në këto ajete Zoti i Madhërisëm na mëson se ata që anojnë tërësisht nga Ai, largohen shumë nga tundimet vetjake, u ftohet zemra nga kërkimet e kësaj bote dhe ndjenjat e tyre mposhten, siç kamfuri mposht lëndët helmuese në trup.

---

¹⁶⁶ “Sigurisht, për mohuesit Ne kemi përgatitur një sërë zinxhirësh, prangash dhe zjarr flakërues.” (Ed-Dehr 76:5).

¹⁶⁷ “Dhe ai që është i verbër në këtë (botë), do të jetë i verbër edhe në ahiret, dhe më i devijuari nga udha.” (Beni Israil 17:73).

Më pas tha se pas pijes së përzierë me kamfur, ata pinë një pije tjetër që është e përzierë me xhenxhefil (*zenxhebil*). Është interesante të dimë që fjala *zenxhebil* (زنجبيل) është e përbërë nga dy fjalë: زنا (*zena*) dhe جبل (*xhebel*). زنا (*Zena*) në arabisht do të thotë *të ngjitesh lart*, kurse جبل (*xhebel*) do të thotë *mal*. Kështu ajo ka dhe një kuptim të përbërë: *të ngjitesh në mal*. Më pas duhet të dimë që pas largimit të një sëmundjeje të rrezikshme, deri sa të gëzojë shëndet të plotë, njeriu kalon në dy gjendje. E para është ajo kur elementet helmuese largohen tërësisht, trupi merr rrugën e përmirësimit dhe nuk ka më sulm të infeksionit. Pra, gjithë sulmi i sëmundjes bie. Megjithatë, trupi ende nuk ndihet i fuqishëm. Ai nuk mund të bëjë ndonjë punë të mundimshme, madje mezi mbahet në këmbë. Dhe gjendja e dytë është ajo kur njeriu e merr veten, i rikthehet shëndeti plotësisht gjë që i sjell forcë dhe gjallëri si më parë. Në këtë gjendje, ai tregohet i gatshëm edhe për t'iu ngjitur malit ose për të vrapuar nëpër lugina. E tillë gjendje i vjen njeriut në shkallën e tretë të rrugëtimit shpirtëror dhe pikërisht për këtë, Allahu i Madhërishëm flet në këtë ajet që njerëzit e shkallës së lartë pranë Zotit e pinë pijen që është e përzierë me xhenxhefil. Ata gëzojnë fuqinë e plotë të spiritualitetit dhe arrijnë të kapërcejnë edhe male të larta, të bëjnë punët më të vështira dhe të bëjnë sakrificat më të habitshme në rrugën e Zotit.

Ndikimi i xhenxhefil

Këtu është e udhës të sqarojmë se sipas mjekësisë xhenxhefili (*zenxhebil*), që në gjuhën hindi i thonë *sont'bh*, i jep energji trupit dhe qetëson dizenterinë. Në fakt, ai quhet *zenxhebil* pikërisht për arsye se i

jep fuqi trupit të dobët dhe duke i dhënë energji të tillë, e bën të gatshëm për t'iu ngjitur edhe malit. Zoti i Madhërishtëm solli këto ajete paralele, ku njëri flet për kamfurin dhe tjetri për xhenxhefilin. Kështu Ai u mëson robërve të Tij që kur të dëshirojnë të rrugëtojnë duke i lënë tundimet vetjake drejt mirësisë, së pari Ai u mundëson të mposhtin helmet e shpirtit, sa që tundimet e tyre vijnë duke rënë, njësoj si kamfuri që i mposht elementet helmuese. Për këtë arsye, kamfuri është i dobishëm për kolerën dhe tifoidin. Pra, kur edhe robit i largohen helmet e shpirtit dhe ai gëzon shëndet, por të shoqëruar me dobësi, në fazën e dytë i jepet pija prej xhenxhefili. Atëherë ai fiton fuqi të jashtëzakonshme. Pija prej xhenxhefili në të vërtetë është manifestimi i bukurisë së Zotit të Madhërishtëm që është ushqimi i shpirtit për njeriun. Kur njeriu fuqizohet me këtë manifestim, ai bëhet gati për të kapërcyer edhe malet më të larta dhe arrin të bëjë punë aq të vështira e të habitshme në rrugën e Zotit, sa askush nuk mund t'i bëjë derisa nuk e gëzon këtë afsh dashurie në zemër. Shkurt, për të shpjeguar këto dy gjendje, Zoti i Madhërishtëm përdori dy fjalë të gjuhës arabe: *kāfūr* (kamfur) që do të thotë *mposhtje* dhe *zenxhebīl* (xhenxhefil) që do të thotë *ngjitje në lartësi*.

Pjesa tjetër e ajeteve të cituara më parë është:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿١٦٨﴾

---

¹⁶⁸ “Sigurisht, për mohuesit Ne kemi përgatitur një sërë zinxbirësh, prangash dhe zjarr flakëruës.” (Ed-Dehr 76:5).

Mohuesve, pra atyre që nuk duan ta pranojnë të vërtetën, Ne u kemi përgatitur *zinxhirë, pranga* që u hidhen nëpër qafë, dhe një *zjarr* flakërues. Kuptimi i këtij ajeti është që ata që nuk e kërkojnë Zotin e Madhërishëm me zemër të sinqertë, vuajnë nga një reaksion i rëndë. Ata përfshihen thellë në botën materiale, sikur të jenë të lidhur pas saj me zinxhirë nëpër këmbë dhe përkulen kaq poshtë në punët tokësore, sikur të kenë pranga nëpër qafë që nuk i lejojnë të ngrenë kokën drejt qiellit. Po kështu, në zemër ata kanë një zjarr lakmie dhe dëshirash, që i nxit të arrijnë këtë sasi parash, të fitojnë këtë pasuri, të pushtojnë këtë shtet, të mundin këtë armik, të kenë kaq shumë para dhe kaq shumë pasuri etj.. Zoti i Madhërishëm kur i sheh të padenjë dhe tërësisht të zënë në punët e këqija, ua ngjit këto tri gjëma.

Këto ajete gjithashtu tregojnë se kur njeriu bën një veprë të caktuar, në përputhje me këtë, edhe Zoti bën një veprë. Për shembull, kur njeriu vepron duke mbyllur të gjitha dritaret e dhomës, karshi kësaj veprë të tij, bëhet vepra e Zotit të Madhërishëm që ia errëson dhomën. Sepse gjërat, të cilat në ligjin e natyrës, janë bërë si rezultate të pandryshueshme të veprimeve tona të caktuara, në fakt janë veprat e Zotit, sepse pikërisht Ai është Shkaku i të gjitha shkaqeve. Ngjashëm me këtë, nëse dikush pi helm vdekjeprurës, duke iu përgjigjur këtij veprimi të tij, ekzekutohet vepra e Zotit që e shkatërron atë njeri. Ose kur dikush bën një punë të padenjë të tillë që i shkakton atij një sëmundje ngjithëse, veprimi i Zotit i përgjigjet duke ia ngjitur atë sëmundje. Pra, ne shohim përditë që në jetën e kësaj bote çdo punë e jona sjell një pasojë dhe ajo pasojë është punë e Zotit të Madhërishëm.

I njëjtë është ligji edhe për botën e besimit. Siç na tregon qartë Zoti i Madhërishëm në dy shembujt që vijojnë:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَهُمْ سُبُلَنَا. ¹⁶⁹

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ. ¹⁷⁰

Për ata që përpiqen maksimalisht duke kërkuar Zotin, vepra Jonë e sigurt kundrejt kësaj vepre të tyre është që Ne ua tregojmë rrugët Tona. Po ashtu, ata që morën shtrembësinë dhe nuk deshën të ndiqnin rrugën e drejtë, vepra Jonë që u përgjigjet veprës së tyre është që Ne ua shtrembërojmë zemrat. Duke e bërë edhe më të qartë, Zoti thotë:

وَمَنْ كَانَتْ فِي هَنَدِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ¹⁷¹

Ai që mbeti i verbër në këtë botë, po i verbër do të jetë edhe në botën vijuese, madje edhe më keq se të verbrit. Ky ajet tregon që robërit e mirë e shohin Zotin që në këtë botë. Që në këtë botë ata gëzojnë manifestimin e të Dashurit të tyre, për hir të të cilit, ata humbasin çdo gjë tokësore. Shkurt, thelbi i ajetit në fjalë është që themeli i jetës së parajsës vendoset që në këtë botë. Gjithashtu, edhe verbëria e ferrit e ka rrënjën në jetën e papastër dhe të errët të kësaj bote. Dhe Zoti tha:

---

¹⁶⁹ “Dhe (për) ata që përpiqen në rrugën Tonë, Ne patjetër do t’ua tregojmë rrugët Tona.” (El-‘Ankebut 29:70)

¹⁷⁰ “Pra, kur ata bënë shtrembëri, Allahu ua shtrembëroi zemrat.” (Es-Saff 61:6)

¹⁷¹ “Dhe ai që është i verbër në këtë (botë), do të jetë i verbër edhe në ahiret, dhe më i devijuari nga udha.” (Beni Israil 17:73).

وَدَّبَّرَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ هُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ¹⁷²

Ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, do të trashëgojnë kopshtet (xhenetet) nëpër të cilat rrjedhin lumenj.

Në këtë ajet, Zoti i Madhërishëm shëmbëlleu besimin me kopshtin, nëpër të cilin rrjedhin lumenj. Duke dhënë një filozofi shumë të lartë, Zoti i Madhërishëm në këtë shembull na tregoi që të njëjtën lidhje që kanë lumenjtë me kopshtin, kanë edhe veprat me besimin. Ashtu siç një kopsht nuk mund të gjelbërojë pa vadijtje, në të njëjtën mënyrë, besimi nuk mund të qëndrojë pa veprat e mira. Nëse ka besim dhe mungojnë veprat, ai besim është i pavlerë. Dhe nëse ka vepra dhe nuk ka besim, ato vepra janë dukje. E vërteta që tregon Islami është që xheneti është një pasqyrë e besimit dhe e veprave të kësaj bote dhe jo diçka e huaj për njeriun. Pra, xheneti i njeriut buron po prej njeriut. Xheneti është pikërisht besimi dhe veprat e mira të tij. Atë ai fillon ta shijojë që në këtë botë dhe, në një mënyrë të fshehtë, që këtu atij fillojnë t'i duken kopshtet e besimit dhe lumenjtë e veprave të mira. Në botën vijuese këto kopshte do t'i duken hapur. Mësimi i shenjtë i Zotit na udhëzon se besimi i pastër, i palëkundur dhe i përsosur në Zot, në atributet dhe në punët e Tij, është si një kopsht (xhenet) i bukur me plot pemë e fruta, dhe veprat e mira janë si lumenj që e vadin kopshtin. Kurani Famëlartë thotë:

---

¹⁷² "Dhe jepu lajm të gëzueshëm atyre që besuan dhe bënë vepra të mira, që për ta ka kopshte, nëpër të cilat rrjedhin lumenj." (El-Bekare 2:26).

صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿١٧٣﴾ تُوْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ -¹⁷³

Fjala e besimit që është e lirë nga çdo ekstrem, e pastër nga çdo e metë, nga çdo gënjeshtër dhe nga çdo kotësi dhe që është e përsosur nga çdo anë, i shëmbëllen pemës së shëndoshë, që ka rrënjët thellë në tokë dhe degët të përhapura në qiell dhe jep frutat e saj në çdo kohë. Nuk i vjen asnjë kohë, që degët e saj të mbeten pa fruta. Në këtë përshkrim, Zoti i Madhërishëm shëmbëlleu fjalën e besimit me një pemë përherë frutdhënëse, duke treguar tri shenja të saj:

Së pari, rrënjët e saj, që do të thotë kuptimi i besimit, të jetë i vendosur në tokën e zemrës së njeriut. Pra, ndërgjegjja dhe karakteri i tij ta kenë pranuar vërtetësinë dhe realitetin e tij.

Së dyti, degët e asaj fjale të jenë të përhapura në qiell, që do të thotë se besimi të jetë i logjikshëm dhe të përputhet me ligjin qiellor të natyrës, i cili është vepra e Zotit. Me fjalë të tjera, argumentet për vërtetësinë dhe saktësinë e asaj fjale të gjenden në ligjin e natyrës dhe se ato të jenë kaq të larta, sikur të jenë në qiell, të cilat të mos i zërë dot dora e akuzës.

Së treti, ajo të ketë frutën e saj të denjë për t'u ngrënë dhe për t'u gjendur në çdo kohë. Pra, pasi ajo fjalë të vihet në praktikë, të japë

---

¹⁷³ "Allahu paraqiti shembullin e një fjale të mirë me një pemë të mirë, e cila rrënjën e ka të ngulitur dhe degën e ka në qiell! Ajo jep frutën e saj në çdo kohë". (Ibrahim 14:25-26).

bekimet dhe ndikimet e saj pozitive në çdo kohë, dhe jo të japë rezultatin për një kohë të caktuar dhe të reshtë.

Ai vijon:

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿١٧٤﴾

Fjala e papastër i ngjan pemës që është e shkukur nga toka dhe që nuk zë karar asgjekund. Kjo do të thotë se ajo nuk pranohet nga natyra e pastër e njeriut dhe nuk qëndron as sipas argumenteve të logjikshme, as sipas ligjit të natyrës dhe as sipas ndërgjegjes njerëzore. Ajo rri thjesht si një tregim a përrallë.

Për botën e ahiretit, Kurani Famëlartë siç i shëmbëllen *pemët e pastra* të besimit me rrush, shegë dhe fruta të tjera të shijshme dhe tregon se atë ditë ato do t'u përngjajnë këtyre frutave, në të njëjtën mënyrë, *pemën e ndyrë* të mosbesimit në botën e ahiretit, e quan زَعُومٌ *zekkum*, siç thotë:

أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الرَّقُومِ ﴿١٧٤﴾ إِنَّا جَعَلْنَهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿١٧٥﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿١٧٥﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿١٧٥﴾

---

¹⁷⁴ “Dhe shembulli i një fjale të keqe është si një pemë e keqe, që është shkukur nga toka, (e që) nuk qëndron më.” (Ibrahim 14:27).

¹⁷⁵ “A është kjo më e mirë si pritje apo pema e zekumit?! Ne e kemi bërë atë si sprovë për keqbërësit. Ajo është një pemë që del nga fundi i xhebenemit. Frutat e saj janë sikur kokat e djajve.” (Es-Saffat 37:63-66).

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامٌ الْأَثِيمِ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلِي الْحَمِيمِ ---
 ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ¹⁷⁶

Tregoni, cilat janë më të mira, kopshtet e xhenetit apo pema e *zakkum*-it, që është një bela për keqbërësit. Ajo është një pemë që del nga rrënja e xhehenemit, që do të thotë se lind nga arroganca dhe vetadhurimi, sepse kjo pikërisht është rrënja e xhehenemit. Fryti i saj është sikur koka e *shejtanit* (djallit). *Shejtan* do të thotë *ai që shkatërrohet* dhe kjo fjalë vjen nga një rrënjë e gjuhës arabe *شيط she-je-ta*. Me pak fjalë, ta hash këtë frutë do të thotë të shkatërrosh veten. Më pas tha: Pema e *zakkumit* është ushqim për banorët e xhehenemit, të cilët zgjodhën me vetëdije mëkatin. Ajo do t'u valojë në bark atyre që do ta hanë atë, sikur të jetë bakër i shkrirë. Më pas, duke iu drejtuar banorit të xhehenemit thotë: Shijoje këtë pemë, se qenke i plotfuqishëm dhe i nderuar! Kjo është një shprehje me plot zemërim, e cila do të thotë: po të mos tregoheshe arrogant dhe po të të mos pengonte krenaria jote nga pranimi i së vërtetës, sot nuk do të ishe në këtë vështirësi. Ky ajet gjithashtu tregon se fjala *زَقُّومُ zakkum*, në të vërtetë është e përbërë nga *ذق zuk* dhe *ام am*, ku pjesa e parë është nga *dhuk*, kurse *am* është përmbledhja e fjalisë:

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ

¹⁷⁶ "Sigurisht, pema e *zakkumit* është ushqimi i mëkatarit. Është sikur bakri i shkrirë; do të vlojë në bark, sikur vlon uji i nxehtë... Shijoje! Ti për njëmend ishe i plotfuqishmi, i nderuari!" (Ed-Duhan 44:44-50).

Ti ishe “i plotfuqishmi” dhe “i nderuari”.

Pra, ا (elif) është shkronja e parë e kësaj fjalie, kruse م (mim) është e fundit. Ndërsa, ذ (dh) është ndryshuar me ز (z) për shkak të përdorimit të shpeshtë. Përmbledhja është që ashtu siç Allahu i Madhërisëm i shëmbëlleu fjalët e besimit të zbatuara në jetën e kësaj bote me parajsën, në të njëjtën mënyrë, fjalët e mosbesimit të praktikuar në jetën e kësaj bote, i shëmbëlleu me *zekkum*-in dhe atë e quajti pemën e xhehenemit, duke treguar kështu, se rrënjët e parajsës dhe të ferrit hidhen që në këtë botë. Në lidhje me xhehenemin, Ai pohon edhe në një ajet tjetër:

نَا۟رُ ٱللّٰهِ ٱلْمَوْءَدَةُ ۗ ٱلَّتِي تَطَّلُعُ عَلَى ٱلْأَفْءِدَةِ ۗ¹⁷⁷

Xhehenemi është zjarri që buron nga zemërimi i Zotit dhe që digjet prej mëkateve të njerëzve dhe që më së pari ua pushton zemrën. Kjo tregon që rrënjët e këtij zjarri në të vërtetë janë brengat, dëshpërimet dhe dhimbjet që kaplojnë zemrën, sepse të gjitha ndëshkimet shpirtërore më së pari zemra i vuan dhe pastaj ato përfshijnë gjithë trupin. Në një ajet tjetër Zoti tha:

وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ. ۗ¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ “Ajo (hutame) është zjarri i Allahut, djegës i vazhdueshëm, që godet befasisht në zemrat.” (El-Humeze 104:7-8).

¹⁷⁸ “...lëndë djegëse e të cilit janë njerëzit dhe gurët...” (El-Bekare 2:25).

Lëndët djegëse të zjarrit të xhehenemit që mbajnë atë të ndezur janë dy gjëra:

1) Njerëzit që në vend të Zotit të vërtetë, adhurojnë gjëra të tjera ose ata që duan të adhurohen nga të tjerët, siç thotë në një ajet tjetër:

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ¹⁷⁹

Ju dhe të adhuruarit tuaj të rremë do të hidhen në ferr.

2) Lënda djegëse e dytë janë idhujt. Pra, po të mos kishin zota të rremë, po të mos kishin idhuj dhe as adhuruesit e tyre, nuk do të kishte as xhehenemi. Këto ajete tregojnë që në Librin e pastër të Zotit, xheneti dhe xhehenemi nuk ngjasojnë me këtë botë fizike, por burojnë nga çështjet shpirtërore. Po, këto në botën tjetër do të kenë një trup, që nuk do të jetë nga kjo botë fizike.

Mjeti për të krijuar lidhje të përsosur shpirtërore me Zotin e Madhërisëm

Le t'i rikthehemi temës kryesore. Mjeti për të krijuar lidhje të përsosur shpirtërore që tregon Kurani Famëllartë është Islami dhe lutja që përmend surja El-Fatiha. Që do të thotë, së pari ta dedikojmë gjithë jetën tonë në rrugën e Zotit dhe më pas të bëjmë vazhdimisht lutjen që Zoti ua mësoi muslimanëve në suren El-Fatiha. Thelbi i të gjithë besimit Islam janë këto dy gjëra: Islami dhe lutja e El-Fatihës. Ky

---

¹⁷⁹ "Njëmend, ju dhe ajo që adhuroni në vend të Allahut, jeni lëndë djegëse e xhehenemit." (El-Enbija 21:99).

është mjeti i përsosur me të cilin njeriu që në këtë botë mund ta arrijë Zotin dhe mund të pijë ujin e shpëtimit të vërtetë. Madje, ky është i vetmi mjet që ligji Hyjnor ka përcaktuar për përparimin maksimal të njeriut dhe për takimin e tij me Zotin. Vetëm ata që hyjnë në zjarrin shpirtëror që gjendet në kuptimin e Islamit dhe që vazhdimisht e bëjnë lutjen e El-Fatihës, e gjejnë Zotin.

Çfarë është **Islami**? Është zjarri që shkrumbon tundimet e jetës sonë tokësore si dhe zotat e rremë që ne krijojmë vetë dhe na përgatit të flijohemi përpara të Adhuruarit të Shenjtë me gjithë jetën, pasurinë dhe nderin tonë. Është burimi që kur hyjmë në të, ne pimë ujin e jetës së re dhe të gjitha aftësitë tona shpirtërore krijojnë lidhje të tillë me Zotin, siç janë lidhjet farefisnore. Kështu, një zjarr buron vetëtimthi nga qenia jonë dhe një zjarr tjetër na zbret prej së larti. Me bashkimin e këtyre dy flakëve na zhuriten plotësisht të gjitha dëshirat dhe epushet tona, si dhe merr fund dashuria jonë për dikë a diçka tjetër përballë Zotit. Ne përjetojmë “vdekje” të jetës sonë të mëparshme. Kjo gjendje, sipas Kuranit Famëlartë, quhet *islam*. Pra, Islami na mundëson vdekje të tundimeve shpirtërore. Më pas, përmes lutjes ne ringjallemi sërish. Për këtë jetë të dytë, shpallja Hyjnore është një domosdoshmëri. Arritja e kësaj shkalle quhet *takim me Zotin*. Njeriu që arrin këtë shkallë krijon një lidhje kaq të ngushtë me Zotin, saqë sikur e sheh Atë me sytë e tij. Atij i jepet fuqia. I ndriçohen gjithë shqisat dhe aftësitë e brendshme. Graviteti i jetës së pastër e tërheq fuqimisht. Kur njeriu arrin pikërisht këtë shkallë, Zoti bëhet sytë e tij, me të cilët ai sheh, gjuha e tij me të cilën ai flet, duart e tij me të cilat ai sulmon, veshët e

tij me të cilët ai dëgjon dhe këmbët e tij me të cilat ai ecën. Këtë e tregon Zoti i Madhërisëm në ajetin:

يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ¹⁸⁰.

Dora e tij është Dora e Zotit, që është sipër duarve të tyre.

Gjithashtu, Ai thotë:

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَنْ يَكُنَّ اللَّهُ رَمِيًّا¹⁸¹.

Kur ti gjuajte gurë, nuk i gjuajte ti, por Zoti i gjuajti.

Pra, në këtë shkallë njeriu krijon lidhje të plotë me Zotin. Pëlqimi i shenjtë i Zotit rrjedh në mishin e në shpirtin e tij. Forcat morale që deri më parë ishin të dobëta, në këtë shkallë bëhen të fuqishme si malet. Mendja dhe logjika e tij fitojnë një dritë të jashtëzakonshme. Pikërisht këtë e thotë Allahu i Madhërisëm në këtë ajet:

وَأَيُّدُهُمْ بِرُوحِ مَنَّةٍ¹⁸².

[“... dhe Ai i ndihmoi me Shpirtin prej Vetes.”]¹⁸²

Në këtë shkallë, valët e dashurisë dallgëzojnë caq fuqishëm brenda njeriut, saqë të vdesë për hir të Zotit, të përfshihet në mijëra vështirësi, të poshtërohet për hir të Tij, bëhen caq të lehta për të, si të thyejë një

---

¹⁸⁰ “Dora e Allahut është mbi duart e tyre.” (El-Fet’h 48:11).

¹⁸¹ “... dhe (o Muhammed!) kur ti gjuajte gurë (në drejtim të tyre), nuk i gjuajte ti, por Allahu i gjuajti.” (El-Enfal 8:18).

¹⁸² El-Muxhadile 58:23.

fije kashte. Ai vazhdimisht tërhiqet pas Zotit të Madhërishëm, pa e kuptuar se çfarë e tërheq. Një dorë e padukshme e lëviz gjithkund. Përmbushja e pëlqimeve të Zotit bëhet qëllimi primar i jetës së tij. Në këtë shkallë Zoti i afrohet jashtëzakonisht shumë, siç Ai thotë:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ.¹⁸³

Ne jemi më afër tij sesa damari i jetës.

Njeriu në këtë gjendje është si fruta e pjekur, që bie vetvetiu nga pema. Në të njëjtën mënyrë, të gjitha lidhjet e ulëta të tij bien dhe asgjësohen. Lidhja e tij me Zotin e vet thellohet kaq shumë, sa që ai largohet nga krijesat dhe bekohet me komunikimet dhe bisedat e Zotit. Dyert që mundësojnë këtë komunikim janë të hapura edhe tani, siç ishin të hapura më përpara. Edhe tani bekimi i Zotit ua jep këtë dhuratë atyre që e kërkojnë, siç jepte më përpara. Por kjo rrugë nuk arrihet vetëm me fjalë boshe dhe kjo derë nuk hapet me tregime të rreme dhe me llafazanëri. Ka shumë që e kërkojnë, por pak janë që e gjejnë. Pse kështu, vallë? Sepse kjo gradë kërkon vullnetin e vërtetë dhe sakrificën e vërtetë. Fjalët edhe sikur t'i përsërisni deri në kiamet, çfarë do t'ju sjellin?! Kushti i parë i kësaj rruge është të hidhni hapin e sinqertë në këtë zjarr, prej të cilit njerëzit frikësohen dhe largohen. Nëse nuk ka vullnet dhe vepra, fjalët janë asgjë. Lidhur me këtë, Allahu i Madhërishëm thotë:

---

¹⁸³ “Ne jemi më afër tij sesa damari i qafës.” (Kaf 50:17).

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي
لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ¹⁸⁴

Nëse robërit e Mi të pyesin rreth Meje se ku Jam, thuaju se Unë jam shumë afër tyre. Unë i përgjigjem lutjes së lutësit. Andaj, duhet që edhe ata të kërkojnë takimin Tim përmes lutjeve dhe të Më besojnë, që të kenë sukses.

---

¹⁸⁴ “Kur robërit e Mi të pyesin rreth Meje, Unë pa dyshim jam afër. I përgjigjem lutjes së lutësit, kur ai Më lutet. Prandaj, edhe ata le t’i përgjigjen thirrjes Sime dhe le të më besojnë Mua, që të udhëzohen.” (El-Bekare 2:187).

PYETJA E DYTË

Çfarë ndodh me njeriun pas vdekjes?

Gjendja e njeriut pas vdekjes nuk është diçka e re, përkundrazi, gjendjet e jetës së kësaj bote, atij i qartësohen edhe më shumë. Besimet dhe veprat, qofshin të mira apo të këqija, në këtë botë, njeriu i ka disi të fshehta dhe ilaçi apo helmi i tyre krijon një ndikim të fshehtë e të vazhdueshëm në qenien e tij. Por në botën vijuese nuk do të ndodhë kështu. Të gjitha këto gjendje do të shfaqen me pamjen e tyre të vërtetë.

Mund ta kuptoni me atë çfarë ndodh në ëndërr. Gjendjet që mbizotërojnë në trupin e njeriut, i shfaqen fizikisht në ëndërr. Kur e kapin ethet e temperaturës, shpesh shikon flakë dhe zjarr. Kur sëmuret nga gripi ose nga i ftohti, e sheh veten në ujë. Pra, ai sheh në ëndërr gjendje të ndryshme në formë fizike, sipas përgatitjes që bën trupi i tij për shkak të sëmundjeve të ndryshme.

Duke kuptuar fenomenin e ëndrës, çdo njeri mund të kuptojë se e tillë do të jetë praktika e Allahut edhe për botën vijuese. Ashtu siç ëndrra krijon ndryshimin dhe e përkthen gjendjen shpirtërore në një gjendje fizike, në të njëjtën mënyrë do të ndodhë edhe në botën pasardhëse. Atje do të na shfaqen veprat dhe pasojat e veprave tona në një formë fizike. Gjithçka që do të mbartim fshehtas nga kjo botë, atje do të na shfaqet në ballë. Sikundër gjithçka që sheh njeriu në ëndërr me një sërë simbolesh, pa menduar se janë simbole, përkundrazi, duke i përjetuar

tërësisht reale, në të njëjtën mënyrë, do të ndodhë edhe në botën tjetër. Madje, përmes simboleve të tilla, atje Zoti do të manifestojë krijimin e ri përmes fuqisë së Tij, sepse Ai është Krijuesi i përsosur. Andaj, nëse themi se ato nuk janë simbole, por është një krijim i ri nga fuqia e Zotit, ky pohim do të jetë i saktë, i drejtë dhe real. Zoti thotë:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ -¹⁸⁵

Asnjë shpirt që bën mirësi, nuk di se çfarë bekimesh janë mbajtur të fshehta për të, si shpërblim të asaj çka bëri ai.

Pra, Zoti i cilësoi të fshehta të gjitha ato bekime, saqë nuk mund t'ua gjesh shembullin në bekimet e kësaj bote. Dihet që bekimet e kësaj bote nuk janë të fshehta për ne. Ne njohim qumështin, shegën, rrushin etj., dhe ato i konsumojmë përditë. Kjo tregon se bekimet e botës tjetër janë të tjera, të cilat me bekimet e kësaj bote ngjajnë vetëm në emërtime. Andaj, ai që mendon se parajsja është një koleksion bekimesh të kësaj bote, nuk ka kuptuar asnjë shkronjë të Kuranit Famëlartë.

Ajo që thashë si shpjegim të ajetit që citova, përputhet edhe me fjalën e Udhëheqësit dhe Profetit tonë, i Dërguari i Allahut^{savs}, ku ai thotë se xheneti dhe bekimet e tij janë gjërat që as nuk i ka parë ndonjë sy, as nuk i ka dëgjuar ndonjë vesh dhe as nuk i ka ndier ndonjë zemër.

---

¹⁸⁵ “Asnjë shpirt nuk di se çfarë është mbajtur e fshehtë për t’ia qetësuar syrin.” (Es-Sexhde 32:18)

Kurse ne i shohim me sytë tanë bekimet e kësaj bote, i dëgjojmë me veshët tanë dhe i ndiejmë në zemër.

Kështu që, kur Zoti dhe i Dërguari i Tij pohojnë se ato janë krejt të veçanta, ne do të largohemi nga Kurani nëse besojmë se në xhenet do të jetë po ky qumësht që shohim në këtë botë dhe që mjelim nga lopët dhe buallicat. Me demek aty do të ketë tufa pafund bagëtish që prodhojnë qumësht, bletë nëpër pemë me hojet e tyre, dhe engjëj që dalin dhe vërshojnë mjaltë që rrjedh si lumenjtë. Mendime të tilla, vallë, a kanë ndopak lidhje me mësimin [Kuranin] ku gjenden këto ajete, të cilat pohojnë se njerëzit e kësaj bote nuk i kanë parë asnjëherë bekimet e xhenetit, që i ndriçojnë shpirtin njeriut, i shtojnë njohjen e Zotit dhe që janë si ushqime shpirtërore për të?! Pavarësisht se këto ushqime janë përmendur me terma fizike, njëkohësisht është sqaruar se burimi i tyre është shpirti dhe drejtësia.

Të mos mendojë askush se ajetet e mëposhtme pohojnë se të gjitha bekimet që do të gëzojnë banorët e xhenetit, ata do t'i njohin dhe do të pohojnë se pikërisht këto i kanë pasur edhe më përpara. Allahu i Madhërishtëm thotë:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ هُمْ فِي جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا.¹⁸⁶

---

¹⁸⁶ “Dhe jepu lajm të gëzueshëm atyre që besuan dhe bënë të mira, që për ta ka kopshte (xhenete), nëpër të cilat rrjedhin lumenj. Kurdoherë që do t’u jepet ndonjë frutë prej tyre

Atyre që besojnë dhe bëjnë vepra të mira dhe që nuk kanë pasur asnjë papastërti në veprat e tyre, jepu lajmin e mirë që do të trashëgojnë xhenete, nëpër të cilat rrjedhin lumenj. Kur ata do të shijojnë frutat e pemëve të botës tjetër, të cilat i kishin gjetur edhe në jetën e kësaj bote, do të pohojnë: “Këto fruta qenkan si ato që na ishin dhënë edhe më herët”, sepse do t’i gjejnë të ngjashme me të mëparshmet.

Tani, do të jetë gabim dhe krejtësisht kundër domethënies së qartë të këtij ajeti nëse dikush mendon se “frutat e ngjashme me frutat e mëparshme”, nënkuptojnë frutat fizike të kësaj bote. Allahu i Madhërishëm, në këto ajete, thotë se ata që besuan dhe bënë vepra të mira, me dorën e vet ndërtuan një xhenet, pemët e të cilit përbëhen nga besimi, kurse lumenjtë e tij nga veprat. Atje do të hanë frutat e pikërisht këtij xheneti dhe që do të jenë shumë më të qarta dhe shumë më të ëmbla sesa ato që kishin ngrënë në këtë botë. Dhe ngaqë këta njerëz do t’i kenë ngrënë këto fruta shpirtërore edhe në këtë botë, andaj do t’i njohin edhe në botën tjetër dhe do të thonë: *“Këto janë sikur ato fruta që kemi ngrënë edhe më parë”*.

Pra, ky ajet tregon shumë qartë se ata që kanë ngrënë ushqimin e dashurisë së Zotit në këtë botë, të njëjtin ushqim do ta gjejnë në një formë fizike edhe në botën tjetër. Dhe ngaqë ata do ta kenë shijuar këtë dashuri dhe mirësjellje, do ta njohin edhe atje. Për këtë arsye, shpirtrat e tyre do ta kujtojnë kohën kur ata kalonin në vetmi, nëpër

---

si ushqim, ata do të thonë: “Kjo është ajo që na ishte dhënë edhe më parë!” Por atyre u ishte dhënë (ushqim) i ngjashëm me të.” (El-Bekare 2:26)

qoshe dhe në errësira të natës kur përkujtonin me mall të Dashurin e Vërtetë dhe gjenin kënaqësi nga ky përkujtim.

Shkurt, ky ajet nuk flet aspak për frutat fizike. Nëse dikush mendon se përderisa njohësit e Zotit i kanë shijuar këto ushqime që në këtë botë, si mund të thuhet për to që janë të tilla që askush nuk i ka parë, as nuk i ka dëgjuar dhe as nuk i ka ndier në zemër? Edhe kështu, sipas tyre, duket se ka kontradiktë mes këtyre dy ajeteve.

Përgjigjja është që do të kishte kontradiktë nëse ajeti i Kuranit do t'u referohej bekimeve fizike të kësaj bote, gjë që nuk është e vërtetë. Gjithçka që një njohës i Zotit gëzon në formë njohjeje ndaj Zotit, në fakt, është një bekim i botës tjetër, të cilin atij i jepet si shembull për inkurajim edhe në këtë botë.

Duhet mbajtur mend që njeriu i Zotit nuk i përket kësaj bote. Për këtë arsye bota nuk e do atë. Ai i përket qiellit, andaj gëzon bekimin qiellor. Njeriu i tokës merr bekimet tokësore dhe njeriu i qiellit merr bekimet qiellore. Kështu që, është shumë e vërtetë që ato bekime janë mbajtur të fshehta nga veshët e botës, nga zemrat e botës dhe nga sytë e botës. Njeriu i Zotit, që t'i jepet për të pirë kupa shpirtërore, pranon një vdekje në jetën e tij tokësore. Kjo kupë kur atij do t'i jepet në botën vijuese në një formë të materializuar, ai do ta kujtojë shijen e saj që kishte përjetuar gjatë jetës së kësaj bote. Por është i vërtetë edhe fakti se ai do të konsiderojë sytë dhe veshët e botës si të pavetëdijshëm ndaj këtij bekimi, sepse ai ishte në botë, por pa qenë pjesë e saj. Prandaj, edhe ai do të dëshmojë se bekimi i xhenetit nuk është si bekimet e kësaj bote. Në këtë botë, as syri i tij nuk e ka parë një bekim të tillë, as

veshi i tij nuk e ka dëgjuar dhe as zemra e tij nuk e ka përjetuar. Ai pa një shembull të atyre dhuratave të *ahiretit*¹⁸⁷ që nuk ishin të kësaj bote, por që ishin një lajm i botës vijuese, të cilat kishin lidhje vetëm me atë botë dhe që nuk kishin asnjë lidhje me botën tokësre.

Tri domethënie kuranore për botën tjetër

Duhet ditur që gjendjet që i vijnë njeriut pas vdekjes, Kurani Famëlartë parimisht i ndan në tri lloje, të cilat janë edhe tri domethënie kuranore për botën e përtejme. Le t'i trajtojmë veç e veç.

Domethënia e parë

Domethënia e parë është që Kurani Famëlartë vazhdimisht pohon se bota e *ahiretit* nuk është diçka e re, përkundrazi, të gjitha pamjet e saj janë hijet dhe ndikimet e kësaj bote. Siç thotë:

وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَبْعَهُ فِي عُنُقِهِ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٨٨﴾

Ne, që në këtë botë i kemi lidhur çdo njeriu në qafë, ndikimin e veprave të tij. Pikërisht këto ndikime të fshehta do t'ia shfaqim ditën e kiametit si një libër të hapur veprash.

Në këtë ajet fjala arabe është "تائر" *tair*, që do të thotë "shpend", dhe në kuptimin alegorik ajo nënkupton edhe veprën, sepse çdo vepër, qoftë e mirë apo e keqe, pas realizimit fluturon lart si një shpend dhe munda e

---

¹⁸⁷ *Ahired* do thotë bota tjetër kur do të ringjallen njerëzit.

¹⁸⁸ "Çdo njeriu i lidhëm dosjen e veprave të tij në qafë. Atë do t'ia nxjerrim ditën e kiametit si një libër, që ai do ta gjejë të hapur." (Beni Israil 17:14).

kënaqësia e saj përfundojnë duke lënë pas ndikimin e saj në zemër, i rëndë ose i lehtë qoftë ai.

Sipas Kuranit, parimisht çdo vepër e njeriut gdhend fshehtas një ndikim të vet. Në raport me këtë, ekzekutohet vepra e Zotit të Madhërishëm, e cila nuk e lë mëkatin ose mirësinë e njeriut të humbasë. Madje, gjurmët e veprës së njeriut shkruhen në zemrën e tij, në fytyrën e tij, në sytë dhe veshët e tij, në duart dhe këmbët e tij. Kjo përbën një libër të fshehtë veprash, që do të shpalojë hapur në botën tjetër.

Në një ajet tjetër, duke iu referuar banorëve të xhenetit, Ai thotë:

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ¹⁸⁹

Atë ditë drita e besimit, të cilën besimtarët e gëzojnë përbrenda, do t'u shfaqet hapur duke u prirë në të djathtën e tyre.

Në një ajet tjetër, duke iu referuar keqbërësve, Ai thotë:

أَلْهَنَكُمْ التَّكَاثُرُ ۖ حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۖ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۖ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۖ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۖ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۖ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۖ ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۖ¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ “... ditën kur do të shohësh besimtarët dhe besimtare, që drita e tyre vrapon përpara tyre dhe në të djathtën e tyre.” (El-Hadid 57:13).

¹⁹⁰ “Gara për pasuri ju ka shkatërruar! Gjersa keni parë edhe varre. Kujdes! Së shpejti do ta kuptoni. Sërish kujdes! Së shpejti do ta kuptoni. Kujdes! Po ta dini me dijen e

Lakmia dhe etja për botën ju ka ndalur nga kërkimi *ahiretit*, aq sa keni përfunduar në varre. Mos e lidhni zemrën me botën! Së shpejti do të kuptoni se nuk është mirë ta lidhni zemrën me botën! Sërish ju them, së shpejti do të kuptoni se nuk është mirë ta lidhni zemrën me botën. Po të keni dijen e vërtetë, do ta shihni xhehenemin (ferrin) që në këtë botë. Më pas do ta shihni atë në *berzah* me syrin e bindjes. Më pas, në botën kur do të ringjalleni, do të jepni llogari për gjithçka dhe ai ndëshkim do t'ju bjerë tërësisht. Atëherë, jo thjesht me gojëdhënë, por do ta kuptoni xhehenemin në mënyrë reale.

Tri shkallët e dijes

Në këto ajete, Allahu i Madhërisëm ka thënë qartazi se keqbërësit qysh në këtë botë përjetojnë përbrenda një jetë ferri dhe nëse do të reflektojnë, do të arrijnë ta shohin ferrin e tyre që në këtë botë.

Gjithashtu, në këto ajete, Allahu i Madhërisëm ka ndarë dijen në tri shkalla: Dija përmes arsyes, dija përmes konstatimit dhe dija e vërtetë përmes përjetimit. Këtë mund ta kuptojmë me një shembull të thjeshtë. Kur dikush sheh tym nga larg, mendon dhe beson se aty ka zjarr, sepse e di që tymi dhe zjarri kanë lidhje të pandashme. Ku ka tym, aty duhet të ketë edhe zjarr. Kjo është shkalla e dijes përmes arsyes (*'Ilmul-jekin*). Më pas, kur i shikon flakët e zjarrit, kemi shkallën

---

bindjes, patjetër do të shikoni xhehenemin. Më pas, patjetër do ta shikoni atë me syrin e bindjes. Më pas, patjetër do të pyeteni atë ditë për bekimet.” (Et-Tekathur 102:2-9).

e dijes përmes konstatimit (*Ajnul-jekin*). Dhe kur hidhet në zjarr dhe e përjeton atë, arrin shkallën e dijes përmes vërtetësisë (*Hakkul-jekin*).

Në ajetet e mësipërme, Allahu i Madhërishëm thotë se njeriu që në këtë botë mund të perceptojë xhehenemin deri në shkallën e arsyes, më pas në botën e *berzabut*, e kupton në shkallën e dëshmimit dhe në botën e ringjalljes, kjo dije do t'i vërtetohet deri në shkallën e përjetimit.

Tri botët

Vlen të shpjegohet që sipas Kuranit Famëlartë ka tri botë.

E para është kjo botë, bota e veprave dhe bota e parë. Në këtë botë njeriu bën mirësi ose ligësi, kurse në botën e ringjalljes, edhe pse ka përparime për mirëbërësit, ato vijnë si bekime të Zotit dhe nuk kanë lidhje me përpjekjet e njeriut.

E dyta është bota e *berzabut*. Në të vërtetë, *berzah* بَرزَخ në gjuhën arabe i thonë asaj që vjen mes dy gjërave, pra e ndërmjetme. Dhe ngaqë gjendet mes botës së parë dhe botës së ringjalljes, kjo periudhë quhet *berzah*. Por që kur është krijuar bota, kjo fjalë është përdorur për botën e ndërmjetme, andaj fjala *berzah* në vetvete përbën një dëshmi të madhe për ekzistencën e botës së ndërmjetme.

Unë kam dhënë prova në librin tim të titulluar: "*Minenur-Rahman*", që fjalët arabe janë ato që kanë buruar nga goja e Zotit dhe se është vetëm kjo gjuhë, që është gjuha e Zotit të Shenjtë, gjuha e lashtë, burimi i dijeve, nëna e të gjitha gjuhëve dhe froni i parë dhe i fundit për shpalljen Hyjnore. Është froni i parë i shpalljes së Zotit sepse gjuha

arabe ishte gjuha e Zotit që nga fillimi. Pikërisht kjo gjuhë zbriti në këtë botë dhe bota me anë të saj krijoi gjuhë të ndryshme. Dhe është edhe froni i fundit i Zotit, sepse Zoti i Madhërishtëm zgjodhi pikërisht këtë gjuhë për të zbritur librin e Tij të fundit, që është Kurani Famëlartë.

Kështu që, *berzah* بزخ është fjalë arabe, e përbërë nga *zakh-kha* زخ dhe *berra* بر dhe që do të thotë se ka mbaruar rruga për të fituar përmes veprave dhe njeriu ka kaluar në një gjendje të fshehtë. *Berzahu* fillon kur shpërbëhet qenia e vdekshme e njeriut dhe ndahen trupi dhe shpirti. Dhe siç e shohim që trupi i tij groposet, në të njëjtën mënyrë edhe shpirti i tij hidhet në një lloj grope. Këtë e tregon fjala *zakh-kha*, pra shpirti nuk ka më aftësi për të bërë mirë apo keq, gjë që bënte derisa ishte i lidhur me trupin.

Ne dimë që shëndeti i shpirtit tonë varet nga shëndeti i trupit. Nëse truri i njeriut pëson goditje në një pjesë të caktuar, ka mundësi që ai të humbë kujtesën, të humbë aftësinë për të menduar ose të humbë ndjenjat. Po ashtu, konvulsioni i muskujve të trurit ose ënjtja apo hemorragjia ose ndonjë sëmundje tjetër e trurit që krijon ose pengon diçka të caktuar, mund të shkaktojë rënie të fikët ose krizë epilepsie ose apopleksi cerebrale. Kështu që, vetë përvoja jonë tregon bindshëm që shpirti ynë, pa qenë i lidhur me trupin, është kryekëput i padobishëm. Është krejtësisht e kotë të imagjinohet se në ndonjë kohë të caktuar shpirti ynë i vetëm i pashoqëruar nga trupi, të gëzojë ndonjë lumturi. Kjo si përrallë mund të pranohet, por nuk ka logjikë të shëndoshë. Shpirti ynë që ndihet i pafuqishëm qoftë edhe me shqetësime të vogla

të trupit, kurrësi nuk mund të mbetet në gjendje të përsosur, kur i shkëput lidhjet me trupin. Vallë, përvoja jonë e përditshme a nuk na tregon se shëndeti i trupit është i nevojshëm për shëndetin e shpirtit?! Kur dikush mes nesh kalon në pleqërinë e thellë, i plakët edhe shpirti, sikur ndonjë vjedhës t'i ketë vjedhur të gjithë korpusin e tij të dijes. Siç e thotë Allahu i Madhërishëm:

لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا.¹⁹¹

Njeriu kur kalon në pleqërinë e thellë, pavarësisht nga dija që kishte fituar, bëhet injorant përsëri.

Shkurt, përvoja jonë është një provë e mjaftueshme për të treguar që shpirti pa trup është asgjë.

Gjithashtu, nëse shpirti pa trup do të mund të bënte diçka, edhe puna e Zotit të Madhërishëm do të cilësohej e kotë, që pa arsye e lidhi shpirtin me trupin e vdekshëm. Vlen të mendojmë edhe një fakt tjetër. Zoti i Madhërishëm e krijoi njeriun për një zhvillim pakufi. Njeriu që nuk i ka arritur dot zhvillimet e kësaj bote të shkurtër pa pasur bashkëjetesën e trupit, si mund të shpresojë që zhvillimet e pastajme që janë të pakufishme, t'i arrijë i vetëm pa pasur shoqërimin e trupit?!

Pra, argumentet e parashtruara më sipër provojnë se, sipas parimeve të Islamit, që shpirti të veprojë me përsosmëri, i duhet gjithmonë të shoqërohet me trupin. Pavarësisht se trupi i vdekshëm ndahet nga

---

¹⁹¹ “... prej jush ka atë që kthehet në moshën më të pavlerë (të pleqërisë) që pasi ta ketë marrë dije, të mos dijë asgjë.” (El-Haxh 22:6).

shpirti pas vdekjes, në botën e *berzahut*, i jepet përkohësisht një trup, që të shijojë deri diku rezultatet e veprave të tij. Ky trup nuk është si i pari, por përgatitet prej një drite ose një errësire, në varësi të gjendjes së veprave.

Me një fjalë, vetë gjendja e veprave të njeriut i përbën një trup. Kjo pikërisht përmendet vazhdimisht në Fjalën e Zotit, ku disa trupa janë quajtur prej drite e disa të tjerë prej errësire, që do të thotë se ata përgatiten nga drita e veprave ose nga errësira e tyre. Ky sekret duket shumë i fshehtë, por jo kundër logjikës. Njeriu i përsosur qysh në këtë botë mund të fitojë një qenie prej drite bashkë me praninë e këtij trupi. Ka plot shembuj të këtij fakti që shohim në botën e *keshfeve* (vizioneve). Kjo është e vështirë të kuptohet për dikë që ka ndalur veten thjesht te mendja, por ata që marrin ndonjë pjesë nga bota e *keshfeve*, nuk e shohin me habi këtë lloj trupi që përftohet nga veprat, madje do të ndiejnë kënaqësi nga kjo temë.

Shkurt, ky trup që do ta gëzojë njeriu në varësi të gjendjes së veprave, do të bëhet burim i shpërblimit të veprave të mira ose i dënimit për veprat e këqija të tij. Unë personalisht kam përvojë në këtë drejtim. Kam takuar shpesh herë njerëz të vdekur në *keshf*, duke qenë krejtësisht zgjuar. Trupin e disa njerëzve të devijuar e të ligj e kam parë kaq të nxirë, sikur të ishte prej tymi. Kështu që, kam përvojë personale në këtë fushë dhe e them me të madhe që mu ashtu siç thotë Zoti i Madhërisëm, pas vdekjes çdokujt i jepet një trup, qoftë prej drite, qoftë prej errësire.

Njeriu do të gabojë nëse këmbëngul se nuk mund t'i besojë këto njohje të imëta shpirtërore, pa i provuar përmes mendjes. Ai duhet të dijë se ashtu siç syri nuk i tregon dot shijen e ëmbël të diçkaje dhe as gjuha nuk e mundëson dot që të shikojë diçka të caktuar, në të njëjtën mënyrë, dijet e botës tjetër që mund të arrihen përmes *keshefeve* (vizioneve) të pastra, nuk mund të perceptohen vetëm me anë të mendjes. Zoti i Madhërisëm ka vënë mjete të ndryshme për të fituar dijen rreth botës së panjohur. Prandaj, çdo gjë të panjohur mund ta zbuloni, nëse e kërkon me mjetin e përshtatshëm.

Edhe një gjë tjetër duhet të kemi parasysh. Njerëzit që përfundojnë në ligësi dhe devijim të thellë, Zoti i Madhërisëm në Fjalën e Tij i ka quajtur të vdekur, kurse mirëbërësit i ka cilësuar të gjallë. Arsyeja është që synimet e jetës së atyre që vdesin në një gjendje harrese ndaj Zotit, për shembull, që kaluan jetën vetëm duke ngrënë, duke pirë dhe duke ndjekur epshet, marrin fund me vdekjen e tyre dhe ata nuk marrin asnjë pjesë nga ushqimi shpirtëror. Prandaj, ata me të vërtetë vdesin dhe do të ringjallen vetëm për të mbartur ndëshkimin. Kjo është ajo që thotë Allahu i Madhërisëm në këtë ajet:

مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ¹⁹²

Ai që do të vijë si fajtor te Zoti, xhehenemi do të jetë streha e tij, në të cilën ai as nuk do të vdesë, e as nuk do të jetojë.

---

¹⁹² "Ai që arrin te Zoti i tij si fajtor, për të është xhehenemi, në të cilin ai as nuk do të vdesë dhe as nuk do të jetojë." (Ta.Ha. 20:75).

Por ata që janë të dashuruar me Zotin, nuk vdesin për shkak të vdekjes, sepse do të mbartin me vete ujin dhe bukën e tyre.

Koha e tretë quhet bota e ringjalljes që do të vijë pas *berzahut*. Në këtë kohë çdo shpirt, qoftë i mirë apo i keq, qoftë i dëlirë apo i lig, do të marrë një trup të dallueshëm. Kjo ditë është caktuar për manifestime të plota të Zotit, kur çdokush do ta njohë tërësisht Zotin e tij dhe çdo njeri do të arrijë kulmin e shpërblimit ose të dënimit. Nuk duhet të habiteni se si do ta bëjë këtë Zoti, sepse Ai është i Plotfuqishëm për të bërë çdo gjë. Ai bën atë që do. Siç Ai Vetë thotë:

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿١٩٣﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿١٩٤﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿١٩٥﴾ ... أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿١٩٦﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١٩٧﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٩٨﴾

---

¹⁹³ “Njeriu a nuk ka parë që Ne e krijuam atë prej një sperme?! Por ja, ai u bë grindavec i hapur! Dhe filloi të bëjë krabasime rreth Nesh dhe e harroi krijimin e vet. Tha: Kush do t’u japë jetë eshtrave, pasi ato të kalben? Thuaj: Ato i ringjall Ai që i krijoi për herë të parë dhe Ai është i Gjithëdijshëm për çdo krijim. ... Pra, Ai që krijoi qiejt dhe tokën, a nuk është i Fuqishëm të krijojë të tjera si ato? Patjetër që po. Madje, Ai është Krijuesi i Madh, i Gjithëdijshmi. Mjafton vetëm urdhri i Tij, kur Ai dëshiron diçka, për të thotë “Bëhu!”, atëherë ajo bëhet. Pra, i Shenjtë është Ai, në dorën e të cilit është sundimi mbi çdo gjë dhe ju tek Ai do të ktheheni.” (Ja.Sin 36:82-84).

Njeriu a nuk ka parë që Ne e kemi krijuar atë prej një pike uji që u hodh në mitër? Më pas, ja që u bë grindavec! Filloi të bënte krahasime rreth Nesh dhe harroi krijimin e vet. Dhe tha: Si mundet që të krijohet njeriu nga e para, pasi atij t'i jenë kalbur edhe eshtrat? Kush mund të ketë fuqi ta ringjallë atë edhe pas kësaj gjendjeje? Thuaju: Do ta ringjallë Ai që e ka krijuar për herë të parë dhe Ai di të bëjë krijime të çdollojti dhe në çdo mënyrë. Urdhri i Tij është i tillë që kur Ai dëshiron të bëhet diçka, vetëm thotë: "Bëhu!", dhe ajo bëhet. Pra, i Shenjtë është Ai që ka sundimin mbi çdo gjë dhe ju të gjithë tek Ai do të ktheheni.

Në këto ajete Allahu i Madhërishëm ka thënë se asgjë nuk është e pamundur për Të. Ai që krijoi njeriun nga një pikë e pavlerë, a nuk mund ta krijojë atë për herë të dytë?!

Këtu disa të paditur mund të shtrojnë pyetje se përderisa bota e tretë që është ajo e ringjalljes, do të vijë shumë vonë, i bie që për çdo njeri të mirë apo të keq, bota e *berzahut* është vetëm si një burg, gjë që duket e pakuptimtë. Ky mendim është i gabuar, dhe vjen vetëm për shkak të paditurisë. Në të vërtetë, në Librin e Zotit përmenden dy vende për shpërblimin ose dënimin e veprave përkatëse: një që është bota e *berzahut*, ku çdo njeri në një mënyrë të fshehtë do të ketë rezultatet e veta. Keqbërësit hyjnë në xhehenem që pas vdekjes. Mirëbërësit do të gëzojnë xhenetin që pas vdekjes. Ajete të tilla ka plot në Kuranin Famëlartë, që pohojnë se fill pas vdekjes, çdo njeri do të shohë pasojat e veprave të tij. Siç Zoti i Madhërishëm njofton për një xhenetli:

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ¹⁹⁴

“atij iu tha: Hyr në xhenet!”

Gjithashtu, Ai tregon për një xhehenemli duke thënë:

فَرَأَاهُ فِي سَوَاءٍ الْجَحِيمِ¹⁹⁵

Pra, një xhenetli ka pasur një shok që do të përfundonte në xhehenem. Kur të dy vdiqën, xhenetliu ishte i habitur se nuk po e gjente shokun e vet. Zoti ia tregoi atij: Ja, është aty mes xhehenemit.

Kështu që, procesi i shpërblimit dhe i ndëshkimit patjetër që fillon menjëherë dhe xhehenemliu hyn në xhehenem dhe xhenetliu në xhenet. Por pas kësaj, ka edhe një kohë tjetër për manifestim më të plotë, të cilën Zoti Urtriplotë vendosi ta shfaqë. Sepse Ai e krijoi njeriun, me qëllim që Ai të njihet përmes fuqisë së Tij krijuese; do t'i shkatërrojë të gjithë, që të njihet përmes fuqisë së Tij shkatërruese, dhe do t'i ringjallë të gjithë një ditë, duke iu dhënë jetë të përsosur dhe duke i tubuar të gjithë në një fushë, që të njihet përmes plotfuqisë së Tij. Kjo ishte njëra prej domethënieve për botën tjetër.

Domethënia e dytë

Domethënia e dytë rreth botës së përtejme që përmendet në Kuranin Famëlartë është që të gjitha gjërat që ishin shpirtërore në këtë botë, në botën tjetër do të shfaqen me një trup, qoftë në botën e *berzahut*, qoftë

---

¹⁹⁴ “... atij iu tha: Hyr në xhenet!” (Ja.Sin 36:27).

¹⁹⁵ “Atëherë, ai e pa atë dhe e gjeti në mes të xhehenemit.” (Es-Saffat 37:56).

në botën e ringjalljes. Njëri prej ajeteve që flet për këtë temë është si vijon:

وَمَنْ كَانَتْ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا.¹⁹⁶

Ai që është i verbër në këtë botë, do të jetë i verbër edhe në botën tjetër. Ky ajet tregon që verbëria shpirtërore e kësaj bote do të dëshmohet dhe do të shfaqet fizikisht në botën tjetër. Gjithashtu, në një ajet tjetër thotë:

خُذُوهُ فُغْلُوهُ ۖ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ۖ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ۗ¹⁹⁷

Kapeni këtë xhehenemli. Vëri prangat në qafë. Dhe digjeni në xhehenem. Më pas lidheni me një zinxhir, gjatësia e të cilit të jetë shtatëdhjetë kuta.

Këto ajete tregojnë që ndëshkimi shpirtëror i kësaj bote, në botën tjetër do të shfaqet fizikisht. Pra, prangat në qafë ishin dëshirat tokësore të njeriut, që ia kishin rënduar kokën drejt tokës. Kjo në botën tjetër do të shfaqet në një formë fizike. Po ashtu, prangat e kësaj bote do t'i duken si zinxhir nëpër këmbë, kurse zjarri i dëshirave të kësaj bote, do t'i shfaqet si një zjarr flakërues.

---

¹⁹⁶ “... ai që është i verbër në këtë (botë), do të jetë i verbër edhe në ahiret, dhe më i devijuari nga udha.” (Beni Israil 17:73).

¹⁹⁷ “Kapeni këtë dhe prangoseni në qafë. Më pas, flakeni në xhehenem. Më pas, shtrëngojeni me zinxhir shtatëdhjetë kuta të gjatë.” (El-Hakkah 69:31-33).

Në jetën e kësaj bote, njeriu i keq ushqen një ferr dëshirash dhe epshesh brenda vetes dhe në momente humbjes, e ndien afshin e këtij ferri. Kështu që, kur Zoti do ta largojë atë nga epshet e tij të vdekshme dhe ai do të pësojë dëshpërime të përhershëm, Zoti i Madhërisëm atij do t'ia shfaqë këto dëshpërime në formën e një zjarri fizik. Siç Ai thotë:

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ¹⁹⁸

Mes tyre dhe mes gjërave që ata dëshironin, do të vihet një ndarje. Ky pikërisht do të jetë burimi i ndëshkimit.

Ajo që u tha më sipër: “*lidheni me një zinxhir, gjatësia e të cilit të jetë shtatëdhjetë kuta*”, gjithashtu tregon se një i lig nganjëherë arrin edhe moshën shtatëdhjetvjeçare, madje nganjëherë, duke lënë mënjanë vitet e fëmijërisë dhe pleqërinë e thellë, i jepet një jetë e shëndoshë dhe e plotë prej shtatëdhjetë vjetësh, e denjë për të treguar mençuri dhe për të bërë punë e përpjekje. Por ai si një fatlig i kalon të shtatëdhjetë vitet e mira të jetës së tij në prangat e kësaj bote, dhe nuk dëshiron të lirohet nga ato. Prandaj Zoti i Madhërisëm thotë në këtë ajet, që pikërisht ato shtatëdhjetë vite që ai kaloi në vargonjtë e kësaj bote, në botën e ringjalljes do t'i shfaqen si një zinxhir i gjatë shtatëdhjetë kuta. Një kut baras me një vit.

---

¹⁹⁸ “Do të vihet një pengesë mes atyre dhe mes asaj që ata dëshironin.” (Saba 34:55)

Duhet të dimë që Zoti i Madhërishëm kurrë nuk i sjell vështirësi robit, përkundrazi, Ai ia vë përpara vetëm punët e këqija të tij. Duke treguar pikërisht këtë praktikë të Tij, Zoti i Madhërishëm thotë në një ajet:

أَنْطَلِقُوا إِلَى ظِلِّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ۖ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهِ ۖ¹⁹⁹

O të ligj! O të devijuar! Ecni drejt hijes që ka tri degë, që nuk do t'ju japin hije dhe as nuk do t'ju shpëtojnë nga nxehësia.

Tri degët që përmenden në këtë ajet nënkuptojnë fuqinë e shpirtore, fuqinë kafshërore dhe fuqinë e imagjinatës. Ata që nuk u japin formën e moralit këtyre tri fuqive dhe nuk i sjellin në gjendje të baraspeshuar, këto fuqi të tyre ditën e kiametit do t'u shfaqen si tri degë, të palëvizshme, pa asnjë gjethe, të cilat nuk do t'i shpëtojnë dot ata nga nxehësia. Ata do të digjen.

Po ashtu, Zoti i Madhërishëm tregon praktikën e Tij për banorët e xhenetit duke thënë:

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ²⁰⁰

Atë ditë do të shohësh që kjo dritë e besimtarëve që është e fshehur në këtë botë, do të vrapojë dukshëm përpara tyre dhe në të djathtën e tyre.

Në një ajet tjetër thotë:

---

¹⁹⁹ “Ecni drejt një hije që ka tri degë, as nuk jep hije dhe as nuk shpëton nga flakët.” (El-Murselat 77:31-32)

²⁰⁰ “Ditën kur do të shohësh besimtarët dhe besimtares, që drita e tyre vrapon përpara tyre dhe në të djathtën e tyre.” (El-Hadid 57:13)

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌُ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌُ.²⁰¹

Atë ditë, disa fytyra do të nxihen dhe disa do të zbardhen e do të dritësohen.

Dhe në një ajet tjetër thotë:

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعِدَ الْمُتَّقُونَ^ط فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ
مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى.²⁰²

Parajsa që do t'u jepet atyre që kanë drujtje, shëmbëllen me një kopsht, në të cilin ka lumenj me ujë që kurrë nuk ndotet, ka lumenj me qumësht që kurrë nuk i prishet shija, ka lumenj me verë që jep vetëm kënaqësi dhe nuk deh dhe ka lumenj me mjaltë që është tejet i pastër dhe që nuk ka aspak trashësi.

Ky ajet qartazi thotë se xhenetin kuptojeni me një shembull që aty ka lumenj të pakufishëm me këto gjëra. Pra, uji jetëdhënës që njohësi i Zotit e pi shpirtërisht në këtë botë, në botën tjetër do të jetë fizikisht; qumështi shpirtëror me të cilin ai rrit fuqinë shpirtërore në këtë botë, porsi fëmija që rritet me qumësht, në botën tjetër do të gjendet i dukshëm fizikisht; vera e dashurisë së Zotit që i jep dehje shpirtërore

---

²⁰¹ "Ditën kur disa fytyra do të zbardhen e disa fytyra do të nxihen." (Al Imran 3:107)

²⁰² "Shembulli i atij xheneti që u premtohet atyre që e kanë drojë (Zotin), është (si kopshti) në të cilin ka lumenj me ujë që nuk ndotet, dhe lumenj me qumësht që nuk i ndryshon shija, dhe lumenj me verë që u jep kënaqësi atyre që pinë, dhe lumenj me mjaltë të kulluar." (Muhammed 47:16).

në këtë botë, në parajsë do të jetë në formë lumenjsh të dukshëm; dhe mjalti i ëmbëlsisë së besimit që në këtë botë njohësi i Zotit e shijon në mënyrë shpirtërore, në xhenet do të jetë i dukshëm dhe i bollshëm në formë lumenjsh. Çdo banor i xhenetit me lumenjtë dhe me kopshtet e tij do të tregojë drejtpërdrejt gjendjen e tij shpirtërore. Edhe Zoti atë ditë do të shfaqet për banorët e xhenetit. Kështu që, gjendjet shpirtërore nuk do të jenë më të fshehta, por do të duken edhe fizikisht.

Domethënia e tretë

Domethënia e tretë rreth botës së përtejme është që atje përparimet e njeriut do të jenë të pakufishme. Në lidhje me këtë Allahu i Madhërishëm thotë:

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَآغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠٣﴾

Ata që kanë dritën e besimit në këtë botë, ditën e kiametit drita e tyre do të vrapojë përpara tyre dhe në të djathtën e tyre dhe ata gjithnjë do të thonë: – “O Zoti ynë! Plotësoje dritën tonë dhe na prano në faljen Tënde. Ti je i Plotfuqishëm për çdo gjë”.

---

²⁰³ “... dhe ata që besuan bashkë me këtë (profet), drita e tyre do të vrapojë përpara tyre dhe në të djathtën e tyre. Do të thonë: “O Zoti ynë! Na plotëso dritën tonë dhe na fal. Pa dyshim, Ti je i Plotfuqishëm për çdo gjë”. (Et-Tahrim 66:9).

Fjalët që ata gjithmonë do të thonë: “plotësoje dritën tonë”, tregojnë se atje do të ketë përparime të pakufishme. Pasi të kenë arritur një përsosmëri drite, do t’u shfaqet përsosmëria e dytë, e cila do t’u zbehë të parën. Prandaj, ata do t’i luten Zotit për të arritur përsosmërinë e dytë. Kur do ta kenë arritur të dytën, do t’u shfaqet e treta, që do t’ua zbehë të dytën dhe do t’u krijojë dëshirën për të arritur të tretën. Kjo dëshirë për t’u përparuar është e nënkuptuar në lutjen اَتَمِّمْ “plotësoje”.

Kështu që, banorët e xhenetit do të kenë përparime të pandalshme, pa pasur ndonjë rënie dhe as nuk do të përjashtohen prej xhenetit. Çdo ditë do të ecin përpara dhe jo mbrapa.

Duke qenë se thuhet që ata gjithmonë do të kërkojnë falje prej Zotit, lind pyetja se derisa kanë hyrë në xhenet do të thotë se atyre nuk u ka munguar falja dhe derisa u janë falur mëkatet, atëherë çfarë nevojë kanë për të kërkuar falje?

Përgjigjja është që fjala “*magfiret*” (*falje*) në të vërtetë do të thotë të mbulosh diçka të vrazhdë a të mangët. Banorët e xhenetit do të dëshirojnë të arrijnë përsosmërinë maksimale dhe të kridhen tërësisht në dritën Hyjnore. Ata do ta gjejnë të mangët gjendjen e parë, sapo të shohin gjendjen e dytë. Andaj, do të dëshirojnë që atyre t’u mbulohet gjendja e parë. Kur do të shohin gjendjen e tretë, do të dëshirojnë t’u mbulohet gjendja e dytë, pra t’u fshihej ajo që ishte e mangët dhe kështu do ta dëshirojnë *faljen* pakufi. Është pikërisht ky *magfiret* dhe *istigfar* (kërkim faljeje) që i atribuohet Profetit tonë^{savs} dhe për të cilin disa të paditur e kritikojnë atë.

Besoj se ju, të nderuar pjesëmarrës, duhet të keni kuptuar se ky kërkim faljeje është krenaria e njeriut. Ai që lindi nga barku i nënës dhe nuk e bën shprehi të përhershme kërkimin e faljes, është krimb dhe jo njeri, i verbër dhe jo që sheh, i papastër dhe jo i dëlirë.

Shkurt, sipas Kuranit Famëlartë, parajsa dhe ferri në të vërtetë janë hijet dhe ndikimet e jetës së njeriut dhe nuk janë diçka e re që vjen nga jashtë. Është e vërtetë që të dyja këto do të kenë një manifestim fizik, por do të përbëhet nga hijet dhe ndikimet e gjendjeve shpirtërore. Ne nuk besojmë në ndonjë parajsë me tokë fizike të mbjellë me pemë dhe as nuk besojmë në një ferr me gurë squfuri. Përkundrazi, sipas mësimeve të Islamit, xheneti e xhehenemi janë reflektimi i veprave të njeriut që ai bën në këtë botë.

PYETJA E TRETË

Cilat janë qëllimet e jetës së kësaj bote dhe si mund të arrihen ato?

Përgjigjja e kësaj pyetjeje është që njerëz të ndryshëm, duke pasur karaktere të ndryshme dhe duke u nisur nga shkurtpamësia ose mungesa e vullnetit, përcaktojnë synime të ndryshme të jetës së tyre dhe e kufizojnë veten vetëm te qëllimet dhe ëndrrat e kësaj bote. Por qëllimi që Zoti i Madhërishtëm i përcakton njeriut në Fjalën e Tij, është:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٢٠٤﴾

Unë e kam krijuar xhindin dhe njeriun, që ai të Më njohë e të Më adhurojë Mua. Sipas këtij ajeti, qëllimi i vërtetë i njeriut është që ai ta adhurojë Zotin, të njihet me Të dhe të bëhet tërësisht i Atij.

Dihet që njeriu nuk është në gjendje që vetë t'i përcaktojë qëllimin jetës së tij, sepse në këtë botë ai nuk vjen me vullnetin e tij, dhe as nuk largohet me vullnetin e tij. Madje, njeriu është një krijesë, kurse Ai që e ka krijuar atë dhe i ka dhënë aftësitë më të mira dhe më të larta në krahasim me kafshët e tjera, ka përcaktuar edhe qëllimin e jetës së tij, në daç ta kuptojë këtë qëllim, në daç të mos e kuptojë. Qëllimi i

---

²⁰⁴ “Unë i kam krijuar xhindët dhe njerëzit vetëm të Më adhurojnë Mua.” (Edh-Dharijat 51:57).

krijimit të njeriut, pa dyshim, është adhurimi i Zotit, njohja ndaj Tij dhe flijimi në Të. Siç thotë Allahu i Madhërishtëm në Kuranin Famëlartë:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ.²⁰⁵ فَطَرَتُ اللَّهُ الَّذِينَ فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا --- ذَلِكَ الدِّينُ
الْقَائِمُ.²⁰⁶

Feja që ka më të saktë njohjen ndaj Zotit dhe më të bukur adhurimin ndaj Tij është Islami dhe Islamin Zoti e ka lënë në natyrën e njeriut. Zoti e krijoi njeriun mbi Islamin dhe për Islamin. Kjo është feja e qëndrueshme.

Kjo do të thotë se Zoti deshi që njeriu me të gjitha aftësitë e tij, ta adhurojë Atë, t'i bindet Atij dhe ta dojë Atë. Pikërisht për këtë arsye, Ai Zot që është i Plotfuqishëm dhe Bujar, njeriut i dhuroi të gjitha aftësitë në përputhje me Islamin.

Këto ajete kanë kuptime shumë të thella dhe, shpjegimin e tyre deri diku e kemi shkruar në pjesën e tretë të pyetjes së parë. Ajo që duam të themi këtu përmbledhtas është se çfarëdo organesh, të jashtme apo të brendshme që i janë dhuruar njeriut dhe çfarëdo forcash që i janë mundësuar atij, qëllimi i tyre i vërtetë është që ai të arrijë njohjen e Zotit, adhurimin dhe dashurinë ndaj Tij. Kjo është arsyeja që njeriu edhe pasi të jetë marrë me gjithfarë angazhimesh, prapëseprapë,

---

²⁰⁵ “Sigurisht, feja tek Allahu është Islami.” (Ali-Imran 3:20)

²⁰⁶ “(Ndiqni) natyrën e (bërë prej) Allahut, në të cilën Ai i krijoi njerëzit ... kjo është feja e qëndrueshme.” (Er-Rum 30:31)

lumturinë e vërtetë nuk ka për ta gjetur asgjëkund, përveçse te Zoti. Edhe sikur të bëhet shumë i pasur, autoritar i fortë, tregtar i madh, sundimtar, filozof, në fund largohet shumë i dëshpëruar nga kjo botë, duke u liruar nga prangat e saj. Zemra e tij gjithnjë e fajëson atë për angazhimin e tij të verbër në çështjet materiale dhe ndërjegjija e tij asnjëherë nuk pajtohet me intrigat, mashtrimet dhe punët e tij të palejueshme.

Një i mençur mund ta kuptojë këtë temë edhe duke parë qëllimin e gjërave të ndryshme. Kur një gjë e caktuar tregon performancën më të shkëlqyer duke shfrytëzuar gjithë fuqinë që ka dhe nuk shkon më tej, për të mund të themi se ajo e ka arritur qëllimin për të cilin ishte krijuar. Për shembull, puna e demit është të bëjë sa më mirë lërimin e tokës, ujitjen e saj dhe transportin. Nuk shohim që aftësitë e tij të japin diçka më shumë se kaq. Kështu që, mund të themi se qëllimi i krijimit të demit janë pikërisht këto tri punë, pasi nuk shohim ndonjë forcë tjetër në të. Por kur shqyrtojmë aftësitë e njeriut për të parë se cila është më e larta prej tyre, shohim që është kërkimi i Zotit më të Lartë e më të Përsosur. Madje, ai dëshiron jo vetëm ta zbulojë Atë, por të dashurohet aq shumë me Të, saqë të flijohet duke ia përkushtuar Atij, veten dhe gjithçka që zotëron. Aftësitë e tjera të tij, siç janë të ngrënët, të fjeturit, ai i ndan edhe me kafshët e tjera, madje ato e tejkalojnë njeriun në këto punë. Po ashtu, edhe në ndërtim disa kafshë janë më të përparuara se njeriu. Bletët mbledhin nektarin nga çdo lule dhe prodhojnë mjaltë kaq të pastër, saqë njeriu deri më sot nuk ka arritur të prodhojë një të ngjashëm me të. Pra, është e qartë që arritja më e lartë

e njeriut është ta takojë Zotin e Madhërishëm. Prandaj, qëllimi i vërtetë i jetës së tij është pikërisht ky, që atij t'i hapet dritarja e zemrës në drejtim të Zotit.

Mjetet për të arritur qëllimin e jetës

Shtrohet pyetja se si mund të arrihet ky qëllim dhe se përmes çfarë mjetesh njeriu mund ta gëzojë atë.

Mjeti i parë që është kusht për të arritur këtë qëllim është njohja e mirë e Zotit të Madhërishëm dhe besimi në Zotin e Vërtetë. Kjo është e domosdoshme, sepse nëse hapi i parë hidhet në mënyrë të gabuar dhe nëse dikush për shembull, ka besuar si Zot ndonjë kafshë, shpend a ndonjë element ose fëmijën e njeriut, nuk mund të shpresohet se hapat e tij të tjerë do të jenë në rrugë të drejtë. Zoti i vërtetë i ndihmon kërkimtarët e Tij, kurse një që vetë është i vdekur, nuk mund të ndihmojë të vdekurin tjetër. Sa shembull të goditur ka dhënë Allahu i Madhërishëm në këtë ajet:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبْسُطٌ كَفِيهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ ۗ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۗ²⁰⁷

---

²⁰⁷ “Atij i bëhet lutja e vërtetë. Kurse ata që u luten të tjerëve përveç Atij, nuk u përgjigjen për asgjë, madje janë porsì ai që i shtrin duart drejt ujit, që ai ta arrijë gojën e tij, por ai nuk ka për ta arritur. Lutja e mohuesve shkon vetëm në humbje.” (Er-Ra’d 13:15).

Vetëm Ai është i denjë që t'i drejtohet lutja, sepse Ai është Zoti i vërtetë dhe ka fuqi të plotë mbi çdo gjë. Kurse ata që u luten të tjerëve përveç Atij, nuk u përgjigjen dot për asgjë, madje janë porsì ai që i shtrin duart drejt ujit duke iu lutur: “O ujë, eja në gojë!”, por a do t'i shkojë uji atij?! Kurrsesi. Prandaj, ata që nuk e kanë njohur Zotin e vërtetë, të gjitha lutjet e tyre janë në humbje.

Mjeti i dytë është njohja e bukurisë së Zotit të Madhërishtëm, e cila gjendet deri në përsosmëri tek Ai. Sepse bukuria bën zemrën të tërhiqet pas saj dhe në mënyrë të vetvetishme të dashurohet me të. Bukuria e Zotit janë njëshmëria e Tij, madhështia e Tij, shenjtëria dhe vetitë e Tij, siç thuhet në Kuranin Famëlartë:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝²⁰⁸

Zoti është i Vetmi në Qenien, madhështinë dhe në cilësitë e Tij. Askush nuk është ortak me Të. Të gjithë janë nevojtarë të Tij. Çdo grimcë, prej Atij vjen në jetë. Ai është burimi i bekimit për gjithçka dhe Ai nuk merr bekim prej askujt. Ai nuk ka lindur askënd dhe as nuk është i lindur prej dikujt. Dhe pse mos të ishte kështu, kur askush nuk ka qenë asnjëherë i barabartë me Të.

Kurani tregon në mënyrë të përsëritur përsosmërinë e Zotit në aspekte të ndryshme dhe paraqet madhështinë e Tij, për t'u tërhequr

---

²⁰⁸ “Thua: Ai, Allahu është i Vetëm. Allahu është i Pavaruri. Ai nuk ka lindur (askënd) dhe as nuk është i lindur. Askush nuk ka qenë asnjëherë i barabartë me Të.” (El-Ikhlàs 112:2-5).

vëmendjen njerëzve se ja ky është Zoti që pëlqehet nga zemra, dhe jo ai që është i vdekur, i dobët dhe që nuk është as mëshirëplotë, as fuqiplotë.

Mjeti i tretë për të arritur te Zoti është njohja e mirësisë së Tij, sepse vetëm dy janë nxitje të dashurisë, bukuria dhe mirësia. Cilësitë mirëbërëse të Zotit përmbledhtas i përmend surja El-Fatiha, siç thotë:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠٩﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٠﴾ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٢١١﴾

Dihet që mirësia e përsosur është që Zoti i Madhërisëm t'i krijojë nga asgjëja robërit e Tij, duke u dhënë gjithmonë rritje të përsosur; Ai Vetë të bëhet mbështetja e çdo gjëje dhe të shfaqë të gjitha llojet e mëshirës për robërit e Tij; mirësitë e Tij të jenë të pakufishme, aq sa të mos numërohen dot. Zoti i Madhërisëm vazhdimisht i shfaq këto cilësi të Tij, siç thotë në një vend tjetër:

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا. ٢١٠

Nëse doni t'i numëroni bekimet e Zotit, kurrresi nuk i llogaritni dot.

Mjeti i katërt që Zoti i Madhërisëm ka caktuar për të arritur qëllimin primar është lutja, siç Ai thotë:

أَدْعُونِي أَجَبْ لَكُمْ. ٢١١

---

²⁰⁹ “Lavdia është e Allahut, Zotit të botëve; të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit; Sunduesit të ditës së gjykimit.” (El-Fatiha 1:2-4).

²¹⁰ “Nëse numëroni bekimet e Allahut, nuk i llogaritni dot.” (Ibrahim 14:35)

Lutmuni Mua, Unë ju pranoj.

Përveç kësaj, Ai vazhdimisht nxit për të bërë lutje, në mënyrë që njeriu ta arrijë këtë qëllim jo me forcën e vet, por me forcën e Zotit.

Mjeti i pestë që ka caktuar Zoti i Madhërishëm për të arritur qëllimin primar, është përpjekja. Që do të thotë, ta kërkon Zotin duke shpenzuar pasurinë tuaj në rrugën e Tij, duke përdorur aftësitë tuaja në rrugën e Tij, duke kaluar jetën tuaj në rrugën e Tij dhe duke shfrytëzuar mendjen tuaj në rrugën e Tij. Siç thotë Ai:

وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.²¹²

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ.²¹³

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا.²¹⁴

Pasuritë, kohën dhe jetën me të gjitha aftësitë tuaja shpenzoni në rrugën e Zotit. Dhe gjithçka që ju kemi dhënë, pra mendjen, dijen, intelektin, profesionin etj., të gjitha investojini në rrugën e Zotit. Ata që bëjnë përpjekje në çdo mënyrë në rrugën Tonë, Ne patjetër ua tregojmë rrugët Tona.

---

²¹¹ “*Më thërrisni Mua, do t’ju përgjigjem.*” (El-Mu’min 40:61).

²¹² “... bëni xhihad në rrugën e Allahut me pasuritë tuaja dhe me jetën tuaj.” (Et-Teube 9:41).

²¹³ “... dhe shpenzojnë nga çdo gjë që Ne u kemi dhënë.” (El-Bekare 2:4).

²¹⁴ “Dhe (për) ata që përpiqen në rrugën Tonë, Ne patjetër do t’ua tregojmë rrugët Tona.” (El-‘Ankebut 29:70).

Mjeti i gjashtë që tregon Zoti i Madhërishëm për të arritur qëllimin e vërtetë është qëndrueshmëria. Pra, të mos këputeni në këtë rrugë, të mos dobësoheni, të mos lodheni dhe as të mos keni frikë nga sprovat, siç Allahu i Madhërishëm thotë:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَّزِلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٢١٥﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ.

Ata që thanë se “Zoti ynë është Allahu” duke u shkëputur nga zotat e rremë, dhe që më pas treguan qëndrueshmëri, pra u treguan të palëkundur në çdolloj sprove e gjëme, atyre u zbresin engjëjt (duke thënë) që “ju mos u frikësoni e mos u brengosni dhe gëzohuni sepse do ta trashëgoni lumturinë që ju është premtuar. Ne jemi miqtë tuaj edhe në jetën e kësaj bote, edhe në *ahiret*”.

Fjalët e këtyre ajeteve tregojnë se qëndrueshmëria është ajo që ju mundëson pëlqimin e Zotit. Është shumë e vërtetë se qëndrueshmëria është mbi mrekullinë. Qëndrueshmëria e përsosur është ajo që tregoni në kohën kur shikoni veten të rrethuar me fatkeqësi nga të gjitha anët, kur t’ju rrezikohet jeta dhe nderi në rrugën e Zotit, kur të mos keni asgjë që do t’ju ngushëllojë, madje edhe vetë Zoti i Madhërishëm për t’ju sprovuar, t’ju mbyllë komunikimin qetësues që ju bëhet në formë

---

²¹⁵ “Pa dyshim, ata që thanë se “Zoti ynë është Allahu” më pas treguan qëndrueshmëri, atyre u zbresin engjëjt (duke thënë) që “Mos u frikësoni e mos u brengosni dhe gëzohuni për xhenetin që juve ju është premtuar. Ne jemi miqtë tuaj edhe në jetën e kësaj bote, edhe në *ahiret*.” (Ha.Mim. Es-Sexhde 41:31-32).

vizionesh (*keshf*), ëndrrash ose shpalljesh Hyjnore (*ilham*), duke ju lënë vetëm në mes të llahtarisë dhe tmerrit. Qëndrueshmëria e përsosur është që edhe në situatë të tillë, të mos e humbni kurajën, të mos zmbropseni si frikacakë, të mos lejoni t’ju preket besnikëria, vërtetësia dhe qëndrueshmëria, të mbeteni të kënaqur me poshtërimin që ju bëhet, me vdekjen që ju kanoset dhe të mos prisni t’ju vijë ndonjë shok që t’ju japë mbështetje. Edhe në këtë kohë, të mos kërkonit me këmbëngulje lajmet e mira prej Zotit, duke menduar se koha është e brishtë. Madje, edhe kur të jeni tërësisht të papërkrahur, të dobët dhe t’ju mungojë shoqëria që do t’ju ngushëllonte, ju të qëndroni drejt në këmbët tuaja dhe, duke pohuar të bëhet çka është e caktuar, të shtrini kokën për t’u sakrifikuar, të mos kërkonit diçka përtej caktimit të Zotit dhe kurrësi të mos vajtoni, derisa të kalojë koha e sprovës. Kjo është qëndrueshmëria, përmes së cilës e gjeni Zotin. Kjo është pikërisht ajo, aromën e së cilës po e lëshojnë deri më sot varret e të dërguarve, të profetëve, të sinqertëve dhe të dëshmorëve. Dhe pikërisht këtë na mëson Allahu i Madhërishëm në lutjen:

أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٢١٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ.

O Zoti ynë! Na trego rrugën e qëndrueshmërisë! Rrugën e atyre, rrugën që mundëson bekimet e Tua dhe me të cilën Ti mbetesh i kënaqur.

Po këtë e mëson edhe ky ajet:

---

²¹⁶ “Na udhëzo në rrugën e drejtë. Në rrugën e atyre që i bekove.” (El-Fatiha 1:6-7).

رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ.²¹⁷

O Zoti ynë! Na jep qetësinë dhe durimin gjatë kësaj fatkeqësie dhe bëje që vdekja të na vijë kur ta kemi *islam* [kur të jemi të nënshtruar ndaj Teje].

Duhet të dimë që gjatë vështirësive dhe brengave, Zoti i Madhërisëm zbrit një dritë në zemrat e robërve të dashur të Tij, me të cilën ata fuqizohen, përballojnë fatkeqësinë me qetësinë më të madhe dhe, duke ndier kënaqësinë e besimit, i puthin prangat që u vihen në rrugën e Zotit. Kur njeriu i Zotit përballlet me gjithfarë gjëmash dhe dallon shenjat e vdekjes, ai nuk grindet me Zotin e Tij Bujar, se përse nuk po e shpëton prej gjëmave, sepse në një kohë të tillë, t'i lutesh duke këmbëngulur për shpëtimin, është sikur të grindesh me Zotin e Madhërisëm e ta kundërshtosh vetëdorëzimin tërësor. Përkundrazi, i dashuruari i vërtetë përparon edhe më shumë në kohë vështirësie dhe duke e quajtur të pavlerë jetën, duke i thënë lamtumirë dashurisë për jetën, i nënshtrohet tërësisht vullnetit të të Dashurit dhe kërkon vetëm pëlqimin e Tij. Pikërisht për një njeri të tillë, Allahu i Madhërisëm thotë:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ²¹⁸

---

²¹⁷ “O Zoti ynë! Jepna durimin dhe jepna vdekje kur jemi të nënshtruar.” (El-A’raf 7:127).

²¹⁸ “Prej njerëzve, ka edhe të tillë që shet jetën e tij duke kërkuar pëlqimet e Allahut. Allahu është i Dhembshur ndaj robërve.” (El-Bekare 2:208).

Robi i dashur i Zotit jep jetën në rrugën e Tij dhe në këmbim blen pëlqimin e Tij. Këta njerëz gëzojnë në mënyrë të veçantë mëshirën e Zotit të Madhërishëm.

Pra, kjo që përshkruam më sipër është shpirti i qëndrueshmërisë, e cila ju mundëson Zotin. Le ta kuptojë ai që dëshiron.

Mjeti i shtatë për të arritur qëllimin e vërtetë të jetës është shoqërimi me të drejtët dhe ndjekja e shembujve të tyre të përsosur. Duhet të dimë që njëri prej qëllimeve të ardhjes së profetëve është edhe ky, sepse njeriu ka nevojë për shembullin e përsosur. Shembulli i përsosur atij i nxit dëshirën dhe i shton vullnetin. Kurse ai që nuk e ndjek shembullin, ngathtësohet dhe devijon nga rruga. Kjo është ajo që thotë Allahu i Madhërishëm në këtë ajet:

وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ. ²¹⁹

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ. ²²⁰

Bëhuni me ata që janë të drejtë. Mësoni rrugën e atyre që janë bekuar përpara jush.

Mjeti i tetë janë vizionet e pastra (*keshf*), shpalljet e pastra (*ilham*) dhe ëndrrat e pastra që vijnë prej Zotit të Madhërishëm. Gjatë rrugëtimit drejt Tij, ngaqë ka shtigje jashtëzakonisht shumë të ngushta dhe lloj-lloj vështirësish e vuajtjesh, mundet që njeriu ta humbë rrugën ose të

---

²¹⁹ “Bëhuni me të vërtetët.” (Et-Teube 9:119).

²²⁰ “Në rrugën e atyre që i bekoje.” (El-Fatiha 1:7).

dëshpërohet dhe ta ndërpresë rrugëtimin. Për këtë arsye, mëshira e Zotit deshi që herë pas here t'i vijë në ndihmë gjatë këtij udhëtimi, t'ia qetësojë zemrën, t'i shtojë kurajën dhe dëshirën për të vazhduar. Kështu që, praktika e Tij për rrugëtarët e kësaj udhe është t'i qetësojë herë pas here me komunikimin dhe shpalljen (*ilham*) e Tij dhe u tregon që "Unë jam me ju!". Atëherë ata marrin një forcë dhe me shumë fuqi e vijnë rrugën. Në lidhje me këtë Ai thotë:

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ.

[*"Ata do të kenë lajmin e mirë në këtë botë dhe në ahiret."*]²²¹

Përveç këtyre, Kurani Famëlartë ka treguar edhe mjete të tjera për të arritur qëllimin e vërtetë të jetës, por me keqardhje, nuk mund t'i përmendim ato për shkak të kohës së kufizuar.

---

²²¹ Junus 10:65.

PYETJA E KATËRT

Cili është zbatimi praktik i Sheriatit në këtë jetë dhe pas kësaj jete?

Përgjigjja e kësaj pyetjeje është po ajo që thamë më herët se Sheriati i vërtetë dhe i përsosur i Zotit, në këtë botë ndikon në zemrën e njeriut duke e shndërruar atë nga gjendja kafshërore në njeri, pastaj nga gjendja e njeriut, në njeri me morale dhe pastaj nga gjendja e njeriut me morale në njeri të Zotit. Gjithashtu, njëri prej ndikimeve të zbatimit të Sheriatit është që njeriu që e ndjek me përpikëri, kupton progresivisht detyrimet që ka ndaj njerëzimit, dhe i përdor forcat e tij të drejtësisë, të mirësisë dhe të dhembshurisë, në kohën e duhur, si dhe gjithçka që Zoti i ka dhënë në formë dijeje, spiritualiteti, pasurie dhe rehatie, i ndan me gjithë njerëzit sipas gradave të tyre përkatëse. Një njeri i tillë, të gjithë të tjerëve u bëhet si një diell që jep dritën e vet të plotë; ai u bëhet si një hënë që merr dritë prej Zotit dhe ua përcjell të tjerëve; ai për ta ndriçohet si dita, për t'ua treguar rrugët e mirësisë; u shërben si nata për të mbuluar gabimet e çdo të dobëti dhe për t'i mundësuar qetësi çdokujt që është i lodhur dhe i dërrmuar; ai u vjen në ndihmë si qielli dhe strehon nevojtarët dhe kohë pas kohe i bekon me shiun e tij; ai përulet thellë porsitoka për t'u bërë shtrat për rehatinë e çdo njeriu, për të marrë çdokënd në rrethin e tij të dhembshurisë dhe për t'u dhënë atyre gjithfarë frutash shpirtërore. Ky është ndikimi i Sheriatit të përsosur, sepse ai që e zbaton, i përmbush deri në

përsosmëri detyrimet ndaj Zotit dhe detyrimet ndaj njerëzve. Ai kridhet në Zot dhe bëhet shërbëtor i sinqertë i krijesave. Ky është ndikimi i zbatimit të Sheriatit në këtë jetë, kurse ndikimi pas kësaj jete do të jetë i tillë që ai do të shohë lidhjen shpirtërore me Zotin, në formë takimi të hapur me Të. Dhe shërbimet ndaj krijesave të Allahut që ai bëri për shkak të dashurisë ndaj Tij, për shkak se e nxisnin besimi dhe dëshira për të bërë vepra të mira, atij do t'i manifestohen në formë pemësh e lumenjsh të xhenetit. Zoti i Madhërishëm, në lidhje me këtë, thotë:

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ۝ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّهَا ۝ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّهَا ۝ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ۝ وَالسَّمَاءِ
وَمَا بَنَاهَا ۝ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ۝ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ۝ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۝ قَدْ
أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ۝ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ۝ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ۝ إِذِ انبَعَثَ أَشْقَاهَا ۝
فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۝ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدمدمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذُنُوبِهِمْ
فَسَوَّاهَا ۝ وَلَا تَحَافُ عُقْبَاهَا ۝²²²

---

²²² “Për diellin dhe shkëlqimin e tij! Për hënë kur ajo e ndjek atë! Për ditën kur e ndriçon atë! Për natën kur e mbulon atë! Për qiellin dhe atë që e ndërtoi! Për tokën dhe atë që e shtrroi. Për çdo shpirt dhe atë që e përsosi! Ai i shpalli shtrembësitë e tij dhe drejtësitë e tij. Pa dyshim, fitoi ai që e pastroi atë, dhe humbi ai që e shkeli atë. Themudi mohoi për shkak të tërbimit të vet, kur u çua më i ligu i tyre. Atëherë i dërguari i Allahut u tha atyre: “(Kujdes) devenë e Allahut dhe pirjen e saj nga burimi!” Ata e quajtën gënjeshtar dhe e therën (devenë). Atëherë Zoti i tyre i goditi në mënyrë të

Për diellin dhe shkëlqimin e tij! Për hënën kur ajo e ndjek diellin, pra për të marrë dritën e tij për t'ua përcjellë më pas të tjerëve! Për ditën kur tregon shkëlqimin e diellit dhe dallon rrugët! Për natën kur errëson dhe mbulon gjithkënd me perden e errësirës së saj! Për qiellin dhe qëllimin për të cilin ai u krijua! Për tokën dhe qëllimin për të cilin ajo u bë si shtrat! Për shpirtin dhe cilësinë e tij që e barazon atë me të gjitha këto gjëra!

Pra, përsosmëritë që gjenden të shpërndara në gjërat që u përmendën më lart, shpirti i njeriut të përsosur i përmbledh të gjitha në veten e tij dhe ashtu siç këto gjëra i shërbejnë njerëzimit në mënyra të ndryshme, njeriu i përsosur i shërben i vetëm në të gjitha mënyrat, siç e kam shpjeguar pak më lart. Pastaj thotë: U lirua nga vdekja dhe gjeti shpëtimin ai që e pastroi shpirtin e vet në këtë mënyrë, pra që u bë tërësisht i Zotit sikur dielli, hëna, toka etj., dhe u shërbeu krijesave të Zotit.

Të mos harrojmë që në këtë kontekst jeta nënkupton përjetësinë, që do të gjejë njeriu i përsosur. Kjo do të thotë se zbatimi praktik i Sheriatit sjell përjetësinë në jetën tjetër, e cila do të qëndrojë përgjithmonë falë *ushqimit* që vjen prej takimit me Zotin.

Pastaj thotë: u shkatërrua dhe u dëshpërua nga jeta ai që e shkeli në dhe shpirtin e vet, dhe nuk përdori forcat që i ishin dhënë për të arritur

---

njëpasnjëshme për shkak të mëkatit të tyre, derisa e rrafshoi (vendin). Dhe nuk u interesua fare për fundin e atij (vendi).” (Esh-Shems 91:2-16).

përsosmëritë e caktuara, rrjedhimisht nuk i arriti përsosmëritë, përkundrazi u kthye duke kaluar një jetë të ligë.

Më pas si shembull tha se ngjarja e popullit të Themudit është e ngjashme me ngjarjen e këtij fatligu. Ata e lënduan devenë që ishte deveja e Allahut dhe e ndaluan të pinte ujë nga burimi. Kështu që, fatligu në të vërtetë e lëndoi devenë e Allahut dhe e privoi nga burimi. Kjo tregon që shpirti i njeriut është deveja e Allahut, mbi të cilën njeriu udhëton. Pra, zemra e njeriut është vendi ku projektohen manifestimet Hyjnore. Kurse uji i devesë nënkupton dashurinë dhe njohjen e Zotit, me të cilën ajo rron.

Më pas tha që populli i Themudit kur e lëndoi devenë dhe e ndaloi të pinte ujin e saj, ata i zuri ndëshkimi. Atëherë Zoti i Madhërishëm nuk e mori fare në konsideratë se çfarë do të ndodhte me fëmijët dhe vejushat e tyre, pas ndëshkimit të tyre. Në të njëjtën mënyrë, edhe ai që lëndon devenë e tij dhe e ndalon nga uji, pra e lëndon shpirtin e vet dhe nuk dëshiron ta çojë deri në përsosmëri, do të shkatërrohet.

Urtësia e betimeve të Allahut në gjëra të ndryshme

Këtu duhet të sqarojmë se ka një urtësi të thellë kur Zoti betohet në gjëra të ndryshme dhe duke mos e ditur këtë, shumë nga kundërshtarët tanë e kritikojnë këtë çështje se çfarë nevojë ka Zoti të betohet, aq më tepër për krijesat. Këta kritikues me inteligjencë tokësore dhe jo qiellore, nuk i kuptojnë njohuritë e spiritualitetit. Betuesi betohet për të sjellë një dëshmi për pohimin e tij dhe duke qenë se nuk ka asnjë dëshmitar, sjell si dëshmitar Zotin e Madhërishëm, sepse Ai është i

Dijshmi i së padukshmes dhe Dëshmitari i parë në çdo çështje. Me një fjalë, ai që paraqet dëshminë e Zotit duke u betuar në emër të Tij, pretendon që nëse Zoti nuk do ta dënojë atë, do të thotë se e ka vulosur vërtetësinë e pohimit të tij. Kjo është edhe arsyeja që njerëzit që vetë janë krijesa, nuk duhet të betohen në emër të krijesave të tjera, sepse ato nuk janë të dijshmet e së padukshmes dhe as nuk kanë fuqi të ndëshkojnë për betimet e rreme.

Por betimet e Zotit në këto ajete, nuk janë në të njëjtin rrafsh me betimet e njerëzve. Në fakt, Zoti bën dy lloje veprash: të parat janë të hapura dhe që i kuptojnë të gjithë dhe askush nuk ka kundërshtime për natyrën e tyre, dhe të dytat janë të tilla që kanë nevojë për arsyetim që duhet zbrërthyer (deduktiv), ku njerëzit tokësorë gabojnë në domethënien e tyre dhe i kundërshtojnë. Prandaj, Zoti i Madhërisëm deshi të provojë çështjet deduktive, duke sjellë dëshminë e veprave të Tij të dukshme.

Tani, të gjithë e dinë që dielli, hëna, dita, nata, qielli dhe toka i kanë ato cilësi që thamë pak më sipër, por që po këto cilësi i ka edhe njeriu, nuk e di gjithkush. Prandaj, edhe këtu, Zoti i Madhërisëm solli si dëshmi veprat e Tij të dukshme për të zbuluar veprat e Tij të padukshme. Si të thuash, Ai thotë: Nëse jeni në mëdyshje në i mbart njeriu këto cilësi, atëherë përsiatni diellin, hënën etj., që i kanë këto cilësi në mënyrë të dukshme, dhe ju e dini që njeriu është një mikrokozmos, në të cilin është gdhendur skema e të gjithë kozmosit. Pra, kur trupat e mëdhenj qiellorë i kanë këto veti që u bëjnë dobi krijesave, si mundet që njeriu që është krijuar si më i madhi dhe më i

larti prej tyre në shkallë, të mund të mbetet i privuar nga këto cilësi?! Përkundrazi, edhe ai është pors dielli, sepse ka dritën e dijes dhe mendjes, me të cilën ai mund ta ndriçojë gjithë botën; ai është pors hëna, sepse merr dritën e vizionit (*keshf*), dhe të shpalljes (*ilham* dhe *vahji*) prej Zotit të Lartësuar dhe ua përcjell të tjerëve që ende nuk e kanë arritur përsosmërinë njerëzore. Atëherë, si mund të thoni që të qenët profet është gënjeshtër dhe të gjithë të Dërguarit, Sheriatet dhe Librat qiellorë janë mashtrime dhe përfitime të njeriut?! Ju vëreni se kur zbardhet dita, zbardhen të gjitha rrugët dhe spikaten të gjitha ulje-ngritjet. Njësoj si kjo, njeriu i përsosur është dita e zbardhjes shpirtërore, me agimin e së cilës, çdo rrugë vihet në dukje, dhe ai tregon rrugën e vërtetë se ku dhe si shkon, sepse ai është dita e zbardhur e drejtësisë dhe e vërtetësisë. Ju gjithashtu vëreni se si nata merr në strehë të dërrmuarit dhe të rraskapiturit. Punëtorët të këputur prej lodhjes së ditës, pushojnë në prehrin e natës. Pra, nata lodhjen e tyre ua ndërron në qetësi dhe përveç kësaj, ajo shërben edhe si mbulesë për çdokënd. Njësoj si kjo, edhe robërit e përsosur të Zotit që gëzojnë shpallje prej Zotit, vijnë për t'u dhënë prehje njerëzve të botës dhe, atyre që janë mendarë, u sjellin lehtësi në punët e tyre rraskapitëse. Falë tyre, zgjidhen çështje të mëdha të njohurive rreth Zotit. Po kështu, shpallja e Zotit shërben si mbulesë për dobësitë e mendjes së njeriut, saqë nuk lejon t'i dalin në shesh gabimet dhe papastërtitë e saj, sikur nata që shërben në të njëjtën mënyrë për krijesat. Sepse duke përfituar nga drita e shpalljes, i mençuri bën vetëreformim dhe në saje të bekimit të shpalljes Hyjnore, e shpëton veten nga ekspozimi. Kjo është arsyeja që asnjë filozof musliman nuk bëri gabimin që bëri Platoni, i cili

sakrifikoi një gjel përpara një idhulli. Platoni gaboi ngaqë nuk e kishte dritën e shpalljes, dhe pavarësisht se ishte një filozof i madh, bëri një veprim prej budallallëkut. Por filozofët muslimanë i shpëtoi nga veprime të tilla ndjekja e Udhëheqësit tonë, i Dërguari i Allahut^{savs}. A nuk është edhe kjo një provë që shpallja ua mbulon gabimet mendarëve, siç ua mbulon nata të gjitha krijesave.

Po ashtu, robërit e përsosur të Zotit, sidomos profetët e Tij dhe ata që gëzojnë shpallje prej Tij, i marrin në strehë të gjithë ata që janë të pastrehë dhe porsiqielli lëshojnë shiun e bekimeve të tyre. Por njëherësh ata kanë edhe cilësinë e tokës, sepse nga shpirtrat e tyre të pastra, lartësohen pemët e diturive të shumëllojshme dhe njerëzit përfitojnë nga hija, frutat dhe lulet e tyre.

Pra, ligji i natyrës që është i dukshëm për të gjithë, përbën një dëshmi të ligjit të fshehtë që sapo përshkruam. Në ajetet që cituam më sipër, Zoti i Madhërishëm solli dëshminë e të dukshmit, në formë betimesh, për ta vërtetuar të padukshmen. Shikoni pra, sa urtiplotë është kjo temë që gjendet në Kuranin Famëlartë! Ajo buroi nga goja e atij që ishte i pashkolluar dhe që jetonte në shkretëtirë. Po të mos ishte ajo Fjala e Zotit, njerëzit e rëndomtë dhe edhe ata që e quajnë veten të shkolluar, nga pamundësia për të mos e kuptuar këtë njohuri të thellë të spiritualitetit, nuk do ta bënin objekt kritikash. Sepse dihet që njeriu kur nuk rrok dot një urtësi për shkak të mendjes së paaftë, e kthen në shënjestër të kritikës së tij dhe kritika e tij kthehet në dëshmi që ajo urtësi ishte përtej kapacitetit mendor të të rëndomtëve. Për këtë arsye ata që e quajtën veten të mençur e kritikuan këtë mënyrë betimesh të

Zotit. Por tani që u zbulua ky mister, mendarët nuk do ta kritikojnë, madje do të ndiejnë kënaqësi prej saj.

Mos harroni që Zoti i Madhërishëm bëri betime të tilla në Kuranin Famëlartë edhe në një vend tjetër, dhe solli dëshminë e ligjit të natyrës për të vërtetuar praktikën e Tij të hershme, atë të dërgimit të shpalljeve dhe të mesazheve. Siç thotë Ai:

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ۝ وَمَا هُوَ بِأَهْزَلٌ ۝²²³

Për qiellin që lëshon shi! Për tokën që lind gjelbërim të shumëllojshëm nga shiu! Ky Kuran është fjala e Zotit, shpallja e Tij dhe është vendimtare mes së vërtetës dhe të rremes dhe nuk është ndonjë fjalë e kotë dhe e pahijshme.

Pra, këtu thuhet se kjo fjalë nuk ka ardhur pa kohë, por tamam si shiu i stinës. Zoti i Madhërishëm në këto ajete sjell një ligj të qartë të natyrës si dëshmi për vërtetësinë e Kuranit Famëlartë se ai është shpallja e Tij. Të gjithë e njohim dhe e shohim fenomenin që shiu bie nga qielli në kohë nevoje dhe i gjithë gjelbërimi i tokës varet nga ky shi që vjen nga lart. Nëse nuk ka shi nga qielli, edhe pusët e tokës shterojnë gradualisht. Pra, edhe ekzistenca e ujit të tokës në të vërtetë varet nga shiu i qiellit. Prandaj shohim që kurdoherë që bie shi, vetvetiu rritet edhe niveli i ujit në pusët dhe burimet në tokë. Pse rritet? Sepse uji qiellor e tërheq drejt vetes ujin tokësor. E njëjta lidhje është edhe mes

---

²²³ “Për qiellin që lëshon shi pas shiu! Për tokën që gjelbëron! Pa dyshim, kjo është një fjalë vendimtare, dhe jo ndonjë fjalë e kotë.” (Et-Tarik 86:12-15).

shpalljes së Allahut dhe mendjes njerëzore. Shpallja e Allahut është ujë qiellor, kurse mendja është ujë tokësor dhe ky i fundit gjithmonë ushqehet me ujin qiellor. Nëse uji qiellor, pra shpallja, ndalet së zbrituri, edhe ky ujë tokësor shteret gradualisht. A nuk mjafton si argument fakti që kur kalon një kohë e gjatë pa lindur ndonjë, të cilit t'i zbresë shpallja Hyjnore, mendjet e njerëzve errësohen dhe korruptohen, njësoj si uji tokësor që ndotet e soset.

Për të kuptuar këtë, mjafton t'i hedhim një sy kohës se si ishte ajo para se të vinte Profeti ynë Hazret Muhammedi^{savs}. Ngaqë kishin kaluar gjashtë shekuj pas Hazret Mesihut (Jezusit)^{as}, dhe nuk kishte lindur asnjë i tillë që mund të merrte shpalljen Hyjnore, e gjithë bota ishte korruptuar. Historia e çdo kombi tregon që para se të vinte Profeti Muhammed^{savs}, botën e kishte pushtuar mendjeligësia. Pse kishte ndodhur kjo? Pikërisht për arsye se shpallja Hyjnore kishte qenë e ndalur për një kohë të gjatë. Mbretëria qiellore kishte mbetur në duart e mendjes. Se sa shumë prapësi i solli botës mendja e cinguar në atë kohë, këtë e dinë të gjithë. Pra, historia tregoi qartë që kur uji i shpalljes Hyjnore nuk zbriti për një kohë të gjatë, u shter uji i mendjes së të gjithë njerëzve.

Në betimet e mësipërme të Tij, Zoti i Madhërishëm e paraqet pikërisht këtë ligj të përhershëm të natyrës që i gjithë gjelbërimi i tokës varet nga uji i qiellit, dhe thotë se kjo përbën dëshmi për ekzistencën e një ligji tjetër të fshehtë paralel me të, për zbritjen e shpalljes. Andaj, në këto betime, Ai thotë: Përfitoni nga kjo dëshmi dhe mos merrni si udhëheqës vetëm mendjen, sepse ajo është ujë (tokësor) që nuk mund

të qëndrojnë pa ujin qiellor. Po kështu, siç uji qiellor ngre nivelin e ujit në të gjitha pusët e tokës, edhe nëse nuk bie drejtpërdrejt në disa prej tyre, në të njëjtën mënyrë, edhe kur vjen në botë një marrës i shpalljes Hyjnore, dikush në daç ta ndjekë, në daç të mos e ndjekë, mendjet njerëzore natyrshëm fillojnë të shkëlqejnë e të pastrohen në kohën e tij, gjë që nuk dëshmohet përpara se të vinte ai. Njerëzit vetvetiu fillojnë ta kërkojnë të vërtetën dhe fshehtas atyre u lind një forcë e re e të menduarit. Në fakt, gjithë ai zhvillim i mendjes dhe vrull i zemrës lindin për shkak të ardhjes së bekuar të marrësit të shpalljes Hyjnore, i cili e ngre nivelin e ujit tokësor. Kur shikoni që çdokush është ngritur në kërkim të feve dhe uji tokësor grafullon, çohuni, prijini dhe besoni me bindje se një shi i madh ka rënë prej qiellit dhe uji Hyjnor i shpalljes ka zbritur në një zemër.

PYETJA E PESTË

Cilat janë mjetet për të arritur dijen dhe njohjen ndaj Zotit?

Ajo që thotë Kurani Famëlartë në mënyrë të hollësishme duke iu përgjigjur kësaj pyetjeje, nuk kemi mundësi ta përmendim të gjithën këtu, por si shembuj do të parashtrojmë disa pika.

Kurani Famëlartë shpjegon që dija ka tri shkallë: 1) dija përmes arsytimit, 2) dija përmes konstatimit dhe 3) dija përmes përjetimit. Më herët, duke komentuar suren Et-Tekathur, kemi thënë se **dija përmes arsyes** është ajo që nuk arrihet drejtpërdrejt, por nëpërmjet ndonjë mjeti tjetër, i cili na mundëson të nxjerrim një përfundim të caktuar, siç nxjerrim përfundimin për praninë e zjarrit duke parë tymin. Pra ne nuk e pamë zjarrin, por vetëm tymin, gjë që na bëri të besojmë se aty ka edhe zjarr. Dhe nëse kemi parë vetë zjarrin, sipas sures Et-Tekathur të Kuranit Famëlartë, shkalla e dijes sonë do të jetë **dija përmes konstatimit**. Dhe nëse kemi hyrë në atë zjarr, këtë shkallë të dijes Kurani Famëlartë e quan si **dija përmes përjetimit**. Nuk është e nevojshme ta shkruajmë përsëri këtu suren Et-Tekathur dhe dëgjuesit dhe lexuesit tanë mund t'i referohen kapitullit përkatës për të lexuar komentimin e saj.

Duhet ditur që mjetet për të arritur shkallën e parë të dijes, pra atë të arsyes, janë logjika dhe informacioni. Allahu i Madhërishëm citon dy banorë të ferrit, duke thënë:

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٢٢٤﴾

Disa banorë të xhehenemit do të thonë: Po të kishim punuar me mend dhe të kishim logjikuar fenë dhe besimin siç duhet, ose po të kishim dëgjuar dhe ndjekur me vëmendje fjalët dhe shkrimet e të mençurve dhe studiuesve, sot nuk do të ishim në ferr.

Ajeti i mësipërm lidhet edhe me një ajet tjetër, në të cilin Allahu i Madhërishëm thotë:

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا. ﴿٢٢٥﴾

Zoti i Madhërishëm nuk e ngarkon shpirtin e njeriut përtej fuqisë së tij të dijes dhe i paraqet vetëm atë besim, të cilin njeriu ka fuqi ta pranojë, në mënyrë që urdhrat e Tij, të mos jenë si një barrë e papërbalueshme për të.

Këto ajete tregojnë se njeriu mund të arrijë dijen e saktë në shkallën e arsyes edhe përmes dëgjimit. Për shembull, ne nuk e kemi vizituar Londrën, por kemi dëgjuar rreth atij qyteti nga njerëzit që e kanë parë. Por a mund të mbetemi në mëdyshje duke menduar se ndoshta të gjithë kanë gënjyer?! Ose një shembull tjetër. Ne nuk ishim në kohën e mbretit Alamgir dhe as nuk ia kemi parë fytyrën, por a mund të dyshojmë ndopak në faktin se Alamgiri ka qenë njëri prej mbretërve

---

²²⁴ “Dhe ata do të thonë: Po të kishim dëgjuar ose të kishim logjikuar, nuk do të ishim mes banorëve të zjarrit.” (El-Mulk 67:11).

²²⁵ “Allahu nuk ngarkon asnjë shpirt përtej fuqisë që ka.” (El-Bekare 2:287)

mogulë?! Si u bindëm për këtë fakt? U bindëm sepse në mënyrë të vazhdueshme njerëzit kanë dëgjuar për të. Prandaj, nuk ka dyshim që edhe dëgjimi e çon njeriun në dijen e saktë që i përket shkallës së arsyes. Edhe librat e Profetëve, nëse nuk ka mungesa në traditën e përcjelljes së historisë, janë një burim i dijes nëpërmjet të dëgjuarit. Por nëse një libër pretendon të jetë qiellor dhe ka pesëdhjetë a gjashtëdhjetë variante të ndryshme të tij, ku disa prej tyre janë kundërthënëse me disa të tjera, atëherë edhe nëse një grup të ketë besuar se vetëm dy a katër prej tyre janë të sakta dhe të gjitha variantet e tjera janë të sajuara, kjo për studiuesit nuk do të ishte një provë, mbi të cilën të vendosej baza e një dijeje të sigurt. Të gjitha variantet, për shkak të kontradiktave që kanë, cilësohen si të pabesueshme dhe nuk mund të merren si burim i një dijeje të sigurt. Sepse dija është ajo që ju siguron njohuri bindëse, kurse në një përmbledhje kontradiktash nuk mund të gjeni një dije të tillë.

Kurani Famëlartë nuk është i kufizuar vetëm në atë çfarë ndër shekuj ishte dëgjuar, sepse ai ka edhe argumente mjaft bindëse për njerëzit. Gjithashtu, në asnjërin prej mësimëve, parimeve dhe porosive të tij, ai nuk imponohet thjesht me autoritet, madje thotë se këto mësimë janë të gdhendura vetë në ndërgjegjen e njeriut, kurse Kurani Famëlartë veten e quan “Kujtesë”, siç thotë në një ajet:

وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ.²²⁶

---

²²⁶ “Kjo është një kujtesë e bekuar”. (El-Enbija 21:51).

Ky Kuran i bekuar nuk solli ndonjë gjë të re, por është vetëm kujtesë e asaj që gjendet në ndërgjegjen e njeriut dhe në librin e natyrës.

Në një vend tjetër, ai thotë:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ.²²⁷

Feja nuk synon të bindë me imponim, përkundrazi, jep argumente për çdo gjë që thotë.

Përveç kësaj, Kurani Famëllartë ka një fuqi shpirtërore për të ndriçuar zemrat, siç thotë:

وَشَفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ.²²⁸

Kurani është shërim për sëmundjet. Për këtë arsye, ai nuk mund të quhet thjesht një libër me informacion, i përcjellë përgjatë brezash, por është i mbushur me argumente të arsyeshme të një shkalle të lartë me një dritë të qartë.

Gjithashtu, edhe argumentet e logjikshme që janë nxjerrë si përfundime të çështjeve mbi baza të shëndosha, e çojnë njeriun në dijen e saktë deri në shkallën e arsyes. Pikërisht kësaj i referohet Allahu i Madhërisëm në ajetet vijuese:

---

²²⁷ “Nuk ka imponim në fe”. (El-Bekare 2:257).

²²⁸ “... është shërim për atë (sëmundje) që keni në kraharorë”. (Junus 10:58).

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَحْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢٢٩﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٢٩﴾

Kur njerëzit e mençur mendojnë rreth krijimit të tokës, qiellit dhe trupave qiellorë dhe studiojnë me thellësi arsyet e ndërrimit të natës e të ditës, gjejnë argumentin e ekzistencës së Zotit të Madhërisëm. Prandaj, për të zbuluar më shumë, ata i kërkojnë ndihmë Zotit dhe e kujtojnë Atë në këmbë, ulur dhe kur janë shtrirë në ijët e tyre, dhe kjo ua pastron edhe më shumë mendjen. Më pas, me mendjet e tyre kur ata thellohen në krijimin pa të metë të tokës dhe të trupave të tjerë qiellorë, në mënyrë të vetvetishme shprehen: “Ky sistem i përsosur kurrsesi nuk mund të jetë kot dhe pa qëllim, madje tregon fytyrën e Krijuesit Absolut”. Duke pohuar praninë e Zotit Krijues, ata i lutën: “O Zoti ynë! Ti je i Shenjtë dhe i Lartë ndryshe nga ajo që njerëzit Të mohojnë e Të veshin Ty me veti të padenja! Andaj, na shpëto nga zjarri i ferrit! Sepse të mohojmë Ty është ferri vetë dhe, të njohim dhe të arrijmë Ty është kënaqësia dhe lumturia vetë. Ai që e privoi veten nga njohja ndaj Teje, është në zjarr që në këtë botë.

---

²²⁹ “Pa dyshim, në krijimin e qiejve dhe të tokës dhe në ndërrimin e natës e të ditës, ka shenja për të mençurit. Ata që kujtojnë Allahun në këmbë, ulur dhe kur janë (shtrirë) në ijët e tyre dhe thellohen në krijimin e qiejve dhe të tokës: “O Zoti ynë! Këto nuk i ke krijuar kot! Ti je i Shenjtë. Andaj, na shpëto nga ndëshkimi i zjarrit!” (Al Imran 3:191-192).

Natyra e ndërgjegjes njerëzore

Njëra prej mjeteve për të arritur dijen është edhe ndërgjegjia njerëzore, e cila në Librin e Zotit është quajtur “*fitret*”, siç Zoti i Madhërisëm thotë:

فَطَرَتَ اللَّهُ الَّذِينَ فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا.²³⁰

Është natyra e Zotit, në të cilën janë krijuar njerëzit.

Çfarë është kjo natyrë e gdhendur në ndërgjegjen njerëzore? Është besimi se Zoti është Një dhe i Vetëm, Pa ortak, Krijues i gjithçkaje, i paprekshëm nga vdekja dhe lindja. Thamë se ndërgjegjia njerëzore është një burim dijeje të sigurt në shkallën e arsyes, pavarësisht se në dukje ajo nuk na çon nga një dije e caktuar në dijen e dytë, siç me dijen për tymin kalojmë në dijen për zjarrin, megjithatë, ajo nuk është e zhveshur tërësisht nga kjo veti, madje ka një shkallë shumë të hollë transferimi dijesh edhe në të. Kjo do të thotë se Zoti në çdo gjë ka lënë një veti të mistershme, që nuk mund të përshkruhet, por nëse shikoni diçka të caktuar ose e përfytyroni atë, menjëherë mendja juaj transferohet tek ajo veti e saja. Për këtë arsye, vetia bëhet pjesë e pandarë e asaj gjëje, siç tymi është i pandarë me fenomenin e zjarrit. Për shembull, kur mendojmë për Qenien e Zotit të Madhërisëm, se si duhet të jetë dhe nëse pyesim veten, vallë a duhet të lindë edhe Zoti sikur ne, të vuajë sikur ne, të vdesë sikur ne, etj., menjëherë na dridhet

---

²³⁰ “(Ndiqni) natyrën e (bërë prej) Allahut, në të cilën Ai i krijoi njerëzit.” (Er-Rum 30:31)

zemra dhe ndërgjegjja e përzë një mendim të tillë duke thënë: Ai Zot që është trari i të gjitha shpresave duhet të jetë i pastër nga çdo dobësi dhe të jetë i përsosur dhe i plotfuqishëm. Pra, sapo mendojmë rreth Zotit, ne ndiejmë një lidhje të ngushtë mes njëshmërisë dhe Zotit, siç gjejmë lidhje mes timit dhe zjarrit, madje edhe më të fortë. Prandaj, dija që na jep ndërgjegjja jonë është në **shkallën e dijes së saktë të fituar përmes arsyes.**

Por ka edhe një shkallë tjetër të dijes më të lartë se kjo, që është **dija përmes konstatimit.** Kjo dije arrihet atëherë kur nuk ka ndërmjetës mes njohurisë sonë dhe asaj që njohim. Për shembull, kur njohim një erë të mirë a të keqe me shqisën tonë të të nuhaturit, ose njohim një shije të ëmbël a të kripur me shqisën e të shijuarit, ose njohim diçka të nxehtë a të ftohtë me shqisën e të prekurit, të gjitha këto njohuri janë në shkallën e dijes përmes konstatimit.

Kurse për botën tjetër dhe për Hyjnoren, dija jonë do të arrijë shkallën e konstatimit, kur ne vetë të marrim *shpalljen (Ilham)* prej Zotit, kur të dëgjojmë zërin e Zotit me veshët tanë dhe kur të shohim me sytë tanë *vizionet* e pastra (*keshf*) dhe të vërteta prej Zotit. Për njohjen e përsosur ndaj Zotit, pa dyshim, jemi nevojtarë të shpalljes së drejtpërdrejtë. Dhe ne vetë ndiejmë etje dhe uri në zemër për këtë njohje të përsosur. Nëse Zoti i Madhërishtëm nuk na ka krijuar mundësitë për ta arritur këtë njohje, përse na ka dhënë këtë etje dhe këtë uri?! A mund të mbetemi të kënaqur në këtë jetë, e cila është masa jonë e vetme për të mbledhur rezervat për botën tjetër, duke besuar në Zotin e Vërtetë, të Përsosur, të Plotfuqishëm e të Gjallë vetëm në formë tregimesh dhe përrallash

ose vetëm në formë njohurish të logjikës së thatë, gjë që deri më tani është provuar si njohje e paplotë dhe e mangët?! Vallë, a nuk u do zemra të dashuruarve të vërtetë të Zotit që të arrijnë kënaqësinë e komunikimit me Të?! Ata që e shkatërruan gjithë botën e tyre për Zotin, duke i dhënë zemrën dhe jetën, a mund të mbeten të kënaqur duke qëndruar në një dritë të mugët për të vdekur më në fund atje dhe të mos shohin Fytyrën e Atij Dielli të vërtetësisë absolute?! A nuk është e vërtetë që një pohim nga Zoti i Gjallë duke thënë **“Unë ekzistoj”**, i jep njeriut atë shkallë njohjeje, në krahasim me të cilën, librat e shkruar të të gjithë filozofëve të botës janë asgjë për të?! Çfarë mund të na mësojnë të ashtuquajturit filozofë që vetë janë të verbër?! Shkurt, nëse Zoti i Madhërishëm ka vendosur t’u japë njohjen e përsosur kërkimtarëve të së Vërtetës, Ai patjetër ka lënë të hapur rrugën e komunikimit me Të. Në lidhje me këtë, Allahu i Madhërishëm thotë në Kuranin Famëlartë:

أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٢٣١﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ.

O Zot! Na trego rrugën e qëndrueshmërisë, e cila është rruga e atyre që Ti i bekove! Në këtë ajet *bekimi* nënkupton shpalljen, vizionin, komunikimin Hyjnor dhe dijet shpirtërore, të cilat njeriu i merr drejtpërdrejt prej Zotit. Po ashtu, në një ajet tjetër Ai thotë:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشُرُوا

بِالْحَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ. ﴿٢٣٢﴾

²³¹ “Na udhëzo në rrugën e drejtë. Në rrugën e atyre që i bekove.” (El-Fatiha 1:6-7).

Ata që besojnë në Zotin e Madhërishëm dhe më pas tregojnë qëndrueshmëri të plotë, atyre u zbresin engjëjt e Zotit dhe u sjellin shpalljen Hyjnore duke thënë: Mos u frikësoni e mos u brengosni! Ju do ta gëzoni xhenetin që ju është premtuar!

Edhe ky ajet pohon me fjalë shumë të qarta që robërit e mirë të Zotit të Madhërishëm, në kohë frike dhe brengje, marrin shpalljen prej Zotit dhe atyre u zbresin engjëjt për t'i qetësuar. Në një ajet tjetër thotë:

لَهُمُ الْبَشَرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ²³³

Miqtë e Zotit marrin lajmin e mirë përmes shpalljes dhe komunikimit me Të që në këtë botë, dhe do ta marrin atë edhe në botën vijuese.

Çfarë është shpallja Hyjnore?

Duhet ditur që këtu shpallje nuk do të thotë ndonjë inspirim që i vjen në zemër njeriut ose ndonjë fjalë që i vjen në mendje gjatë të menduarit për një çështje të caktuar. Si për shembull, kur një poet përpiket të thurë vargje, ose shkruan një strofë dhe mendon për strofën tjetër, ajo i vjen në zemër. Ky frymëzim në zemër nuk është shpallje, por është rrjedhojë e mendimit që vjen sipas ligjit të natyrës që ka caktuar Zoti. Çdokush që mendon për gjëra të mira ose për gjëra të këqija, i hyn në zemër diçka në varësi të kërkimit të tij. Nëse një njeri i drejtë që punon

---

²³² “Pa dyshim, ata që thanë se “Zoti ynë është Allahu” më pas treguan qëndrueshmëri, atyre u zbresin engjëjt (duke thënë:) “Mos u frikësoni e mos u brengosni dhe gëzohuni për xhenetin që juve ju është premtuar.” (Ha.Mim. Es-Sexhde 41:31-32).

²³³ “Ata do të kenë lajmin e mirë në këtë botë dhe në ahiret.” (Junus 10:65).

për një kauzë të drejtë dhe një tjetër i lig, keqbërës, që punon për të përhapur gënjeshtren, shkruajnë për të mbështetur secili kauzat e tyre, që të dy do të arrijnë të shkruajnë diçka. Madje, nuk duhet të çuditemi nëse i ligu përmes mjeshtrisë së vet arrin ta mbështesë gënjeshtren në vargjet e tij edhe më fort sesa i drejti. Kështu që, nëse i themi shpallje asaj që lind në zemër, do të na duhet të quajmë marrës të shpalljes prej Zotit edhe një keqbërës që lufton me penën e tij kundër së vërtetës. Ka plot në botë që shkruajnë romane me një stil që të magjeps dhe me një temë që të zbret rrjedhshëm në zemër, por që mund të jenë thjesht trillime dhe tërësisht të pavërteta. A mund t'i quajmë edhe ato si shpallje?! Madje, nëse shpallja është vetëm diçka që lind në zemër, nganjëherë edhe një vjedhës do të cilësohej si marrës i shpalljes, sepse sajton plane nga më dredharaket për të vjedhur e për të vrarë njerëz të pafajshëm. Të gjitha këto prapësi, vallë, a mund t'i quanim si shpallje?! Kurrësi jo. Diçka të tillë e quajnë shpallje vetëm ata që deri më tani nuk e kanë njohur aspak Zotin e Vërtetë, i cili me komunikimin e Tij të veçantë qetëson zemrat dhe u jep të paditurve dijet Hyjnore.

Çfarë është shpallja? Është komunikim dhe bisedë e gjallë dhe e fuqishme e Zotit të Shenjtë dhe të Plotfuqishëm me një rob të Tij të zgjedhur ose me atë, të cilin Ai dëshiron ta zgjedhë. Kur kjo bisedë dhe ky komunikim zhvillohet me një vijimësi të qartë, ku të mos ketë asnjë përzierje të errët të mendimeve të këqija dhe as fjalë të pamjaftueshme e të pakuptimta, por të jetë një bisedë e kënaqshme, plot urtësi dhe plot madhësi, atëherë ky është komunikim i Zotit, me të cilin Zoti dëshiron t'i sigurojë qetësi robit të Tij dhe të manifestohet përpara tij.

Po, mundet që nganjëherë një komunikim të bëhet vetëm si sprovë dhe të mos jetë i shoqëruar me gjithë sasinë dhe bekimin e duhur. Në këtë rast, robi i Zotit sprovohet në gjendjen e tij fillestare, në mënyrë që duke shijuar një sasi të vogël të këtij komunikimi, ai mund ta kthejë jetën e tij me fjalë e me vepra në jetën e njerëzve të vërtetë që patën komunikim me Zotin, ose të rrëshqasë e të rrëzohet. Nëse ai nuk e ndjek rrugën e vërtetë siç e ndjekin njerëzit e vërtetë të Zotit, privohet nga përsosmëria e këtij bekimi dhe më në fund, i mbeten në dorë vetëm ca fjalë të kota e të pakuptimta. Miliona njerëz patën komunikim me Zotin përmes shpalljes, por pranë Zotit ata nuk janë të gjithë në të njëjtën gradë. Madje edhe Profetët e shenjtë të Zotit, të cilët janë përfutues të shpalljes së pastër të Tij në nivelin e përsosur, nuk janë të barabartë në grada. Zoti i Madhërisëm thotë:

تَلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ²³⁴

Disa profetë kanë epërsi (*fadl*) mbi disa të tjerë. Ky ajet tregon që shpallja është vetëm bekim (*fadl*) i Zotit dhe nuk është tregues i epërsisë. Madje, epërsia prej Zotit është për shkak të vërtetësisë, sinqeritetit dhe besnikërisë së robit që ia di vetëm Zoti. Po, nëse shpallja përmban të gjitha kushtet e saj të bekuara, mund të jetë edhe një nga frytet e këtyre epërsive. Nuk ka dyshim se nëse shpallja merr formën e pyetjeve dhe përgjigjeve në mënyrë të renditur midis Zotit

---

²³⁴ “Këta janë të dërguarit që u kemi dhënë epërsi, disave mbi disa të tjerë.” (El-Bekare 2:254).

dhe robit të Tij, dhe fjalët karakterizohen me madhështinë dhe dritën Hyjnore dhe përbëhen nga dijet për të padukshmen dhe nga kuptimet e larta shpirtërore, atëherë kjo është shpallja e Zotit. Që të quhet shpallje e Zotit, është e nevojshme të zhvillohet një bisedë, siç bisedojnë dy miq me njëri-tjetrin, pra të realizohet në mënyrë konkrete biseda mes Zotit dhe robit të Tij. Kur robi t'i bëjë pyetje për ndonjë çështje, ai të marrë përgjigjen prej Zotit në formën e një fjalie të ëmbël dhe të përsosur edhe gjuhësisht, një përgjigje që nuk ka asnjë përzierje të *nefsit* apo të mendimeve të robit, një bisedë që përfundimisht bëhet dhuratë për robin, atëherë kjo është shpallja e Zotit. Dhe robi që merr një shpallje të tillë, është i nderuar pranë Tij. Por kjo pozitë e lartë që shpallja t'i vijë si dhuratë në një formë kaq të gjallë, kaq të pastër dhe kaq të vijueshme prej Zotit, nuk i jepet askujt, përveç atyre që janë të përparuar në besim, sinqeritet dhe vepra të mira dhe në diçka tjetër që ne nuk mund ta përshkruajmë dot.

Shpallja e vërtetë dhe e shenjtë tregon mrekulli të mëdha të Zotit. Shpesh shfaqet një dritë tejet e qartë, e shoqëruar me një shpallje të fuqishme dhe të ndritur. A ka gjë më të madhe sesa kjo që robi bisedon me Atë që është Krijuesi i Tokës dhe i qiejve. Takimi me Zotin në këtë botë është pikërisht biseda me Të. Ne nuk flasim për gjendjen e njeriut kur atij i rrjedh në gjuhë ndonjë fjalë a fjali ose strofë e pavend dhe nuk është e shoqëruar me një bisedë a komunikim, madje një njeri i tillë është nën sprovë, sepse Zoti edhe në këtë mënyrë sprovon robërit e ngathët e të pavëmendshëm. Pra, një fjali ose një rresht i mbin njeriut në zemër a në gjuhë, dhe ai verbohet, nuk di se nga i kanë ardhur këto

fjalë, nga Zoti apo nga djalli. Njeriu i tillë është i obliguar t'i kërkojë falje Zotit për shkak të kësaj fjalësh. Por nëse një i dëlirë dhe rob i virtytshëm të ketë përjetuar një bisedë të rrjedhshme dhe të ketë dëgjuar fjalët Hyjnore të qarta, të këndshme, kuptimplote, urtiplote dhe fuqiplote dhe disa herë t'i ketë ndodhur që mes atij dhe Zotit, në gjendje krejt zgjimi, dhjetë herë të jenë bërë pyetje e përgjigje, pra ai të ketë pyetur dhe Zoti t'i jetë përgjigjur, sërish në zgjim të plotë, ai t'i ketë parashtruar ndonjë kërkesë dhe Zoti t'i jetë përgjigjur edhe për atë kërkesë, ai sërish t'i ketë bërë një lutje të përlur, dhe Zoti t'i jetë përgjigjur edhe për të, kështu dhjetë herë të jenë zhvilluar pyetje përgjigje mes Zotit dhe atij, dhe gjatë kësaj bisede Zoti t'i ketë pranuar disa herë lutjet e tij të ndryshme, ta ketë njoftuar atë për njohuri të shumta e të larta shpirtërore, ta ketë njoftuar për ndodhitë e së ardhmes, atëherë një njeri i tillë duhet ta falënderojë shumë Zotin e Madhërishëm dhe duhet të flijohet në rrugën e Tij më shumë se kushdo tjetër, sepse vetëm në saje të bujarisë së Tij, Zoti atë e ka zgjedhur ndër të gjithë robërit e Tij, duke e bërë trashëgimtar të të vërtetëve që kaluan para tij. Ky bekim është jashtëzakonisht i rrallë, dhe është shumë me fat ai, të cilit i dhurohet ky bekim. Duke e pasur këtë, gjithçka tjetër është e pavlerë për të.

Një veçanti e Islamit

Njerëzit e kësaj shkalle dhe të kësaj pozite, në Islam kanë qenë gjithmonë. Është vetëm Islami në të cilin Zoti i afrohet robit, bisedon me të, flet duke qenë brenda tij, ia merr zemrën për Fronin e Vet dhe nga atje e tërheq atë drejt qiellit dhe i jep të gjitha ato bekime që u ka

dhënë të parëve. Mjerisht bota e verbër nuk di që deri ku mund të arrijë njeriu, duke iu afruar Zotit pak nga pak. Ata vetë nuk e hedhin hapin, dhe ai që e hedh, ose e quajnë *qafîr*, ose e bëjnë zot, duke e sjellë në vendin e të Madhit Zot. Të dyja janë padrejtësi të dy ekstremeve të ndryshme. I mençuri nuk duhet të jetë kurajëpaktë, nuk duhet të mohojë se dikujt mund t'i jepet edhe një pozitë dhe gradë e tillë, nuk duhet të denigrojë një njeri të tillë dhe as nuk duhet ta hyjnizojë atë. Robi që e arrin këtë pozitë, Zoti i Madhërishëm shfaq lidhje të tilla me të, sa që duket sikur e ka mbuluar me mantelin e Zotësisë së Tij. Një njeri i tillë bëhet pasqyrë ku mund të shihet Zoti. Ky është sekreti që tha Profeti ynë^{savs}: Ai që më pa mua, e ka parë Zotin. Pra, ky është mësimi i fundit për robërit, dhe këtu mbarojnë të gjitha progreset shpirtërore, ku robit i jepet e gjithë kënaqësia.

Folësi është i nderuar me komunikimin dhe shpalljen Hyjnore

Unë do të bëja padrejtësi ndaj njerëzimit, nëse nuk do të tregoja këtu që pozitën që sapo e kam përshkruar dhe gradën e komunikimit me Zotin që sapo e kam shpjeguar, **Zoti me mirësinë e Tij ma ka dhuruar mua, që unë t'u jap shikimin të verbërve dhe t'u tregoj kërkimtarëve adresën e Atij që e kanë humbur dhe t'u jap pranuesve të së vërtetës lajmin e mirë të këtij Burimi të shenjtë, për të cilin shumë flasin, por pak e gjejnë.** Unë dua t'i siguroj dëgjuesit që Ai Zot që i jep njeriut shpëtimin dhe lumturinë e përhershme, kurrsesi nuk mund të gjendet, përveçse duke ndjekur Kuranin Famëlartë. Ah sikur njerëzit ta shohin atë që unë e kam parë, ta dëgjojnë atë që unë e kam dëgjuar, dhe të

braktisin tregimet dhe të vrapojnë drejt realitetit! Ai burim i dijes së përsosur me të cilin ju mund ta shihni Zotin, ai ujë, pastrues i llumit, që do t'ju largojë të gjitha dyshimet, ajo pasqyrë që ju jep mundësi për të parë Zotin, është pikërisht komunikimi me Zotin dhe shpallja prej Tij që sapo e kam përmendur. Ai që ka etjen në shpirt për të gjetur të vërtetën, le të çohet dhe le ta kërkojë. Unë sinqerisht ju them të vërtetën, nëse shpirtat do të kenë kërkimin e sinqertë, nëse zemrat do të kenë etjen e vërtetë, njerëzit patjetër do ta kërkojnë mënyrën dhe do të nisen në kërkim të kësaj rruge. Por si mund të hapet kjo rrugë dhe me çfarë mjeti mund të hiqet pengesa? Unë i siguroj të gjithë kërkimtarët se është vetëm Islami që u jep lajmin e mirë të kësaj rruge. Popujt e tjerë prej kohësh e kanë quajtur të vulosur shpalljen e Zotit. Por jini të sigurt se kjo vulosje nuk është prej Zotit, por është një justifikim që krijon vetë njeriu për shkak të privimit prej saj. Dhe jini të sigurt që ashtu siç nuk është e mundur të shohim pa sy, ose të dëgjojmë pa veshë, ose të flasim pa gjuhë, në të njëjtën mënyrë, nuk është e mundur të shohim pa Kuran Fytyrën e Atij të Dashuri. Isha i ri dhe tani jam plakur, por nuk kam gjetur asnjë që të ketë pirë kupën e njohjes së qartë Hyjnore, përveçse me këtë burim të shenjtë.

Shpallja e Zotit të Madhërisëm është mjeti për të arritur dijen e përsosur

O të dashur! Askush nuk mund të luftojë kundër Zotit në punët e Tij. Jini të sigurt që mjeti për të arritur dijen e përsosur është shpallja e Zotit të Madhërisëm, që Ai u dha profetëve të Tij të shenjtë. Dhe më pas, Ai Zot që është një lumë i pasosur i bekimit, kurrsesi nuk deshi ta

mbyllë këtë shpallje për të ardhmen dhe kështu ta shkatërrojë botën, përkundrazi, dyert e komunikimit të Tij dhe të shpalljes së Tij janë gjithmonë të hapura. Po, kërkojini ato nëpërmjet rrugëve të tyre, atëherë do t'i gjeni lehtësisht. Ai ujë i jetës zbriti nga qielli dhe qëndroi në vendin e tij të denjë. Tani, çfarë ju duhet të bëni, që ta pini atë ujë? Vetëm kjo, që fytas e mbytas të arrini tek ai burim dhe të vini buzët përpara tij, që ta pini ngjshëm këtë ujë të jetës. E gjithë fatmirësia e njeriut është që ai të vrapojë vetëm në atë drejtim ku gjen dritë, dhe të zgjedhë vetëm atë rrugë, ku i shfaqet shenja e Mikut të humbur. Ju vëreni se gjithmonë drita zbret prej qiellit mbi tokë. Në të njëjtën mënyrë, drita e vërtetë e udhëzimi zbret po prej qiellit. Vetëm fjalët dhe hamendësimet e njeriut, nuk mund t'i japin atij dijen e vërtetë. A mund ta gjeni Zotin, pa manifestimin e Tij? A mund të shihni në errësirë, pa pasur këtë dritë qiellore? Po të ishte e mundur kjo, do ta shihnit edhe Zotin, pa manifestimin e Tij. Por sytë tanë, pavarësisht se kanë aftësinë e të parit, por janë nevojtarë të dritës qiellore. Dhe veshët tanë, pavarësisht se kanë aftësinë e të dëgjuarit, janë nevojtarë të erës që fryn prej Zotit. Ai Zot nuk është Zoti i vërtetë që rri heshtur, duke lënë gjithë barrën mbi hamendësimet tona. Përkundrazi, Zoti i Përsosur dhe i Gjallë është Ai që vazhdimisht Vetë ka treguar adresën e Qenies së Tij dhe Ai kështu deshi edhe tani, që të tregojë Vetë për Vetën e Tij. Dritaret qiellore janë gati të hapen. Së shpejti do të lindë agimi i vërtetë. Të bekuar janë ata që ngrihen dhe tani ta kërkojnë Zotin e vërtetë, të njëjtin Zot, të cilit nuk i vjen asnjë kohë e vështirë dhe as ndonjë fatkeqësi, të cilit kurrë nuk i zbehet madhështia. Allahu i Madhërishëm në Kuranin Famëlartë thotë:

235 اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

Zoti është drita e qiejve dhe e tokës në çdo çast. Pikërisht Ai ndriçon çdo gjë. Po Ai është Dielli i diellit dhe Po Ai është Jeta e të gjithë gjallesave të Tokës. Pikërisht Ai është Zoti i Vërtetë dhe i Gjallë. I bekuar është ai që e pranon Atë.

Mjetet për të arritur shkallën e tretë të dijes, që është dija përmes përjetimit, janë edhe vështirësitë, shtrëngimet dhe dhimbjet që Profetëve të Zotit dhe të dëlirëve u vijnë nga duart e kundërshtarëve ose nga caktimet e Zotit. Gjatë vështirësive të tilla, të gjitha udhëzimet e Sheriatit që ishin thjesht si dije në zemrën e njeriut, ai i sendërton praktikisht. Pra, duke u mbryjtur me brumin e të vepruarit, udhëzimet e Sheriatit tregojnë përsosmërinë e tyre dhe ata që i zbatojnë në këtë shkallë, e tërë qenia e tyre shndërrohet në një përmbledhje të plotë të udhëzimeve të Zotit. Të gjitha virtytet si falja, hakmarrja, durimi, mëshira etj., që deri më parë qëndronin vetëm në mendje e në zemër, tani të gjitha gjymtyrët e tjera bekohen prej tyre dhe pak nga pak gdhenden në tërë shpirtin njerëzor. Siç Allahu i Madhërishëm thotë:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِيرِ
الصَّابِرِينَ ۖ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٢٠١﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ
صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿٢٠٢﴾

235 “Allahu është drita e qiejve dhe e tokës.” (En-Nur 24:36).

لَتَبْلُؤَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصَبَّرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝²³⁷

Ne do t'ju sprovovjmë, duke ju përballur me frikë, me uri, me humbje të pasurisë, me humbje të jetëve, të përpjekjeve dhe të fëmijëve. Të gjitha këto shqetësime do t'ju vijnë si caktime prej Zotit ose nga duart e armikut. Atëherë, jepu lajm të gëzueshëm durimtarëve, të cilët kur i godet fatkeqësia, vetëm thonë: “Sigurisht, jemi të Allahut dhe tek Ai do të kthehemi”. Mbi të tillët do të ketë bekime dhe mëshirë prej Zotit të tyre, dhe pikërisht këta e kanë gjetur përsosmërisht udhëzimin.

Kjo tregon që dija nuk ka nder, nëse thjesht rri e mbyllur në mendje e në zemër, por dija e vërtetë është ajo që zbret nga mendja, në mënyrë që të gjitha gjymtyrët të rregullohen dhe të ndriçohen prej saj dhe që kujtesat të kthehen në vepra. Pra, nëse doni ta bëni dijen të qëndrueshme, ju duhet t'i gdhendni shkronjat e saj nëpër gjymtyrë. As

---

²³⁶ “Ne patjetër që do t'ju sprovovjmë, duke ju përballur me pak frikë, me pak uri, me pak humbje të pasurisë, të njerëzve e të të vjelave. Jepu lajm të gëzueshëm durimtarëve. Të cilët kur i godet ndonjë fatkeqësi, thonë: “Sigurisht, jemi të Allahut dhe tek Ai do të kthehemi”. Mbi të tillët do të ketë bekime prej Zotit të tyre dhe mëshirë, dhe të tillët do të jenë të udhëzuar.” (El-Bekare 2:156-158).

²³⁷ “Ju patjetër do të sprovoheni me pasuritë tuaja dhe me jetën tuaj dhe do të dëgjoni shumë fjalë therëse nga ata, të cilëve u ishte dhënë libri para jush dhe nga ata që janë idhujtarë. Po duruat dhe patët druajtje (ndaj Zotit), kjo përnjëmend do të jetë një veepër shumë e guximshme.” (Al Imran 3:187).

edhe një dije e vogël nuk mund të përsoset, pa e ushtruar në praktikë. Për shembull, ne dimë prej kohësh që të gatuash bukë është punë shumë e thjeshtë. Mjafton të zësh brumin, e ta ndash në kulaçe. Pastaj të hapësh një kulaçe me të dyja duart për të bërë pite, e atë ta shtrosh në tigan. Me ta kthyer nga të dyja anët dhe me ta pjekur, buka bëhet gati. Kjo është dija jonë vetëm me fjalë. Por kur fillojmë të gatuajmë bukën duke mos pasur aspak përvojë, vështirësia e parë që del përpara është që të ruajmë sasinë e duhur të përbërësve, por ne rrezikojmë ta bëjmë brumin të fortë si gur, ose të na dalë i lëngshëm. Dhe edhe sikur pas shumë vuajtjesh ta përgatisim brumin, buka do të jetë diku e pjekur, e diku e djegur, me ca veshë anash dhe me një gungë në mes, edhe pse kemi pesëdhjetë vjet që e shohim me sy se si bëhet buka. Kështu që, me dijen pa praktikë, do të shpërdorojmë shumë kilogramë miell. Nëse kjo është gjendja jonë e dijes në çështjet elementare, si mund të mbështetemi vetëm në njohuritë tona pa përvojë praktike në çështjet me rëndësi të madhe?! Andaj, Zoti i Madhërishëm në këto ajete na mëson që vështirësitë që Ai na sjell, gjithashtu janë një mjet për të arritur dijen dhe përvojën. Pra, ato na e përsosin dijen.

Më pas në ajetin tjetër Zoti thotë: Ju do të sprovoheni edhe me humbjen e pasurive dhe të jetëve tuaja. Njerëzit do t'ju rrëmbejnë pasurinë, do t'ju vrasin, ju do të sfiliteni nga duart e hebrenjve, të krishterëve, idhujtarëve, dhe ata do t'ju thonë fjalë të rënda e do t'ju lëndojnë. Nëse do të duroni dhe do të shmangeni nga fjalët e padenja, kjo do të jetë një vepër shumë e guximshme.

Shkurt, këto ajete na japin mesazhin që dija e mbarë është vetëm ajo që tregon dritën e vet në provën e veprave, kurse dija fatzezë është ajo që mbetet vetëm si dije por kurrë nuk kthehet në vepër.

Ashtu siç paratë shtohen me tregti, edhe dija kur ushtrohet dhe kthehet në vepra, arrin në shkallën më të lartë shpirtërore. Kështu që, praktika është mjeti kryesor për ta përsosur dijen dhe pikërisht me përvojën dija fiton një dritë. Nga kjo mund të kuptoni se çfarë do të thotë që dija të arrijë në shkallën e përvojës. Është dija që praktikisht provohet në çdo degë të saj. Këtë e bën Islami. Në gjithçka që u ka mësuar Zoti i Madhërishtëm njerëzve përmes Kuranit, u ka dhënë mundësi ta shkëlqejnë këtë mësim dhe të mbushen me dritën e tij.

Dy periudha të jetës së Profetit Muhammed^{savs}

Për këtë arsye, Zoti i Madhërishtëm e ndau jetën e Profetit tonë Hazret Muhammed^{savs}, në dy pjesë.

Pjesa e parë është ajo e vështirësive, e vuajtjeve dhe e shqetësimeve dhe pjesa e dytë është ajo e fitores. Kjo, në mënyrë që, gjatë vështirësive, të shfaqen ato virtyte që mund të shfaqen vetëm në kohën e vështirësive, ndërsa gjatë ditëve të fitores dhe të sundimit, të shfaqen ato virtyte, që nuk mund të shfaqen pa pasur pushtet. Prandaj, të dyja llojet e virtyteve të Hazret Profetit Muhammed^{savs} u shfaqën në mënyrën më të qartë në të dyja situatat. Nëse do ta studiojmë pjesën e vështirësive të jetës së tij, e cila shtrihet gjatë trembëdhjetë viteve të tij në Mekë, do të dalë shumë e qartë që i Dërguari i Allahut^{savs} tregoi ato virtyte, të cilat mund t'i tregonte vetëm një njeri i vërtetë dhe i përsosur gjatë

vështirësive. Për shembull, i mbështetet vetëm Zotit, nuk vajton dhe nuk ankohet, nuk ngathtësohet në misionin e tij, nuk ka frikë nga askush e nga asgjë. Të gjitha këto i Dërguari i Allahut^{savs} i ka treguar me aq bukuri, saqë shumë nga jobesimtarët e pranuan duke parë pikërisht këto virtyte tek ai dhe dëshmuan që derisa dikush nuk ka besim të plotë në Zot, nuk mund të tregohet kaq i duruar dhe i patundur ndaj vështirësive kaq të mëdha.

Pastaj, gjatë kohës së dytë, asaj të fitores, të sundimit dhe të begatisë, virtytet e larta si falja, bujaria, guximi, etj., i Dërguari i Allahut^{savs} i shfaqti në mënyrë aq të përsosur, saqë një mori jobesimtarësh e pranuan fenë Islame pikërisht duke parë këto virtyte tek ai. Ai u fali atyre që i shkaktuan vuajtje, u mundësoi paqe dhe strehë atyre që e kishin dëbuar nga qyteti i tij, i begatoi ata që ishin nevojtarë dhe i fali armiqtë e tij më të mëdhenj, edhe pse i kishte kapur dhe kishte fuqi t'i ndëshkonte. Duke parë pikërisht këto virtyte të tij, shumë nga ata dëshmuan se askush nuk mund të shfaqë morale të tilla, përveçse ai që me të vërtetë vjen prej Zotit. Kjo ishte arsyeja që mlllefet e vjetra të armiqtë të tij, u pastruan përnjëherë. Virtytin e tij më të lartë, të cilin ai e shfaqti në jetën e tij, Kurani Famëlartë e tregon në këto fjalë:

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿238﴾

---

²³⁸ “Thuaj: Sigurisht, namazi im, sakrificat e mia, jeta ime dhe vdekja ime janë për Allahun, Zotin e botëve.” (El-En’am 6:163).

Thuaju atyre që adhurimi im, sakrifica ime, jeta ime dhe vdekja ime janë në rrugën e Zotit, pra janë për të shfaqur madhësitinë e Tij dhe për t'u mundësuar rehati robërve të Tij, në mënyrë që ata të gëzojnë jetën nga vdekja ime.

Le të mos mendojë ndokush që dëshira për t'u flijuar në rrugën e Zotit dhe për të mirën e njerëzve, tregon se Profeti^{savs}, *me'adhAllah*,²³⁹ si një njeri i marrë donte të vetëvritej sepse mendonte se kështu do t'u sillte dobi njerëzve të tjerë. Përkundrazi, Profeti Muhammed^{savs} ishte tërësisht kundër mendimeve të padenja si ky, madje vetë Kurani e ngarkon me faj të rëndë atë që bën vetëvrasje dhe e paralajmëron të ndëshkohet. Siç thotë:

وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى الْهَلَكَةِ.²⁴⁰

Mos bëni vetëvrasje dhe mos e shkatërroni veten me duart tuaja. Dihet që, për shembull, nëse Haliti vuan nga dhimbja në stomak, do të ishte e kotë që Zejdi të thyejë kokën e vet me keqardhje për Halitin. Me veprimin e tij, Zejdi jo vetëm që nuk bën ndonjë mirësi, por e shkatërron veten prej budallallëkut ose gjymton trupin e vet. Mirësia do të ishte atëherë kur Zejdi t'i rrinte gati Halitit për çdo nevojë, t'i sillte ilaçin e duhur dhe ta kuronte me të gjitha kushtet e mjekësisë. Andaj, ajeti i mësipërm tregon që Hazret Profeti Muhammed^{savs} vetëm nga dhembshuria ndaj njerëzimit u mundua kaq shumë sa që ua

---

²³⁹ *Krërkoj mbrojtjen e Allahut nga ky mendim!*

²⁴⁰ "... dhe mos e shpini (veten) në shkatërrim me duart tuaja." (El-Bekare 2:196).

përkushtoi jetën dhe duke bërë lutje, duke u përcjellë atyre mesazhin Hyjnor, duke duruar mizoritë dhe sflitjet e tyre dhe duke praktikuar çdo metodë të denjë e të urtë. Ai e kishte flijuar jetën dhe rehatinë e vet në rrugën e Zotit. Diku tjetër, Allahu i Madhërishëm pohon:

لَعَلَّكَ بِنِعْمِ نَفْسِكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٤١﴾

فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ ۗ

A do të shkatërrosh veten duke u brengosur dhe duke u munduar jashtë mase për ta? A do të vrasësh veten duke u pikëlluar për ata se nuk po e pranojnë të vërtetën?

Kështu që, mënyra e mençur për të dhënë jetën për hir të popullit është të mundohesh e të vështirësohesh duke përdorur metodat më të dobishme për t'i sjellë dobi popullit dhe t'i përkushtosh jetën duke bërë plane pozitive për të, dhe jo, kur e shikon popullin në një hall të madh a devijim të thellë, t'i biesh murit me kokë ose të kapërdish ca kokrra të helmit striknin²⁴³ për t'u larguar nga kjo botë përgjithmonë, duke menduar se do ta shpëtoje popullin me këtë gjest të padenjë. Kjo nuk është burrëri, por burracakëri. Njerëzit kurajëpaktë, duke mos e përballuar vështirësinë, gjithmonë nxitohen të bëjnë vetëvrasje. Sado të justifikosh më vonë vetëvrasje të tillë, ajo pa dyshim është një shëmti e logjikës njerëzore. Për njeriun që i jep fund jetës në këtë mënyrë, ne

---

²⁴¹ “A do të shkatërrosh veten se pse ata nuk po bëhen besimtarë?” (Esh-Shu’ara 26:4).

²⁴² “Mos të të shkatërrohet ty jeta duke u brengosur për ta.” (Fatir 35:9)

²⁴³ Strychnine.

nuk mund të besojmë se do të ishte i duruar dhe i fortë gjatë përballjes me armikun. Ai që nuk e ka gjetur mundësinë e hakmarrjes, nuk mund të themi se do të shfaqte virtyte të duhura gjatë hakmarrjes. Derisa njeriu nuk e përjeton kohën e vështirësive, e më pas edhe kohën e fuqisë, të sundimit e të begatisë, nuk mund të shfaqen cilësitë e tij të vërteta. Ai që tërë jetën ka qenë i dobët, i varfër, i pushtuar dhe më pas vritet nga rrahjet e njerëzve mizorë, dhe nuk ka arritur kohën e sundimit, virtytet e tij nuk janë provuar dot. Për sa kohë që ai nuk u paraqit në ndonjë fushëbetëje, nuk u provua që kishte zemër trimi dhe virtytet e tij mbetën të panjohura për ne. Si mund të dimë ne se çfarë do të bënte me armiqtë e tij, po të kishte fuqi mbi ta? Nëse do të bëhej i pasur, a do t'u shpërndante pasurinë të varfërve apo do ta grumbullonte për vete? Nëse do të dilte në ndonjë fushëbetëje, a do të tregohej trim apo do t'ia mbathte? Por në saje të mirësisë dhe bekimit të Zotit, Profeti ynë^{savs} pati mundësi të shfaqte virtyte në të dyja kohët. Edhe bujaria, edhe trimëria, edhe durimi, edhe falja dhe edhe drejtësia e tij janë shfaqur në kohën e tyre në mënyrë aq të përsosur, saqë nuk mund t'ua gjejmë shembullin në faqen e dheut. Në të dyja kohët e tij, pra edhe në dobësi edhe në fuqi, edhe në varfëri edhe në pasuri, i tregoi gjithë botës se çfarë virtytësh të larta zotëronte Shenjtëria e tij. Nuk ka ndonjë virtyt njerëzor, që Zoti i Madhërisëm nuk i ka dhënë mundësi ta shfaqte atë. Trimëria, bujaria, qëndrueshmëria, falja, durimi, etj., etj., të gjitha virtytet e larta janë provuar në atë mënyrë, saqë nuk mund t'ua gjejmë dot shembullin. Po, është e vërtetë që ata që kaluan çdo kufi në mizori dhe tentuan ta asgjësonin Islamin, Zoti nuk la pa i

ndëshkuar, sepse mosndëshkimi i tyre, do të thoshte që të drejtët t'i shkatërronte nga këmbët e mizorëve.

Qëllimi i luftërave të Profetit Muhammed^{savs}

Qëllimi i luftërave të Profetit Muhammed^{savs} kurrsesi nuk ishte që të vriteshin njerëz e të derdhej gjak pa arsye. Muslimanët ishin dëbuar nga vendi i tyre ku kishin jetuar ata dhe etërit e tyre dhe shumë prej burrave dhe grave muslimanë ishin martirizuar. Mizorët nuk kishin ndërmend të hiqnin dorë nga mizoria dhe donin ta ndalonin mësimin e Islamit. Atëherë ligji i mbrojtjes i Zotit deshi t'i shpëtonte të shtypurit, që ata të mos asgjësoheshin tërësisht. Pra, ata që të parët e ngritën shpatën, po me shpatë u përballën. Andaj, luftërat e Profetit^{savs} ishin për t'i ndaluar vrasësit dhe për t'u mbrojtur nga e keqja e tyre, në një kohë kur njerëzit keqbërës donin t'i asgjësonin tërësisht ata që ndiqnin të vërtetën. Në këtë situatë, po të mos ndërmerre Islami këtë mbrojtje, që është e drejta e çdokujt, mijëra fëmijë e gra të pafajshme do të vriteshin dhe në fund edhe Islami do të zhdukej nga faqja e dheut.

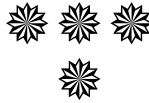
Kundërshtarët tanë gabojnë rëndë kur mendojnë se udhëzimi i shpallur prej Zotit në asnjë vend dhe për asnjë situatë nuk duhet të ketë mësim përballjen fizike me armikun dhe se gjithmonë të shfaqë dashurinë dhe mëshirën e tij në formën e durimit dhe të butësisë. Njerëzit e tillë mendojnë se e respektojnë shumë Zotin e Madhërisëm, duke i kufizuar të gjitha cilësitë e Tij brenda butësisë dhe ëmbëlsisë. Por ata që meditojnë dhe thellohen, mund të kuptojnë fare lehtë që njerëzit e tillë ndjekin një gabim të hapët. Kur vështrojmë ligjin Hyjnor të

natyrës, qartazi na del që Zoti pa dyshim që është i tëri mëshirë për botën, por mëshira e Tij jo gjithmonë shfaqet në formën e butësisë dhe të ëmbëlsisë. Madje, pikërisht duke u nisur nga mëshira absolute, Ai si një mjek herë na jep të pimë shrypin e ëmbël, herë ndonjë ilaç të hidhur. Mëshira e Tij ndaj njerëzimit është si mëshira e njeriut që ka ndaj trupit të vet. Është e sigurt që çdo njeri prej nesh e do trupin e tij të gjithin. Nëse dikush tenton të na heqë qoftë një fije floku, ne i zemërohemi pa masë. Dashuria jonë që kemi për trupin është e shpërndarë nga koka gjer në këmbë, saqë ne i kemi të përzemërta të gjitha gjymtyrët tona dhe nuk mund të mendojmë që qoftë ndonjëra prej tyre të dëmtohet. Por, pavarësisht nga kjo dashuri që kemi ndaj këtij trupi, ne jo çdo pjesë të trupit tonë e duam njëlloj. Gjymtyrët dhe organet kryesore që janë të pazëvendësueshme për ne, i duam më shumë se pjesët e tjera të trupit. Po ashtu, dashuria jonë ndaj një gjymtyre të vetme relativisht është më e vogël sesa dashuria jonë ndaj të gjitha gjymtyrëve në tërësi. Për këtë arsye, kurdoherë që ne përballemi me një situatë që një gjymtyrë me rëndësi më të vogël na duhet të lëndojmë, ose të bëjmë ndërhyrje kirurgjikale në të, ose ta heqim, për të shpëtuar një tjetër gjymtyrë me rëndësi më të madhe dhe për të shpëtuar jetën, ne tregohemi të gatshëm për këtë. Pavarësisht se do të jemi të brengosur, sepse presim ose heqim një pjesë të trupit tonë, por duke menduar që infeksioni i asaj pjese të mos përhapet edhe në pjesët e tjera të pastra, ne detyrohemi ta bëjmë këtë gjë. Nga ky shembull mund të kuptojmë që edhe Zoti kur sheh që shërbëtorët e Tij të drejtë po shkatërrohen nga duart e adhuruesve të gënjeshtres dhe po përhapin trazira në tokë, Ai bën dhe zbaton planin e duhur qoftë prej qiellit,

qoftë prej tokës, sepse Ai siç është i Gjithëmëshirshëm (*Rrahīm*), është edhe i Urtë (*Hakīm*).

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Lavdia është e Allahut, Zotit të botëve!

Hazret Mirza Ghulam Ahmed^{as}
Mesih i Premtuar dhe Imam Mehdi

Rreth autorit

Hazret Mirza Ghulam Ahmedi^{as} lindi në vitin 1835 në Kadijan të Indisë. Ai ishte shumë i përkushtuar në studimin e Kuranit të Shenjtë dhe tërë kohën e tij e kalonte në adhurimin e Zotit dhe në përkushtimin ndaj Tij.

Gjatë periudhës në të cilën jetoi, Islami ishte nën shënjestër të sulmeve armiqësore nga të gjitha anët dhe muslimanët në përgjithësi ishin në rënie të skajshme shpirtërore, me një besim të dyshimtë dhe krejtësisht sipërfaqësor. Ai ndërmoi një fushatë të jashtëzakonshme për t'i treguar botës fytyrën e bukur e të vërtetë të fesë Islame. Ndër përpjekjet e tij të çmuara e madhore, mund të përmendim: mbi nëntëdhjetë libra (duke përfshirë veprën e tij fenomenale *“Berahin-e-Ahmedia”* që ndryshoi krejtësisht rendin e botës fetare), qindra ligjërata me njohuri të thella të mistikës e debate të shumta fetare, të cilat argumentonin më së miri se feja Islame është një fe e gjallë, nëpërmjet së cilës njeriu mund të lidhë kontakt me Krijuesin e tij dhe mund të komunikojë me Të.

Shumica prej nëntëdhjetë e dy veprave të tij janë shkruar në gjuhën urdu, disa janë në gjuhën arabe e disa të tjera edhe në gjuhën perse. Ai gjithashtu provoi se mësimet e Kuranit Famëlartë dhe Sheriati i fesë Islame janë të destinuara të ngrenë e të përsosin nivelin moral, intelektual dhe shpirtëror të njeriut. Ai deklaroi se Zoti i Madhërisëm e caktoi atë si Mesih dhe Imam Mehdi, pra shërbëtor të vërtetë të

Profetit Muhammed^{savs}, siç ishte përmendur në profecitë e Biblës, të Kuranit Famëlartë dhe të *haditheve* të *Hazret* Profetit Muhammed^{savs}.

Ai themeloi Xhematin Musliman Ahmedia dhe në vitin 1889 filloi të pranonte aderime në të. Ndërroi jetë më 26 maj të vitit 1908. Sipas profecive të bëra prej tij, të mbështetura nga Kurani Famëlartë dhe nga thëniet e *Hazret* Profetit Muhammed^{savs}, Xhemati Musliman Ahmedia vijoi misionin e tij nën udhëheqjen e *Kalifatit*. Aktualisht *Hazret* Mirza Masrur Ahmedi, Allahu e ndihmofte fuqimisht, është udhëheqësi botëror i Xhematit Musliman Ahmedia dhe *Kalifi* i Pestë i Mesihut të Premtuar. Ky Xhemat sot është përhapur në 210 vende të botës dhe përbëhet nga miliona anëtarë.

Shkurtesat

- savs*   *Selallahu alejhi veselam* (Paqja e bekimi i Allahut qofshin mbi të!), shkruhet e lexohet kur përmendet emri i Hazret Profetit Muhammed^{savs}.
- as*   *Alejhiselam* (Paqja qoftë mbi të!), shkruhet e lexohet kur përmendet emri i ndonjë profeti të Allahut.
- ra*   *RadijAllahu anhu/anha/anhum* (Allahu qoftë i kënaqur me të/ta!), shkruhet e lexohet kur përmendet emri i ndonjë sahabi a sahabeje të ndonjë profeti.

Kontakte

Shqipëri:

Xhemati Musliman Ahmedia
Rr. "Pavarësia", KM 1, Mëzez,
Kutia Postare 8176,
Tiranë, Shqipëri (Albania)
Kontakt +355 67 216 8054
www.alislam.al

Kosovë:

Xhemati Musliman Ahmedia
Rr. "Holger Pedersen",
Lagjja e Spitalit, Prishtinë, Kosovë
+381 3855 8436, +377 4481 7813
Fax: +381 3851 2408
www.alislam.al

Gjermani:

Ahmadiyya Muslim Jamaat
Baitus-Sabuh
Genfer Str. 11
60437 Frankfurt am Main, Germany
+49 6950688600
www.ahmadiyya.de

Britani e Madhe:

The Baitul Futuh Mosque
181 London Rd,
Morden SM4 5PT, UK
www.alislam.org

Zvicër:

Ahmadiyya Muslim Jamaat
Mahmud Moschee
Forchstrasse 323
8008 Zürich
T +41443815570, F +41443822181
www.ahmadiyya.ch

Holandë:

Ahmadiyya Moslim Gemeenschap
Mobarak Moskee, Oostduinlaan 79,
2596 JJ Den Haag
T: 070-3245902, F: 070-3242881
www.islamnu.nl

Spanjë:

Mezquita Basharat
14630 Pedro Abad
Córdoba, Spain
T +34 957 186203
F +34 957 186300
www.alislam.es
www.ahmadiyya-islam.org/es/

Bosnjë:

Ahmadija muslimanski džemat
Tuzlanska 1b, 71000 Sarajevo,
Bosna i Hercegovina
Tel/Fax.: 00387-33-612612
www.ahmadija.ba

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Ahmad, Ghulam Mirza

Filozofia e mësimëve të Islamit / Mirza Ghulam Ahmad ;
përkth. nga origj. Samad Ahmed Ghori ; red. Ina Komino.

– Ribot. – Tiranë : Fondacioni Xhemati Musliman

Ahmedia i Shqipërisë, 2019

230 f. ; 14.8 x 21 cm.

Bibliogr.

ISBN 978-9928-4491-1-5

1.Feja islame   2.Doktrina   3.Filozofia

Ligjërata e titulluar “*Filozofia e mësimeve të Islamit*” është shkruar në gjuhën urdu nga *Hazret Mirza Ghulam Ahmed*^{as}, Mesihu i Premtuar dhe Imam Mehdi, si përgjigje ndaj ftesës së Z. Svami Sad’hu Shogan Çander, i cili organizoi *Mbledhjen e Madhe të Feve*, në Town Hall të qytetit Lahor në datat 26 – 29 dhjetor të vitit 1896. Dijetarët muslimanë, të krishterë, arjë dhe të feve të tjera ishin ftuar për të përfaqësuar fenë e tyre përkatëse. Atyre u ishte caktuar të ligjëronin rreth pesë pyetjeve të kërkuara në bazë të Librit që ata besonin si Hyjnor:

1. Gjendjet trupore, morale dhe shpirtërore të njeriut.
2. Cila është gjendja e njeriut pas kësaj jete, pra në botën vijuese?
3. Cili është qëllimi i vërtetë i qenies së njeriut në këtë botë dhe si mund të përmbushet ai qëllim?
4. Si ndikojnë veprat te njeriu në këtë botë dhe në botën vijuese?
5. Cilat janë mjetet për të arritur dijen dhe njohjen Hyjnore?

Zoti i Madhërisëm njoftoi Mesihun e Premtuar^{as} paraprakisht se ligjërata e tij do të shpallej triumfuese mbi të gjitha ligjëratat e tjera. Dhe kështu ndodhi. Gazetat e asaj kohe shkruan njëzëri se ligjërata e tij triumfoi dhe jo vetëm që u dha përgjigje pyetjeve të caktuara, por se këto përgjigje së pari bazoheshin mbi argumente të logjikshme dhe më pas mbi ajetet e Kuranit Famëlartë. Kjo ligjëratë është përkthyer në shumë gjuhë të botës dhe mund të quhet një paraqitje e përsosur e Islamit brenda kornizës së këtyre pesë pyetjeve.

This is an Albanian translation of “*The Philosophy of the Teachings of Islam*”, written by Hazrat Mirza Ghulam Ahmad^{as}, The Promised Messiah and Imam Mahdi, Founder of the Ahmadiyya Muslim Jama’at.

Çmimi 400 lekë